

Sverige ur ett **europaiskt** **perspektiv** – Vad kan Espon säga om Sverige och svenska prioriteringar?

I den här **syntesrapporten** beskriver Tillväxtanalys EU-programmet Espon 2013 och dess relevans för Sverige och svenska regioner utifrån ett svenskt policyperspektiv. Rapporten ska bidra till en fortsatt diskussion och till lärandet om hållbar regional tillväxt i Sverige.

Dnr: 2014/007

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
Studentplan 3, 831 40 Östersund
Telefon: 010 447 44 00
Fax: 010 447 44 01
E-post: info@tillvaxtanalys.se
www.tillvaxtanalys.se

För ytterligare information kontakta: Wolfgang Pichler
Telefon: +46 (0)10 447 44 55
E-post: wolfgang.pichler@tillvaxtanalys.se

Förord

Tillväxtanalys har fått i uppdrag av regeringen att ta fram en syntesrapport om programmet Espon 2013 och dess relevans för Sverige och svenska regioner. Espon 2013 är ett program som finansieras av EU:s regionalfond och medlemsländerna med syfte att beskriva, analysera och göra scenarier över den territoriella utvecklingen i Europas regioner.

Tillväxtanalys ska tillgängliggöra och förmedla kunskap om hållbar tillväxt, vilket vi gör på många sätt genom undersökningar, utvärderingar och en aktiv internationell omvärldsanalys. Ett internationellt perspektiv har blivit viktigare även i den regionala tillväxtpolitiken eftersom många beslut inom näringslivet och samhällsorganisationen är inbäddade i ett internationellt sammanhang. Denna rapport belyser Espons omfattande kunskapsmassa utifrån ett svenskt policyperspektiv och med utgångspunkt i den nationella strategin för regional tillväxt och attraktionskraft 2014–2020. Resultatet är en insiktsfull tolkning av detta material som förhoppningsvis bidrar till en fortsatt diskussion och till lärandet om hållbar regional tillväxt i Sverige.

Rapporten har utarbetats av forskare och medarbetare hos konsultföretagen Sweco-Strategi samt vid Nordregio under ledning av Kai Böhme och Alexandre Dubois. Analytiker Wolfgang Pichler från Tillväxtanalys var ansvarig projektledare.

Östersund, mars 2015

Dan Hjalmarsson
Generaldirektör
Tillväxtanalys

Innehåll

Sammanfattning	7
Summary	10
1 Bakgrund	13
2 Europas territoriella utveckling.....	15
2.1 Finanskrisen	15
2.2 Europas minskade roll i världen	18
2.3 Ett flerkärnigt Europa på väg mot ökade obalanser.....	20
2.4 Sekundärstäder spelar en viktig roll i Europa	21
2.5 Små och mellanstora städer är viktiga i Europa	21
2.6 Utmaningar för en levande landsbygd.....	23
2.7 Olika sektorbilder.....	23
3 Innovation, företagande och entreprenörskap	25
3.1 Kunskap och innovation	25
3.2 Entreprenörsskapsinriktad regional utveckling	30
3.3 Regional attraktivitet och migration	31
3.4 Miljödriven näringslivsutveckling och energifrågor	33
3.5 Utmaningar och potential för Sverige	36
4 Attraktiva miljöer	37
4.1 Globaliseringen	37
4.2 Tillgänglighet genom transportsystem.....	39
4.3 Tillgänglighet genom informationsteknik	42
4.4 Kommersiell och offentlig service	47
4.5 Kultur och fritid	49
4.6 Utmaningar och potential för Sverige	52
5 Kompetensförsörjning	53
5.1 Demografisk polarisering.....	53
5.2 Dålig matchning mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden	55
5.3 Ökande klyftor i samhället	57
5.4 Regionförstoring.....	59
5.5 Utökad anpassningsförmåga av lokala arbetsmarknader.....	61
5.6 Utmaningar och potential för Sverige	62
6 Internationellt och gränsöverskridande samarbete	63
6.1 Internationellt samarbete i den privata sektorn.....	63
6.2 Internationellt samarbete i den offentliga sektorn	66
6.3 Utmaningar och potential för Sverige	69
7 Hur Espon kan användas i Sverige.....	70
7.1 Verktyg och analysmetoder.....	70
7.2 Indikatorsarbete.....	74
7.2.1 Uppföljning av EU-målsättningar.....	74
7.2.2 Integrerade territoriella uppföljningssystem.....	75
7.3 Användningen av Espon för svenska regionala och lokala aktörer	76
Bilaga 1 Lista över alla Espon-projekt	78
Bilaga 2 Lista över Espon-fallstudier	80

Sammanfattning

Det är viktigt att bevaka omvärlden för att bättre förstå sina egna komparativa styrkor och svagheter. Detta gäller i synnerhet för ett land som Sverige, med liten befolkning och en öppen ekonomi som är beroende av handel och kunskapsutbyte med andra länder i Europa och världen i övrigt.

Ett sätt att göra detta är att studera de utmaningar som Sverige står inför utifrån jämförbar europeisk kunskap. För att ta ett steg i denna riktning sammanför denna rapport Espon-resultat och sätter in dem i ett svenskt perspektiv. Med Espon som utgångspunkt går det att se Sverige och dess regioner ur ett europeiskt perspektiv och använda denna kunskap som komplement till ett svenskt inifrån-perspektiv. Espon är varken tänkt eller lämpat för att ersätta mer detaljerade nationella eller regionala studier.

Förståelsen av Sverige i en europeisk kontext

Den ekonomiska krisen har hämmat utvecklingen mot territoriell sammanhållning i Europa. Skillnaderna ökar, både mellan länder och mellan olika regioner. Denna territoriella dynamik har lett till, respektive bekräftat, följande mönster:

- Europas polycentriska stadssystem utgör grunden för en stor mångfald där olika platser bidrar till den övergripande utvecklingen, och mångfalden baseras på dessa platsers specifika egenskaper och utvecklingsmöjligheter.
- Regioner i Europas kärna, i de nordiska länderna och delvis även i Storbritannien är överlag rikare än andra delar av Europa. Dessa regioner kämpar mindre med återhämtningen från den ekonomiska krisen och är bättre anpassade till informations- och kunskapssamhället. De presterar dessutom bättre än andra europeiska regioner när det gäller grön tillväxt och är generellt mindre sårbara för pågående klimatförändringar.
- I Central- och Östeuropa är den ekonomiska tillväxten främst koncentrerad till storstadsområdena, och då särskilt huvudstäderna. Utvecklingsfokus i dessa länder ligger främst på att öka förmågan att etablera sig långsiktigt i den internationella tjänsteekonomin och att förflytta sina ekonomier uppåt på den ekonomiska värdeskalan.
- Finanskrisen har vidgat det ekonomiska gapet mellan å ena sidan länder i södra Europa (Grekland, Portugal, stora delar av Spanien och södra Italien) och i viss utsträckning Irland, och å andra sidan Europas mer välmående kärna, de nordiska länderna samt i viss utsträckning även delar av östra Europa.

Sverige ur ett europeiskt perspektiv

Utifrån ett europeiskt perspektiv står Sverige och dess städer och regioner inför en rad utmaningar respektive möjligheter. Tematiskt kan dessa komparativa utmaningar och möjligheter sammanfattas så här:

- *Globalisering:* Sverige är ett av Europas mest globaliserade länder med en mycket exportberoende ekonomi. Ur ett europeiskt perspektiv har svenska städer och regioner trots detta en låg sårbarhet för globaliseringstrender, och har kapacitet att snabbt anpassa sig till globala förändringar. En utmaning är dock att stärka förmågan för internationell handel utanför Norden och EU28.

- *Internationalisering (privat sektor):* Stockholms näringsliv är mycket väl integrerat i internationella företagsnätverk, men Sveriges sekundära och mindre städer har en svagare profil än vad som är fallet i många andra länder. En utmaning är att stödja näringslivet i sekundärstäder så att det blir mer integrerat i olika internationella företagsnätverk och städerna kan stärka sin roll den internationella handeln.
- *Tillgänglighet:* I ett europeiskt och internationellt perspektiv kännetecknas svenska städer och regioner av låg tillgänglighet. Det gäller även Stockholm medan däremot Skåne står sig lite bättre, främst på grund av närheten till Kastrup. Samtidigt är den ekonomiska utvecklingen i svenska regioner bättre än vad som skulle kunna förväntas utifrån den relativt låga tillgängligheten. Det gäller att även fortsättningsvis ligga i framkant inom strategiska utvecklingsområden för att kompensera för landets modesta internationella tillgänglighet. Annars kan den relativt sett lägre tillgängligheten på sikt hämma utvecklingen i Sverige.
- *IKT:* Trots sin glesa struktur kännetecknas Sverige av en bra bredbandstäckning jämfört med andra delar av Europa. Detta ger basen för landets höga dator- och internetanvändning, med en stark e-handel och hög sysselsättning inom it-sektorn. Sverige kan sannolikt ytterligare förbättra sin position i ett europeiskt perspektiv och minska de fortfarande stora skillnaderna mellan stad och land när det gäller it-användningen.
- *Kunskap och innovation:* Internationellt sett har Sverige höga nivåer av FoU-investeringar, som gör att landet ligger i framkanten av en kunskapsbaserad ekonomisk utveckling. I ett europeiskt perspektiv beskrivs svenska regioner som ”tillämpade forskningsregioner” och ”smarta teknologiska applikationsområden”. Innovationsprocesser är dock komplexa och kräver långsiktiga satsningar. En utmaning för Sverige är att behålla sin framstående position även framöver.
- *Entreprenörskapsinriktad regional utveckling:* Omstruktureringen av den naturresursbaserade ekonomin i Sveriges perifera regioner ger utrymme för att utveckla nya regionala tillväxtmotorer. En utmaning är att stärka regionernas endogena krafter och förutsättningar för att främja den lokala utvecklingen, med fokus på entreprenörskap.
- *Miljödriven näringslivsutveckling och energi:* Sverige har rika naturtillgångar och många andra goda förutsättningar, vilket ger en internationell konkurrensfördel för Sverige inom grön tillväxt. Utmaningen är att stimulera en efterfrågan så att nya företag kan startas och växa i konkurrens med etablerade verksamheter – inte minst i gleset befolkade och perifera regioner.
- *Besöksnäring:* Svenska regioner är endast måttligt attraktiva sett till antalet inom-europeiska och övriga internationella besökare. Samtidigt ligger de i toppskiktet när det gäller inhemska turister per invånare. Det tyder på att besöksnäringen kan utvecklas mer, framför allt när det gäller internationella turister.
- *Tjänster av allmänt intresse:* Sverige kännetecknas av en hög ambition när det gäller att tillhandahålla tjänster av allmänt intresse (inte minst sociala tjänster). Ändå är tillgången till sådana tjänster ur ett europeiskt perspektiv bara måttlig, i synnerhet på landsbygden. Här finns en potential för förbättringar, inte minst med tanke på den snabba utvecklingen när det gäller e-tjänster.
- *Attraktivitet och inflyttning:* När det gäller inflyttningen från Europa är Sverige mindre attraktivt än många andra europeiska länder. Liksom i en del andra länder finns

nationella flyttningar från landsbygden till städerna, vilket bidrar till en växande obalans och åtföljande utmaningar såväl för landsbygden som för städerna.

- *Internationalisering (offentlig sektor):* Svenska regioner och städer uppvisar ett starkt engagemang för internationellt samarbete inom den offentliga sektorn, till exempel genom olika Interreg-projekt. Samtidigt finns få, om ens några, permanenta samarbeten inom Europeisk gruppering för territoriellt samarbete (EGTS) i Sverige.

Detta är några exempel på hur Espon-resultat kan användas för att berika nationella och regionala diskussioner med ett utifrånperspektiv. Med denna rapport hoppas vi kunna stimulera en dialog mellan nationella och regionala aktörer kring nyttan av Espon. Rapporten kan också användas som ett underlag för att identifiera kunskapsmassa och eventuella kunskapsluckor utifrån den nationella strategin för regional tillväxt och attraktionskraft.

Summary

Monitoring one's surrounding is important to better understand one's comparative strengths and weaknesses. This is especially true for a country like Sweden, which is small in terms of population and has an open economy that is dependent on trade and knowledge exchanges with other countries – both in Europe and around the world.

One way of doing this is to look at comparable European information concerning Swedish challenges and priorities. To take a step in this direction, this report brings together Espon results and put them in a Swedish perspective. In this case, the added value of using Espon as a starting point enables us to see Sweden and its regions in a European perspective and use this knowledge to contrast a genuine Swedish inside perspective. However, it has to be noted, Espon is neither intended nor suited to replacing more detailed national or regional studies.

Understanding Sweden in a European context

Broadly, the findings from Espon's latest synthesis report (Territories finding a New Momentum: Evidence for Policy Development, Growth and Investment) can be summarised as follows:

The economic crisis has hampered developments towards territorial cohesion in Europe. Disparities in Europe are increasing, both between countries and between regions within countries. This territorial dynamics have led to respectively confirmed following pattern:

- Europe's polycentric urban system is the basis for a rich diversity. Many different places contribute to the overall development based on their particular characteristics and potential.
- Regions in the core of Europe, the Nordic countries and partly also in the UK are generally wealthier than other parts of Europe. These regions are struggling less with the recovery from the economic crisis and are better positioned in relation to the information and knowledge society. They perform also better than other European regions in terms of green growth and are often less vulnerable to climate change impacts.
- In Central and Eastern Europe, economic growth is mainly concentrated in metropolitan areas, in particular to the capital regions. In these countries, the focus of development is mainly on increasing the capacity to play a role in the international service economy and to position themselves at a higher level of the international value chains.
- The financial crisis has widened the economic gap between on the one hand the southern European countries (Greece, Portugal, large parts of Spain, southern Italy), and to some extent Ireland, and on the other hand Europe's prosperous core, the Nordic countries and to some extent also parts of eastern Europe.

Sweden from a European perspective

- Seen from a European perspective, there are a number of challenges and opportunities for future developments for Sweden and its cities and regions. These comparative challenges and opportunities can be summarised thematically as:
- *Globalisation*: Sweden is one of the most globalised countries in Europe, with a highly export-dependent economy. Nevertheless, in a European perspective, Swedish cities and regions show low vulnerability to globalisation trends and the ability to quickly adapt to global change. One challenge, however, is to international trade with partners outside the Nordic countries and the EU28.
- *Internationalisation (private sector)*: While Stockholm's business community is very well integrated in international business networks, the profile of Sweden's secondary cities and small towns is less pronounced as compared to many other countries. An issue for future development is to support the business sector in secondary cities to enhance their integration in various international business networks and strengthen their roles in international trade.
- *Accessibility*: In a European and international perspective Swedish cities and regions are characterised by low accessibility (including Stockholm). Only the region of Skåne is a little better off, mainly because of Copenhagen airport. Meanwhile, the economic development of the Swedish regions is better than what their relatively low availability would suggest. It is important to remain at the forefront of strategic economic and technological developments to compensate for the country's modest international availability. Otherwise, there is a risk that the relatively low availability may hamper development in Sweden.
- *ICT*: Despite being sparsely populated in large parts of the country, Sweden has an overall good broadband coverage. This provides the basis for its high level of computer and Internet use, with strong e-commerce and high employment in the IT-sector – as compared to other parts of Europe. Sweden is likely to have the potential to further improve its position in a European perspective and to reduce the still large differences between urban and rural areas in terms of IT use.
- *Knowledge and innovation*: Generally, Sweden has high levels of R&D investments, which puts the country at the forefront of a knowledge-based economic development. In a European perspective, Swedish regions are described as “applied research regions” and “smart technology application areas”. Innovation processes are complex and require long-term investments. A challenge for Sweden is to maintain its prominent position in a European perspective in the future.
- *Entrepreneurship oriented regional development*: The restructuring of the natural resource-based economy of Sweden's peripheral regions allows for the development of new regional growth engines. One challenge is to strengthen regional endogenous forces and conditions to promote local development with a focus on entrepreneurship.
- *Environmentally driven business development and energy*: Sweden's extensive natural resources, as well as many other advantageous conditions, provide an international competitive advantage for Sweden in the field of green growth. The challenge is to stimulate the demand that helps new businesses to develop and grow in competition with established businesses – especially in sparsely populated and peripheral regions.

- *Tourism:* Measured in terms of intra-European and international visitors, Swedish regions are only moderately attractive. At the same Swedish regions are placed in top-ranks when it comes to the numbers of domestic tourists per inhabitant. This suggests that there is further potential for the development of the tourism industry, particularly with focus on international tourists.
- *Services of general interest:* Although Sweden as a country is characterised by a high ambitions when it comes to the provision of services of general interest (particularly social services), the availability of such services is only moderately high in a European perspective. This is especially true for rural areas. There is potential for improvement, particularly given the rapidly increasing range of e-services.
- *Attractiveness and occupancy:* When it comes to immigration from other European countries, Sweden is less attractive than many other European countries. As in some other countries, national migration from rural to urban areas contribute to growing imbalances and consequent development challenges for both rural areas and cities.
- *Internationalisation (public sector):* Swedish regions and cities exhibit a strong commitment to international cooperation in the public sector, e.g. through various INTERREG projects. At the same time, permanent cooperation in the form of EGTCs (European Groupings of Territorial Cooperation) is weakly developed in Sweden – if at all.

These are some examples of how Espon results can be used to enrich the national or regional discussions with an outside perspective. With this report, we hope to stimulate a dialogue between national and regional actors around the benefits of Espon. The report can also be used as a basis for identifying knowledge and possible knowledge gaps in relation to the national strategy for regional growth and attractiveness.

1 Bakgrund

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Tillväxtanalys, fick i regeringsbrevet för 2014 uppdraget att ta fram en syntesrapport om Espon 2013-programmet och dess relevans för Sverige och svenska regioner.¹ Samtidigt pågick arbetet med att ta fram en ny svensk strategi för regional tillväxt. Det låg därför nära till hands att använda strategin som en referens för att diskutera de utmaningar och prioriteringar Sverige står inför, baserat på den samlade Espon-kunskapen från perioden 2007–2013. Rapporten är därför uppbyggd med strategins fyra huvudprioriteringar som bas för genomgång och analys. Först kommer dock en översiktlig genomgång av Europas territoriella utveckling, och vi avslutar rapporten med en diskussion om hur Espon kan användas i Sverige

Espon är ett EU-program som ska tillhandahålla tillämpad forskning inom området territoriell utveckling. Espon 2013 är det program som gällde under perioden 2007–2013, och inom ramen för det gjordes en rad olika och transnationellt sammansatta forskningsprojekt där man tog fram jämförbar information, fakta, analyser och scenarier om utvecklingsförutsättningarna för europeiska regioner, städer och territorier. Genom sina olika projekt tillhandahåller Espon ett omfattande underlag rörande regionala utvecklingsfrågor och bidrar på så sätt till utvecklingen av policyverktyg. Tanken är vidare att resultaten från Espon ska understödja formuleringen och implementeringen av en välavvägd och faktabaserad territoriell politik, såväl i de deltagande länderna som inom EU:s territorium som helhet. Målgruppen för Espon utgörs således av beslutsfattare på europeisk, nationell och regional nivå.

Espons fokus på europeiska teman och jämförbar europeisk information medför inte automatiskt att alla frågor som är relevanta för Sverige besvaras inom ramen för programets analyser. Espons analyser bygger ofta på data som är relativt grovkornig jämfört med tillgängliga data i Sverige, vilket kan försvåra specifika territoriella slutsatser. Likväl möjliggör analyserna att lyfta Sverige och dess regioner i ett större europeiskt sammanhang och bryter på så sätt det snäva nationella perspektivet. Espon är dock varken tänkt eller lämpat för att ersätta detaljerade nationella eller regionala studier.

Detta sätt att använda Espon för att berika nationella eller regionala diskussioner har framgångsrikt använts i andra länder såsom Norge², Polen, Tyskland³ och Schweiz. Flera regioner i Europa har också tagit fram egna rapporter baserade på Espons material. För några år sedan tog man till exempel i Region Stockholm⁴ och Region Skåne⁵ fram egna syntesrapporter, med stöd av underlag från Espon, för att se hur den egna regionen står sig ur ett europeiskt och internationellt perspektiv.

¹ Regeringsbeslut I 20 daterat 2013-12-12. Regleringsbrev för budgetåret avseende Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser 2014.

² NIBRE (2013). Europeiske perspektiv på regioner og regional utvikling i Norge – i lys av ESPON. NIBRE-rapport 2013:9.

³ BBSR (2012). Deutschland und Europa. Ergebnisse des Programms ESPON 2013. Heft 1. Energie und Klima.

⁴ SLL (2007). Stockholmsregionen i ett europeiskt perspektiv. Stockholms läns landsting, Tillväxt, miljö och regionplanering, Rapport 13/2007.

⁵ Region Skåne (2008). Skåne – i Europas centrum och Sveriges periferi.

Med denna svenska syntesrapport hoppas vi kunna stimulera en dialog med nationella och regionala aktörer om nyttan av att använda Espon i Sverige. Samtidigt kan rapporten också användas som ett underlag för att identifiera kunskapsmassa och eventuella kunskapsluckor utifrån den nationella strategin för regional tillväxt och attraktionskraft.

Om Espon

Espon (European Observation Network on Territorial Development and Cohesion) är ett forskningsprogram som Europeiska kommissionen lanserat, och syftet är att stödja policyutveckling inom ramen för territoriell sammanhållning och utveckling i EU. Totalt deltar 32 länder i programmet – samtliga 28 EU-länder samt Norge, Schweiz, Island och Liechtenstein.

Under programperioden 2007–2013 finansierade Espon sammanlagt 66 olika projekt. Dessa är i sin tur fördelade på fyra prioriterade områden: 25 tematiska europeiska studier (prioritet 1 – "applied research"), 23 efterfrågestyrda studier för ett begränsat geografiskt område (prioritet 2 – "targeted analysis"), 10 projekt eller studier av mer teknisk inriktning (prioritet 3 – "scientific platform"), och 8 nätverks- och förmedlingsprojekt (prioritet 4 – "Espon contact points").

Espon-programmet sammanfattar mer eller mindre regelbundet sina senaste forskningsresultat i rapporter som är tillgängliga för tjänstemän och beslutfattare. De viktigaste rapportserierna är Espon Synthesis Reports, Espon Territorial Observations och Espon Briefs.

För att komma närmare användarna av Espon-resultat finns i de flesta länder så kallade nationella kontaktpunkter som informerar om Espon och tillhandahåller olika typer av material, både på engelska och på nationella språk.

Mera information om Espon och inriktningen på Espon 2020 finns på www.espon.eu

2 Europas territoriella utveckling

Det här kapitlet behandlar några nyckelresultat från Espon gällande hela Europa. Dessa resultat bygger huvudsakligen på Espons tredje syntesrapport ”Territories finding a New Momentum: Evidence for Policy Development, Growth and Investment” och Espon Atlas ”European Territorial Structures and Dynamics”. Båda publicerades under 2014.

Nedan sammanfattas resultaten av Espons senaste syntesrapport i stora drag.

Den ekonomiska krisen har hämmat utvecklingen mot territoriell sammanhållning i Europa. Skillnaderna ökar, både mellan länderna och mellan regionerna i olika länder. Denna territoriella dynamik har lett till mönster som i stora drag kan sammanfattas enligt följande:

- Europas polycentriska stadssystem utgör grunden för en rik mångfald där många olika platser bidrar till den övergripande utvecklingen, vilken baseras på dessa platsers speciella förutsättningar och utvecklingsmöjligheter.
- Regioner i Europas kärna, de nordiska länderna och delvis även i Storbritannien är överlag rikare än andra delar av Europa. Dessa regioner kämpar mindre med återhämtningen från den ekonomiska krisen, är bättre anpassade för informations- och kunskapssamhället, presterar bättre i frågan om grön tillväxt och är mindre sårbara för klimatförändringar.
- I Central- och Östeuropa är den ekonomiska tillväxten för närvarande främst koncentrerad till storstadsområdena, och då särskilt till huvudstäderna. Fokus i dessa länder ligger främst på förmågan att etablera sig långsiktigt i den internationella tjänsteekonomin och att förflytta sina ekonomier uppåt på den ekonomiska skalan.
- Finanskrisen har vidgat det ekonomiska gapet mellan å ena sidan länder i södra Europa (Grekland, Portugal, stora delar av Spanien och södra Italien) och i viss utsträckning Irland, och å andra sidan Europas mer välmående kärna, de nordiska länderna och i viss utsträckning även delar av östra Europa.

Dessa övergripande mönster blir tydliga när man studerar hur Europas städer och regioner står sig gällande de övergripande målen i Europa 2020-strategin. Mönstren underbyggs av ett antal andra regionala mönster när det gäller utvecklingsmöjligheter, till exempel kommunikation och infrastruktur, innovationsförmåga, forskning och utveckling, potential för grön och blå tillväxt samt effekterna av klimatförändringar och riskerna för naturkatastrofer.

2.1 Finanskrisen

Finanskrisen, som bröt ut under 2008, har förändrat Europa genom dess stora konsekvenser för utvecklingen i många städer och regioner när det gäller övergripande territoriella utvecklingsmönster samt politiska mål och åtgärder på alla nivåer. Krisen har inte bara haft olika konsekvenser i olika delar av Europa, utan den har även utvecklats vid olika tidpunkter för olika delar av Europa.

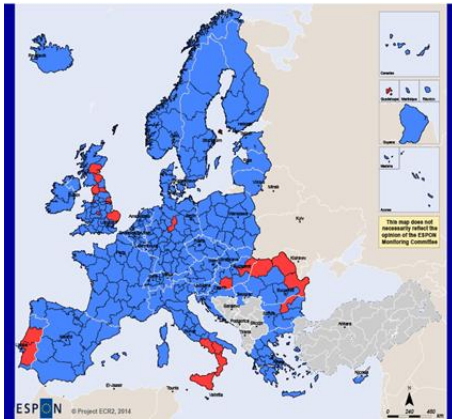
Arbetslösheten har stigit i olika takt i olika regioner samtidigt som skillnaderna ökat, både mellan länderna i Europa och mellan regioner i länderna. I Europas kärna och de nordiska länderna finns regioner som hade ett högre ekonomiskt välstånd redan före krisen, och de drabbades i mindre grad eller har återhämtat sig snabbare från den ekonomiska krisen. I de

flesta länder har de större tätorterna klarat sig bättre, vilket medför att regionala obalanser ökat i vissa områden, både mellan länder och mellan de stora städerna och andra typer av områden.

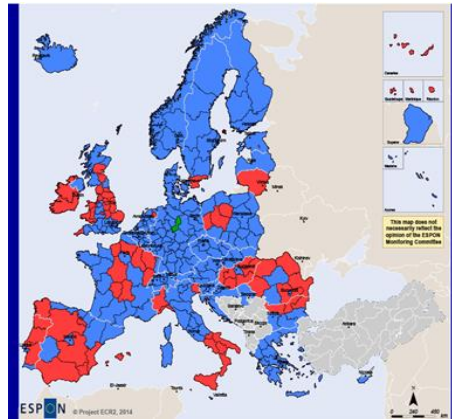
Sysselsättningen är en viktig faktor för att förstå hur regionerna drabbades, i vilken mån de var ”immuna” eller snabbt kunde återhämta sig. Kartserien nedan visar hur krisen spred sig genom att beskriva förändringen i sysselsättning över tid. Bilderna förtydligar hur krisen tog fart under 2008 då många regioner i Europa upplevde en fallande sysselsättning. År 2009 var effekterna av den ekonomiska krisen uppenbar i större delen av Europa. De första tecknen på återhämtning började synas i vissa länder under 2010, och i Sverige började återhämtningen under 2011.

Några få regioner i Europa drabbades inte av fallande sysselsättning och de finns främst i Polen, Tyskland, Nederländerna, Belgien, Luxemburg, Schweiz och Norge.

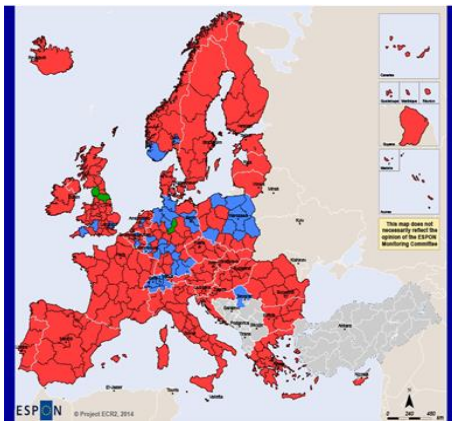
2007 – sysselsättning

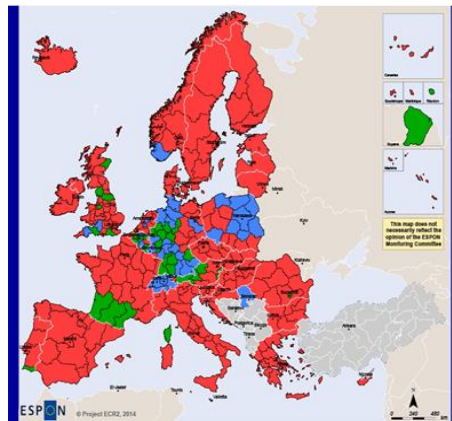
2008 – sysselsättning

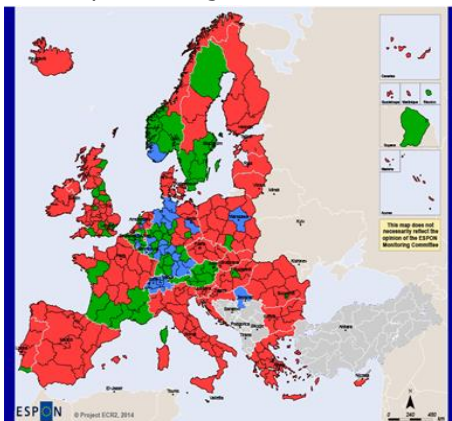
2009 – sysselsättning

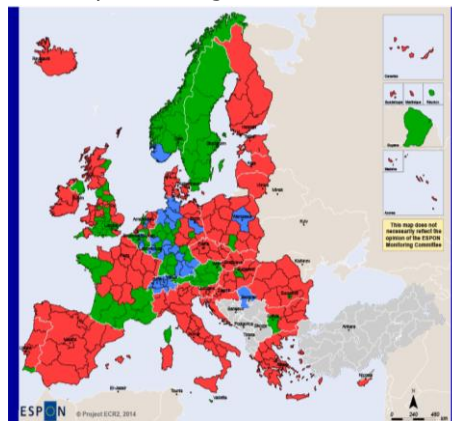
2010 – sysselsättning

2011 – sysselsättning

2012 – sysselsättning

Legend

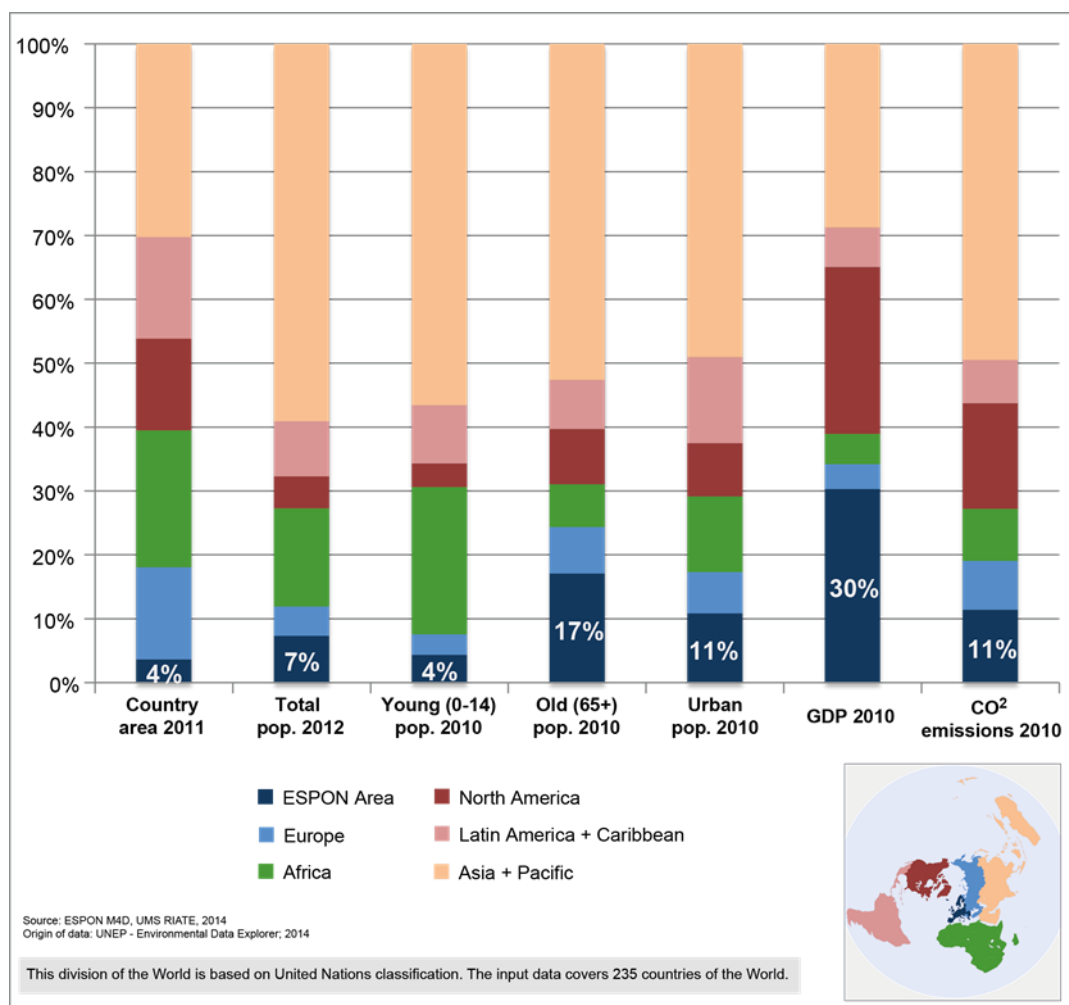
- No Downturn
- Downturn
- Recovered
- No Data

Figur 1 Sysselsättning 2009–2012

Källa: Espo ECR2

2.2 Europas minskade roll i världen

Europas betydelse i världen har minskat under de senaste decennierna när det gäller ekonomi och demografi. Den finansiella krisen tycks ha påskyndat denna process, och sedan 2008 har BNP-tillväxten i Europa varit lägre än i många andra delar av världen och Europa har blivit mindre attraktivt för unga och välutbildade migranter från andra delar av världen. Grafiken nedan visar Europas ”vikt i världen” för olika indikatorer. Sammanfattningsvis upptar ESPON-området⁶ (ESPON Area) 4 procent av jordens yta. Här bor 7 procent av världens befolkning, som producerar 30 procent av världens BNP och 11 procent av världens CO₂-utsläpp.

Figur 2 Europas roll i världen

Källa: *Espn M4D*

Dessa siffror kommer att förändras kraftigt över de närmaste årtiondena, vilket blir tydligt när man studerar mer detaljerad demografisk data. De 31 länder som täcks av Espons analyser står nämligen för 7 procent av världens befolkning men där finns endast 4 procent av världens befolkning i åldrarna 0–14 år där. Samtidigt lever 17 procent av världens befolkning som är 65 år eller äldre i samma område. Med andra ord har Europa en större

⁶ EU-länder samt Norge, Schweiz, Island och Liechtenstein.

andel äldre (och åldrande) befolkning än de flesta andra delar av världen. Redan i dag är det främst invandringen från andra delar av världen som står för befolkningstillväxten i Europa, vilket bäddar för nya utmaningar och troligen också spänningar i framtiden.

Den snabbaste ekonomiska och demografiska utvecklingen sker på andra håll i världen än i Europa. Exempelvis sker en växande urbanisering i Ostasien och i Europas grannskap i Medelhavsområdet, och där finns en framväxt av nya globala städer med höga koncentrationer av avancerade företagstjänster och en ung, högutbildad befolkning. I viss mån konkurrerar dessa städer med europeiska städer om internationella investeringar och kvalificerad arbetskraft. I framtiden är det inte osannolikt att de viktigaste platserna för ekonomisk och intellektuell utveckling är pulserande metropoler i Europas grannskap samt i Indien, Kina, Brasilien och Afrika.

Europas minskade roll i världen syns även inom energisektorn. Med undantag för Norge är alla EU- och EFTA-länder beroende av energiimport för att tillgodose sin inhemska efterfrågan. Europa, i detta fall mer explicit EU, är en av de största importörerna av energi i världen: EU importerade 45 procent av sina energiresurser under 1997 och 53 procent år 2007. Med nuvarande utvecklingstrend kan denna siffra nå 70 procent år 2020. Importberoendet varierar dock, och länder såsom Malta, Luxemburg, Cypern, Irland, Litauen och Italien möter sina energibehov främst genom import (80–100 procent). I andra länder, såsom Norge och Polen, är beroendet av energiimport mindre. Den aktuella geopolitiska situationen i vissa energiexporterande länder, däribland Ryssland och Libyen, accentuerar risken med ett högt importberoende.

EU-länderna importerar för närvarande 70 procent av den olja som produceras i Nordafrika och 90 procent av den gas som produceras där. Ekonomisk utveckling och en snabb befolkningstillväxt i Afrika förväntas leda till en betydande ökning av efterfrågan på energi i Afrika, vilket kan påverka exporten till Europa. I ett globalt perspektiv har länder såsom Algeriet, Saudiarabien, Irak, Kuwait, Förenade Arabemiraten och Azerbajdzjan de högsta andelarna energiexport i förhållande till eget bruk. Samtidigt har USA blivit i stort sett helt oberoende av energiimport, vilket kraftigt påverkat Nordamerikas energiförsörjning och prisbildningen på energi där – något som bland annat tros ge en ökad konkurrenskraft visavi Europa inom energikrävande branschsegment. Det torde också medföra geopolitiska konsekvenser som är svåra att överblicka.

Ryssland innehar cirka 32 procent av världens kända naturgasreserver och 12 procent av de kända globala oljereserverna. Ungefär en tredjedel av EU:s olje- och gasimport kommer från Ryssland, vars ekonomi i sin tur är starkt beroende av fortsatt energiexport till EU.

Förutom att behöva bygga och integrera smarta nät för energiöverföring inom Europa, krävs således ett fördjupat samarbete för att överföra energi mellan EU och dess grannländer i söder. Detta gäller oberoende av framtida planer för att öka de förnybara energikällorna eller utvinna skiffergas genom s.k. *fracking*. I dag finns det en bra nätverksanslutning till Nordsjön och förbindelserna på en öst–västaxel är också väl utbyggda. Dock finns begränsningar i de energinät som knyter ihop södra Medelhavsområdet med övriga delar av Europa. Utan smartare och mer integrerade energinät hämmas den eftersträfvade utbyggnaden av förnyelsebara energikällor kraftigt och energibalansen (egen produktion – import) utvecklas inte i önskvärd riktning.

2.3 Ett flerkärnigt Europa på väg mot ökade obalanser

Europeiska storstäder har oftast lägre invånartal än de stora städerna i Amerika eller Asien, men de har fortfarande en relativt stor internationell betydelse. Europas polycentriska stadssystem innebär att det inte finns en lika stark koncentration till enskilda storstadsområden i Europa som i vissa andra delar av världen.

London följt av Paris är de mest framträdande globala städerna i Europa, och utöver dessa finns en rad andra globalt viktiga städer i Europa. Mångfalden av näringsprofiler och förbindelser mellan europeiska städer gör att även mindre huvudstäder och icke-huvudstäder kan spela globalt viktiga roller. Till sådana stadsregioner hör till exempel Amsterdam, Barcelona, Basel, Bryssel, Köpenhamn, Dublin, Frankfurt, Helsingfors, Lissabon, Madrid, Marseille, Milano, München, Oslo, Rom, Rotterdam, Stockholm och Wien. Kännetecknande är dock att nästan alla ligger i västra Europa.

Ser man på städernas betydelse som noder i globala värdekedjor är det främst London, Paris och Rhen–Ruhr-området i Tyskland som sticker ut. Dessa följs av Madrid och några ytterligare huvudstadsområden. I Europas direkta grannskap är det framför allt Istanbul och Moskva som både har en betydande storlek och är väl integrerade i globala värdekedjor.

När det gäller europeiska portar eller så kallade *gateways* till Asien har London störst betydelse som en global port (t.ex. för avancerade företagstjänster, flygförbindelser, containerhamnar, utländsk notering på börser, genomsnittliga investeringar i kontorsfastigheter mellan städerna och lokalisering av huvudkontor). London följs av städer såsom Frankfurt, Amsterdam, München, Stockholm, Dublin, Wien, Oslo, Köpenhamn och Rom. Men det finns också mer specialiserade gateways mot Asien, till exempel hamnstäderna Hamburg, Barcelona, Thessaloniki och Genua. Inom segmentet avancerade tjänster finns även ett antal specialiserade städer såsom Bratislava och några mindre städer i Tyskland och Storbritannien.

Paris har störst betydelse som europeisk gateway mot Afrika och Latinamerika. Även här gäller det avancerade företagstjänster, flygförbindelser, containerhamnar, utländska noteringar på börser, genomsnittliga investeringar i kontorsfastigheter mellan städerna och plats för huvudkontor. Paris följs i detta fall av städer såsom Madrid, Bryssel, Aten, Milano och Basel. Mer specialiserade gateways mot Afrika och Latinamerika är hamnarna i Rotterdam, Lissabon, Barcelona och Marseille, medan till exempel Lyon och Edinburgh har större betydelse för avancerade tjänster, tillsammans med en rad mindre städer.

De viktigaste hamnarna för globala sjötransporter finns huvudsakligen i Nordsjöregionen medan de viktigaste flygplatserna för globala persontransporter främst återfinns i Europas ekonomiska kärna. Den globala sjöfarten väntas öka kraftigt under de närmaste åren, och då kan hamnar i Medelhavet dra nytta av sitt fördelaktiga läge för transporter till Asien. Detta skulle dock kräva reella investeringar i väg- och järnvägsinfrastruktur för att säkerställa en smidig transport av de varor som ska transporteras till sjöss respektive landas i hamnarna. Global uppvärmning kan vidare leda till att den arktiska havsisen minskar så att Nordostpassagen öppnas upp för kontinuerliga sjötransporter mellan Europa och Asien, och då får även hamnar i norra Europa fördelar för sjötransporter till Asien. Detta gäller dock i ett längre tidsperspektiv, dvs. bortom år 2050.

2.4 Sekundärstäder spelar en viktig roll i Europa

Utanför huvudstäderna spelar andra större städer (s.k. sekundärstäder) en viktig roll i Europa och bidrar till att göra kontinentens territoriella struktur mer polycentrisk. Sekundärstäder är städer vars ekonomiska och sociala betydelse är tillräckligt stor för att påverka den nationella ekonomin. Om de har rätt infrastruktur, tillgångar och befogenheter kan de skapa viktiga bidrag till tillväxt och ekonomisk återhämtning. De kan lyfta den ekonomiska prestationen för sina respektive regioner, minska interregionala obalanser, främja den territoriella och sociala sammanhållningen och bidra till ett mera polycentriskt Europa.

Många sekundärstäder – till exempel Hamburg, Toulouse, Turin, Göteborg och Krakow – har stora koncentrationer av ekonomisk aktivitet och på så vis stor potential att skapa välstånd med hjälp av sina egna resurser av humankapital och kreativitet.

I genomsnitt under 2000-talet stod huvudstäderna för 26 procent av Europas BNP och sekundärstäderna för 30 procent. I 17 länder hade en eller flera sekundärstäder en högre BNP-tillväxt än sina huvudstäder, av de 31 länder för vilka det finns uppgifter. Sekundärstäderna gav det största bidraget till tillväxten i Tyskland, Polen, Spanien, Frankrike och Nederländerna under perioden, men även i Italien och Schweiz var deras bidrag betydande.

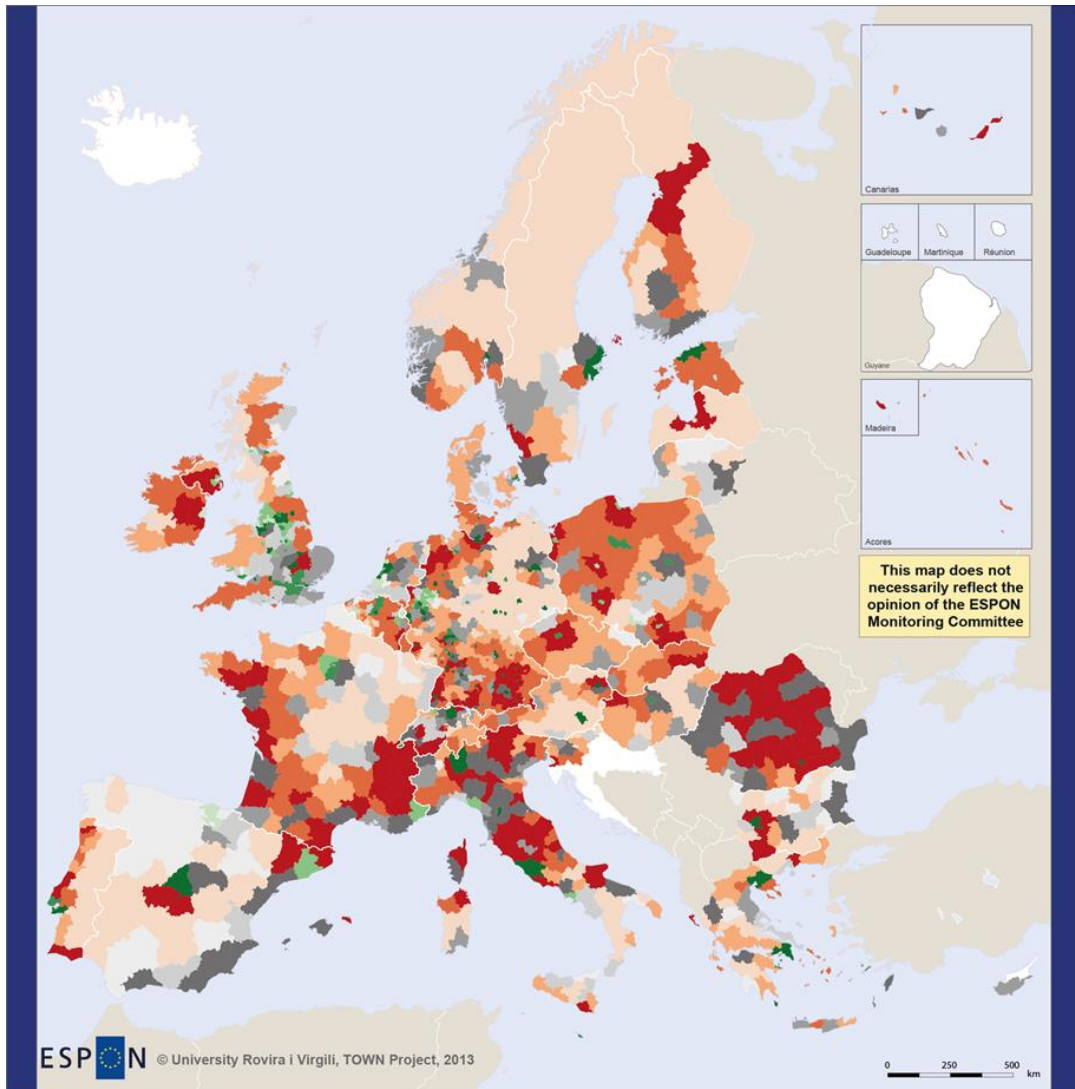
Exempel – sekundärstäders roll inom FoU

FoU och innovation, särskilt nya investeringar i miljö- och klimatteknik, ses som viktiga vägar till ekonomisk tillväxt i Europa. Många lovande nya tekniker och innovationer är redan kända, men de behöver utvecklas ytterligare för att kunna kommersialiseras. Storstadsområden och mindre städer i EU:s kärna och i norra Europa är särskilt starka när det gäller FoU och innovationer för en ekonomi med lägre koldioxidutsläpp. Att investera i FoU-verksamhet i några ledande sekundärstäder kan t.o.m. ge högre avkastning än liknande investeringar i respektive länders huvudstäder.

Som en följd av finanskrisen koncentrerades i många länder den ekonomiska utvecklingen (och de politiska insatserna) till huvudstadsregionerna. Detta mönster av territoriell koncentration speglar affärs- och/eller lokaliseringsbeslut av enskilda företag och är ett av många skeenden som pekar mot en växande obalans i Europa. Samtidigt förstärks agglomerationsprocessen genom att nationella investeringar i infrastruktur och stora nationella projekt i ökad grad tycks koncentreras till huvudstäderna.

2.5 Små och mellanstora städer är viktiga i Europa

Ungefär en fjärdedel av EU:s befolkning lever i små och medelstora städer. Dessa städer kännetecknas av en befolkningstäthet på 300–1 500 invånare/km² och/eller en total befolkning på 5 000–50 000 invånare. Små och medelstora städer är särskilt framträdande i ett stråk som sträcker sig från södra England till norra Italien, via Beneluxländerna och västra Tyskland. I detta stråk finns det således inte bara många storstäder, utan även en hög koncentration av små och medelstora städer. Andra kluster finns i industriområdet i sydöstra Tyskland och Polen samt längs hela västra Medelhavsområdet i en båge från Spanien till Italien. Små och medelstora städer är mindre framträdande i Norden, Frankrikes inland, nordöstra Spanien, den alpina bågen och östra sidan av den s.k. Pentagonen (ett område som avgränsas av de fem städerna London, Hamburg, München, Milano och Paris).

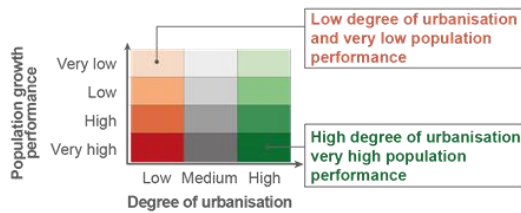

ESPON © University Rovira i Virgili, TOWN Project, 2013

EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regional level: NUTS 3
Source: TOWN Project, 2014
Origin of data: GEOSTAT Population grid, 2006 and DG Regio, 2013
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

Typology on population change, 2001-2011 and degree of urbanisation, 2006

Low urbanisation: population living in HDUC < 30% of NUTS3 population; **medium urbanisation:** population living in HDUC > 30% < 70% of NUTS3 population; **high urbanisation:** population living in HDUC > 70% of NUTS3 population.

HDUC: High Density Urban Clusters. These clusters are characterised by a population above 50 000 inhabitants and a density above 1500 inhabitants per square kilometer.

Population growth performance is based on change between 2001 and 2011, as difference from average change rate in same indicator for all NUTS3 regions in the country. Thresholds corresponds to the quartiles of the statistical distribution (each class includes 25% of regions).

Whenever either of these data are not available, most recent and older available year within the 2001-2011 range have been used.

□ No data

Figur 3 Befolkningsförändring 2001–2011 och urbaniseringsgrad 2006

Källa: EspoN TOWN

Vissa små och medelstora städer växer medan andra krymper. Det regionala sammanhanget är avgörande för utvecklingen av små och mellanstora städer, både gällande arbetsmarknaden och också den demografiska utvecklingen. I grova drag kan små och medelstora städer delas in i fyra huvudkategorier, nämligen städer med:

- befolkningstillväxt
- befolkningstillväxt genom framför allt inflyttning
- arbetskraftexport huvudsakligen i form av utflyttning
- ekonomisk och demografisk nedgång

Figur 3 visar befolkningsförändringar 2001–2011. De olika nyanserna av rött visar regioner där mindre än 30 procent av befolkningen bor i större tätorter – dvs. där små städer är särskilt framträdande. De mörkröda områdena är regioner där små städer dominerar och befolkningen ökar. I motsats till detta är de blekröda områdena regioner med främst små städer där befolkningen i stället minskar. Dessa tenderar ofta att ligga i mindre tillgängliga landsbygdsområden.

2.6 Utmaningar för en levande landsbygd

Landsbygden spelar en viktig roll för den territoriella utvecklingen i Europa. Landsbygdsregioner är dock inte en homogen grupp utan det är stora skillnader mellan de stadsnära och de mera avlägsna landsbygdsregionerna. De sistnämnda är områden med låg tillgänglighet till urbana funktioner inom rimlig restid, och de återfinns inte bara i Norden och Alperna utan också i form av ”inre periferier”, till exempel på landsbygden i Tyskland, Frankrike, Spanien, Polen, Tjeckien och Italien. Vanligtvis har dessa områden problem med att behålla ungdomar, yrkesarbetare och kvinnor. Dessutom har migrationen en negativ inverkan på arbetskraftsutbudet, liksom förmågan att realisera den fulla potentialen i den gröna ekonomin.

Vidare finns det tydliga näringslivsskillnader mellan dels landsbygd med en stark bas inom jordbruket (”det agrara Europa”), dels landsbygd med fokus på industriell verksamhet (”industriell landsbygd”). Vissa landsbygdsområden står inför olika och ibland motstående rumsliga krav på grund av jordbruk, naturvärden, ekologiska hänsyn eller turism.

Regionerna i ”det agrara Europa” karakteriseras av en arbetsintensiv men mindre kapitalintensiv jordbruksproduktion, och de behöver en stabil ekonomisk utveckling med primärsektorn som bas. Sådana regioner återfinns främst i östra och södra Europa. Landsbygdsregioner i södra och sydöstra Europa har oftast turismen som den viktigaste ekonomiska verksamheten. I dessa områden utgör landskapet en konsumtionsfaktor för turister, snarare än en produktionsfaktor för primärnäringslivet. Dessa ”konsumtionslandskap” har diversifierat sin småskaliga infrastruktur. Resten av landsbygdsområdena kännetecknas av diversifierade regioner med fokus på privata tjänster. Här skiljer sig sysselsättningsstrukturen inte anmärkningsvärt från storstadsregionerna.

De industriella landsbygdsregionerna finns huvudsakligen intill eller mellan stadsregioner och präglas ofta av motstridiga utvecklingsintressen.

2.7 Olika sektorbilder

Tillväxtanalys har valt att sammanfatta utvalda Espon-resultat för olika typer av regioner, men de kan även sammanfattas tematiskt. Exempelvis ger Espon Atlas en sådan sammanfattning för teman såsom stad och land, samhälle och integration, näringslivsstrukturer och

globala utmaningar, stråk och tillgänglighet, klimat och miljö, integrerad syn på den territoriala utvecklingen, *governance* och territoriellt samarbete samt territoriala utvecklingsscenarier.

I de följande kapitlen tar vi upp en rad olika sektoranalyser från Espon, för att ge ett diskussionsunderlag kring de utmaningar och prioriteringar som lyfts fram i Sveriges nationella strategi för regional tillväxt och attraktionskraft.

Fyra utmaningar för Europa

Det finns fyra nyckelfrågor som ofta återkommer inom olika Espon-projekt: globalisering, demografisk utveckling, klimatförändring och energiförsörjning. Dessa trender kan ses som gemensamma utmaningar för hela Europa även om olika regioner berörs av dem på olika sätt, och olika regioner har varierande förmåga att anpassa sig till dem.

Globalisering: Europa är mer och mer integrerat i internationella handelsmönster. Europa är fortfarande, tillsammans med Nordamerika, en av de rikaste kontinenterna men andelen av världens rikedomar minskar ständigt. Detta beror på måttlig tillväxt jämfört med BRICS-länderna (Brasilien, Ryssland, Indien, Kina och Sydafrika). I Europa finns det stora skillnader i hur regioner är integrerade inom olika globala värdekedjor. Attraktivitet och tillgänglighet ses som byggstenarna för att främja tillväxt i detta nya sammanhang.

Demografisk utveckling: Europas befolkning har stadigt växt under de senaste årtiondena. Som en del av byggandet av den inre marknaden har migrationer, både internationella och inrikes, blivit en kärnfråga när det gäller regionernas attraktivitet. Demografisk utveckling leder till växande klyftor i Europa och inom olika geografiska skalor. På en övergripande eller *makronivå* leder det till olika utvecklingsförlopp mellan ett växande väst och ett minskande öst. Nordliga nordiska regioner tillhör den senare gruppen. På *mesonivån*, dvs. i varje land, brukar huvudstads- och storstadsregioner växa medan rurala regioner tappar befolkning. Slutligen, på *mikronivå*, dvs. inom regioner, kan man identifiera växande regionala centrum kontra minskande landsbygd.

Klimatförändringar: 2013 antog EU en strategi för att främja anpassningen till klimatförändringarna. Den ska ge grunden för en mer effektiv koordinering och implementering av sektoriella policyinsatser i olika länder och regioner. Espon har lyft fram att alla regioner och städer inte är lika sårbara för klimatförändringar. Regioner i södra och sydöstra Europa anses vara de mest sårbara för effekterna av klimatförändringar, t.ex. i form av naturkatastrofer. Bäst anpassningsförmåga har regioner i Väst- och Nordeuropa.

Energiförsörjning: Energiförsörjningsproblematiken är mångsidig och delvis relaterad till utvecklingen av förnybara energikällor i olika medlemsstater. Målet är ett Europa som är mindre beroende av andra världsdelar för sin energiförsörjning. Dessutom handlar det om att kunna förbruka mindre energi och på ett mer effektivt sätt. Slutligen ses energiförsörjningen som en möjlighet att främja miljödriven näringslivsutveckling.

3 Innovation, företagande och entreprenörskap

Innovation, företagande och entreprenörskap är den första av de fyra prioriteringarna i den nationella strategin för regional tillväxt och entreprenörskap. I strategin skriver man att klimatet för att driva företag och ta fram innovationer är av yttersta vikt för att svenskt näringsliv ska kunna konkurrera globalt. Särskilt lyfts också att ”miljödriven näringslivsutveckling” är speciellt viktigt och kräver riktade innovationer och satsningar. Det är viktigt att skapa förutsättningar för att möta de utmaningar som finns inom området och det handlar om att utveckla starka regionala miljöer för forskning, innovation och företagande. I relation till Espons arbete kan man se detta i ljuset av regioners möjligheter att själva driva forskning och utveckling eller deras förmåga att absorbera innovationer och ny teknik. Regionala innovationssystem handlar också om kompetensen hos de människor som bor och verkar i regionen, och därför tangerar temat det om kompetensförsörjning och attraktivitet hos regioner (för boende och företagande).

De utmaningar som nämns i strategin som är direkt kopplade till prioriteringen rör globaliseringen; att skapa och bibehålla konkurrenskraft i ett globalt sammanhang. När det gäller miljödriven näringslivsutveckling och energifrågor ligger utmaningarna huvudsakligen inom områdena miljö, klimat och energi. Kopplat till utmaningarna finns en prioritering inom näringslivsutveckling som rör innovation – detta handlar om att utveckla svensk miljöteknik, inklusive hållbara varor, tjänster och produktionssystem. Man menar att omställningen till en hållbar näringslivsutveckling och ett mer hållbart energisystem ger möjligheter till ökat företagande, fler exportmöjligheter och ökad sysselsättning i alla delar av landet. Detta är ett perspektiv inom innovations- och näringslivspolitik som delas av många andra aktörer, inte minst EU-kommissionen.

I detta kapitel knyter vi an till dessa teman, det vill säga, utmaningar och prioriteringar inom strategin där resultat från Espon kan hjälpa oss att förstå både europeiska och svenska perspektiv. Inom den svenska strategin finns det mycket skrivet om vilka dessa perspektiv är och vilka de svenska dimensionerna är – medan Espon-projekten kan bidra med praktiska erfarenheter och analyser av teman, verktyg och politik. Den röda tråden genom kapitlet utgörs av de utmaningar och prioriteringar som identifierats inom strategin. Som synes har Sverige en bred syn på vad innovations- och näringslivspolitik innefattar.

Espons referensprojekt

Detta kapitel bygger främst på följande Espon-projekt: TIGER, KIT, BSR-TeMO, ATLAS, GEOSPECS, FOCI, ATTREG och GREECO.

3.1 Kunskap och innovation

En viktig prioritering inom strategin är att knyta produktions- och FoU-verksamhet till Sverige. Innovativa företag skapar på sikt tillväxt och sysselsättning, och därför är innovation viktigt för att stärka regioners förnyelseförmåga och ett konkurrenskraftigt näringsliv. Ett sådant synsätt framkommer också i regionala utvecklings- och innovationsstrategier.

Espon har analyserat hur kunskap och innovationer påverkar regional utveckling och vilka möjligheter som finns att använda olika innovationsverktyg för att skapa tillväxt. Till

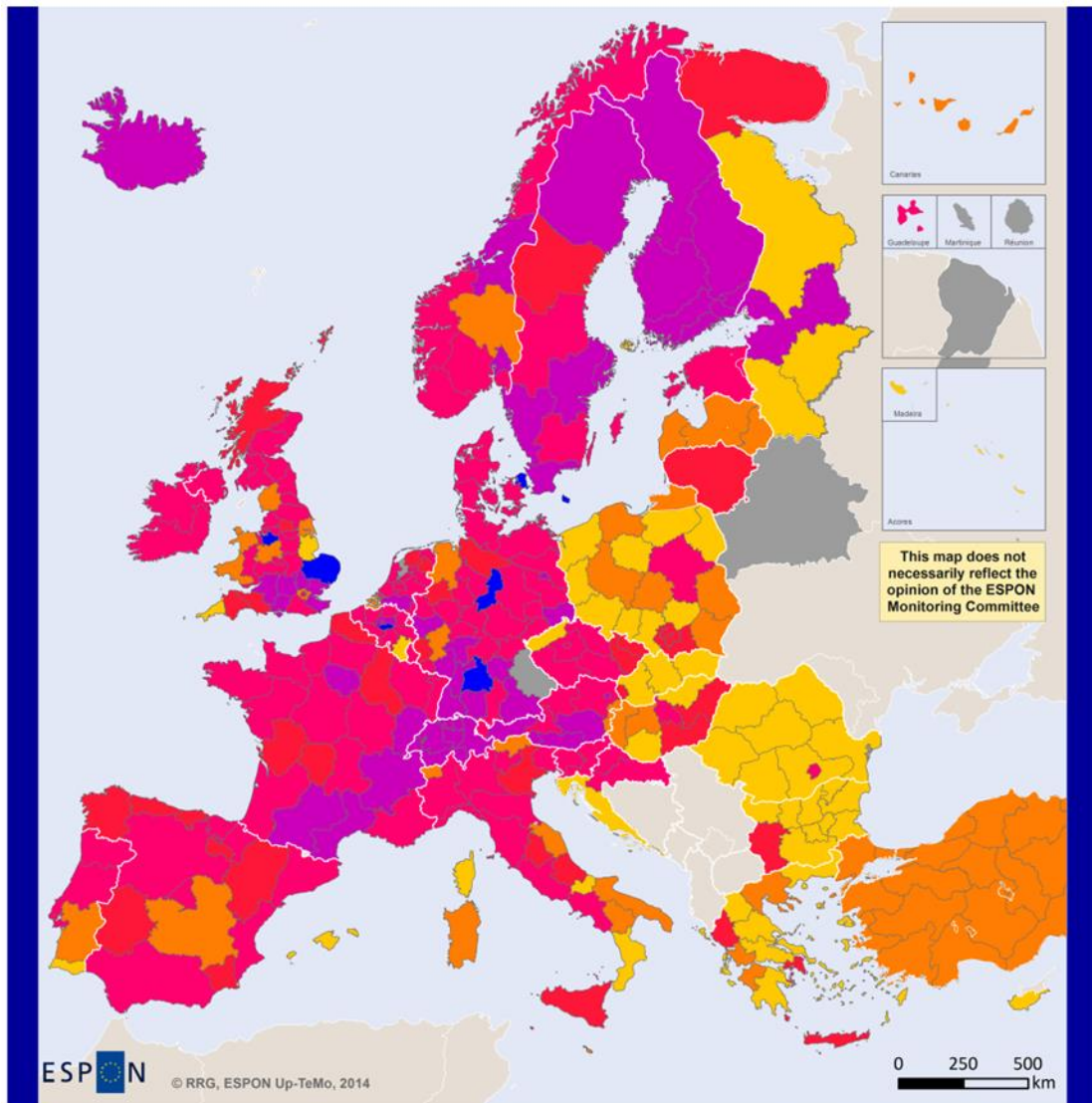
exempel visar man att forsknings- och utvecklingsinsatser bara skapar tillväxt om regionen uppnår en kritisk massa. FoU-satsningar kan inte bidra till regional utveckling om inte andra delar av det regionala utvecklingsklimatet är mottagligt för att fånga upp effekterna. Exempelvis behövs regionala institutioner och kunskapsmiljöer för att arbetskraft och företag ska kunna dra nytta av FoU-effekterna.

EU har som mål att 3 procent av medlemsstaternas BNP ska investeras i forskning och utveckling. Figur 4 nedan visar att många svenska regioner uppfyller det kravet, medan några inte gör det. Det är främst regioner i Mellansverige och Östra Götaland som inte investerar lika mycket inom FoU, och där bör man överväga vilka långsiktiga effekter detta kan få och hur man ska möta dessa effekter.

Utöver investeringar i innovation handlar regional utveckling mycket om kunskapsnivåerna inom regionerna för att kunna tillgodogöra sig dessa investeringar, utveckla idéer och driva och utveckla företag. Även här har Espon fokuserat på indikatorarbete och tagit fram kartor som visar skillnaderna inom utbildning på olika nivåer. En karta som ofta används för att illustrera detta är den som visar andelen med eftergymnasial utbildning (Figur 5). Det är tydligt att Sverige ligger långt fram i detta hänseende, men även Finland och Storbritannien har en hög andel välutbildade. Det betyder att Sverige ser ut att ha goda förutsättningar att tillgodogöra sig de medel som satsas på innovation och företagsutveckling, och att ansvariga aktörer bör ta hänsyn till detta när det utvecklas strategier och verktyg för regional utveckling.

För att tydliggöra europeiska strukturella skillnader visar kartan typologier av regioner som är ”ledare” eller ”följare” inom FoU samt vilken typ av innovation som finns i olika regioner. Figur 6 visar att det finns en stor spridning inom innovation och regional utveckling. Vissa regioner är mer ”imiterande”, medan andra är drivande inom tillämpad teknikutveckling. Budskapet är att det inte finns en *one size fits all*-lösning på regional utveckling som drivs av innovation. Utan god kännedom om den egna regionens förutsättningar är det svårt att välja rätt insatser.

Det är även tydligt att olika regioner har varierande kapacitet att förvandla kunskap och innovation till ekonomisk tillväxt. Regioner kan med hänsyn till sin innovationsförmåga delas in i kunskapsproducerande regioner, regioner som applicerar teknologier och tillämpar smart och kreativ diversifiering av sin verksamhet, samt imiterande regioner med låg kunskaps- och innovationsintensitet. Espon har inte lyckats förklara varför olika regioner har hamnat i endera kategorin, men diskuterar vilka olika slags åtgärder som passar olika typer av regioner. För den första kategorin handlar det om att stödja FoU, locka till sig innovatörer och välutbildad arbetskraft. För den andra gruppen kan man stödja samarbete med andra regioner och på olika sätt underlätta för dem att absorbera teknik och tillämpningar från andra regioner. Tredje gruppen kan stödjas genom att främja samarbete mellan företag inom regionen för att på så sätt sprida kunskap och innovation i en region. På så vis går det att starta en utveckling mot en förbättrad, inneboende kapacitet inom innovation och företagande.

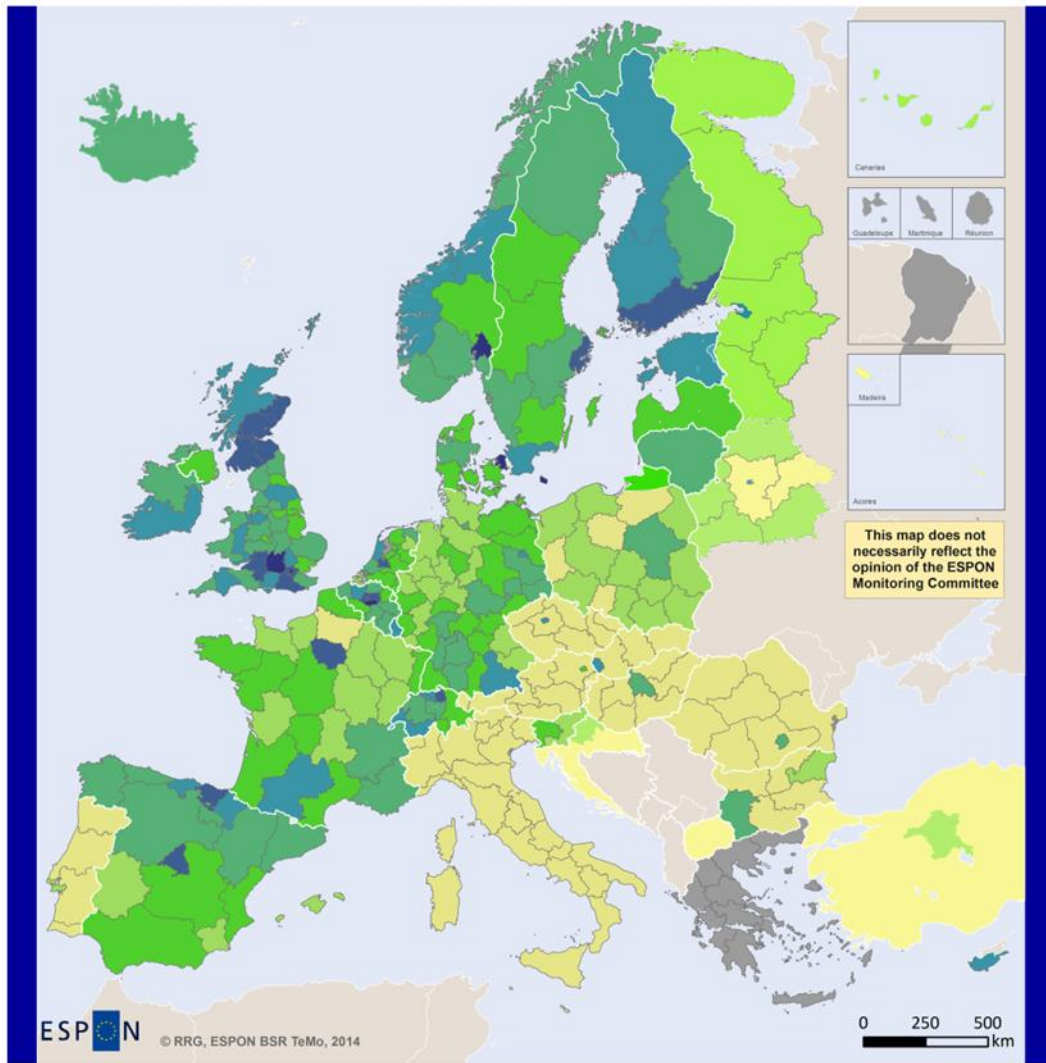

**Gross expenditures on R&D, total
in % of GDP, mea rate 2005-2011**

Figur 4 Investeringar i FoU som andel av BNP 2005–2011

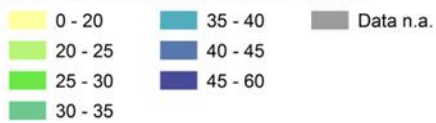
Källa: *Espon BSR TeMo*

 EUROPEAN UNION
 Part-financed by the European Regional Development Fund
 INVESTING IN YOUR FUTURE

Regional level: NUTS-2
 Data source: Eurostat, 2013; Rosstat, 2014; Belstat, 2014
 © RRG GIS Database, 2013
 © EuroGeographics Association for administrative boundaries

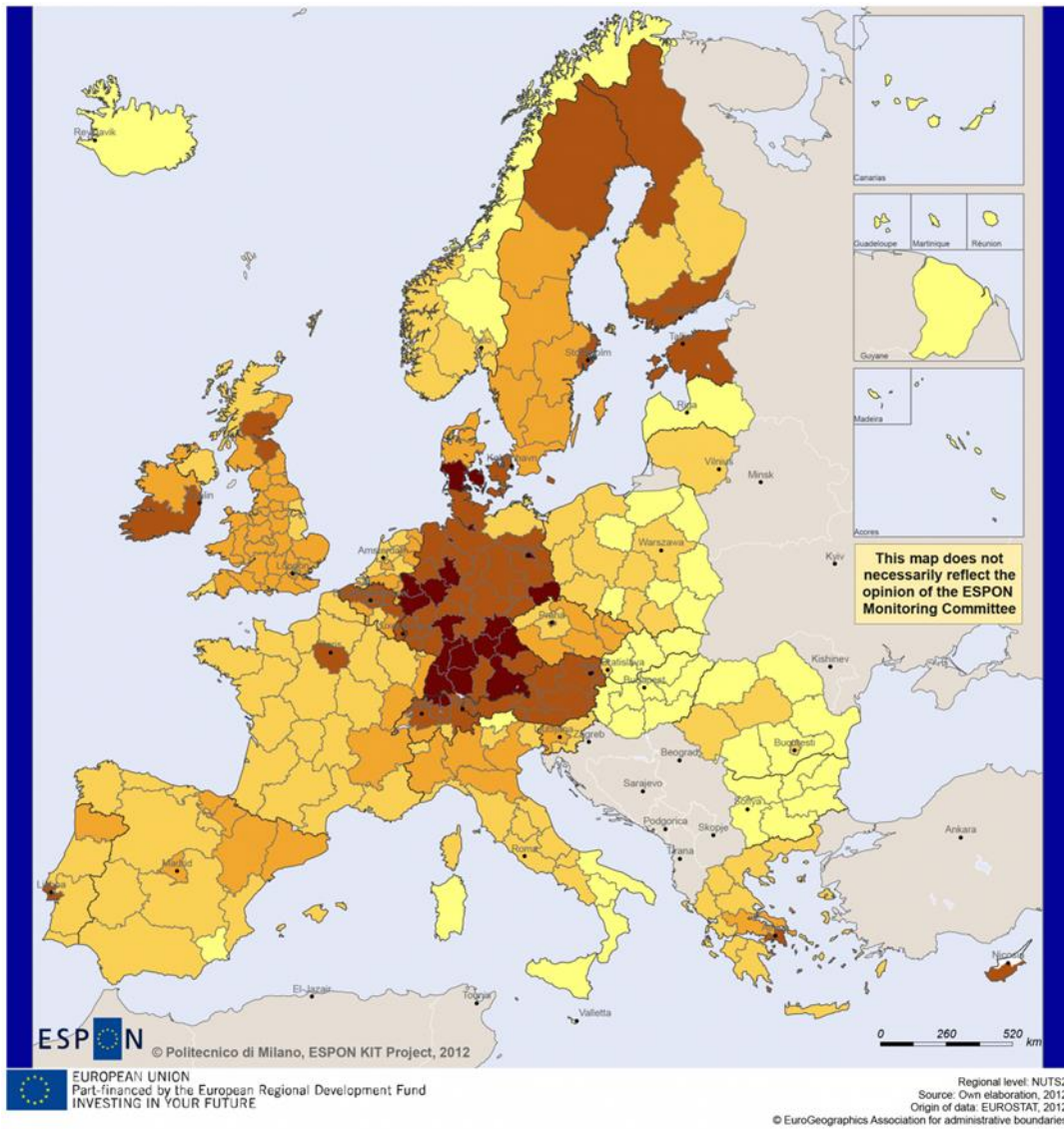
**Population (25-64 years) with tertiary education 2011
in % of total population aged 25-64 years**

Note:
Russia: 2010 data
Belarus: 2009 data

Figur 5 Eftergymnasial utbildning, 2011

Källa: *Espn BSR TeMo*

Figur 6 Territoriella innovationsmönster

Källa: *Espan KIT*

Utvalda slutsatser för Sverige:

- Många svenska regioner investerar mer än 3 procent av sin bruttoregionalprodukt (BRP) i FoU, men det finns också regioner där man inte når detta EU-mål.
- Sverige ligger i framkant när det gäller andelen invånare med eftergymnasial utbildning; kompetensnivån är alltså generellt hög.
- Svenska regioner faller inom kategorierna "tillämpad forskning" och "smarta teknologiska applikationsområden". Det betyder att Sverige bör jobba med att facilitera FoU-verksamhet – men även stärka kapaciteten att absorbera tillämpad teknik och innovation.
- Eftersom innovationsprocesser är komplexa krävs en samsyn på gemensamma strategiska och långsiktiga insatser. Det är viktigt att förstå olika regioners möjligheter och begränsningar när man definierar strategier och verktyg. Att främja samverkan mellan olika aktörer på olika nivåer är också viktigt.

3.2 Entreprenörsskapsinriktad regional utveckling

Begreppet entreprenörsskapsinriktad regional utveckling kan betyda många saker. Espon lyfter bland annat fram att man kan arbeta med *inter-sector enlargement* (ungefär: mellan-sektoriell utvidgning) och *intra-sector enlargement* (utvidgning inom sektorer). I det första exemplet handlar det om att använda etablerade aktiviteter i regionen som en språngbräda för att utveckla nya ekonomiska aktiviteter, samt att detta är gynnsamt även för de existerande sektorerna. Detta kan ske genom att fokusera på innovationer och deras mellan-sektoriella överförbarhet, integrerat användande av kapital och resurser samt fördelarna av en expanderande arbetsmarknad – att skapa synergier med andra ord. Det finns många fördelar för befintliga sektorer att arbeta tillsammans med nya sektorer för att till exempel utveckla en bättre och bredare arbetsmarknad, minska transaktionskostnaderna (agglomerationsekonomier) och utöka logistiksystemen. Fördelarna med inomsektoriell utveckling är egentligen desamma men här menar Espon att vissa regioner kan utveckla befintliga sektorer genom till exempel. samverkan över gränserna. Ett sådant exempel är Nordic Business Link som arbetar för att stärka integrationen mellan finska, norska och svenska småföretag inom sektorerna förnybar energi, miljöteknik samt it och telekom, speciellt när det gäller nätverk och kunskap om internationalisering.

Regionens utveckling kan alltså gynnas av investeringar i högre utbildning och forskningsmiljöer. Sådana investeringar kan även vara en hävstång för att etablera specifika klustermiljöer, men frågan är komplicerad och man har inte lyckats förklara vilka faktorer som är viktigast för att lyckas med detta. Därför behövs mer forskning för att förstå hur lyckat olika utvecklingsstrategier är. Dessutom verkar det finnas ett stort mått av stigberoende (utvecklingen följer en bana som beror på en lång tids tidigare agerande) när det gäller interventioner inom utbildningssatsningar, forskningsmiljöer och entreprenörskapsbaserad regionutveckling. Detta är något regioner bör vara väldigt medveten om när det gäller att definiera svenska strategier på detta område.

Utvalda slutsatser för Sverige:

- Sverige är ett exempel på hur traditionella ekonomiska aktiviteter kan användas som en språngbräda för nya sektorer och ekonomisk utveckling.
- Espon pekar på att perifera områden i Sverige har genomgått en omstrukturering så att resursutvinning och förädling har fått minskad betydelse. Turism är ett exempel på en framväxande sektor som kan skapa sysselsättning i dessa områden.
- Det är de endogena krafterna och förutsättningarna som ska styra en sådan utveckling i varje region; ett intressant arbetsverktyg som projektet lyfter fram är den så kallade Nexusmodellen som hjälper aktörer att göra denna analys.

3.3 Regional attraktivitet och migration

Så som nämndes i inledningen är regional innovation och entreprenörskap intimt kopplade till sådant som rör regional attraktivitet och migration. I bakgrundsarbetet till strategin står till exempel att ”för att säkra en hållbar tillväxt måste man även stödja utvecklingen av attraktiva företags- och livsmiljöer i ett bredare perspektiv.”

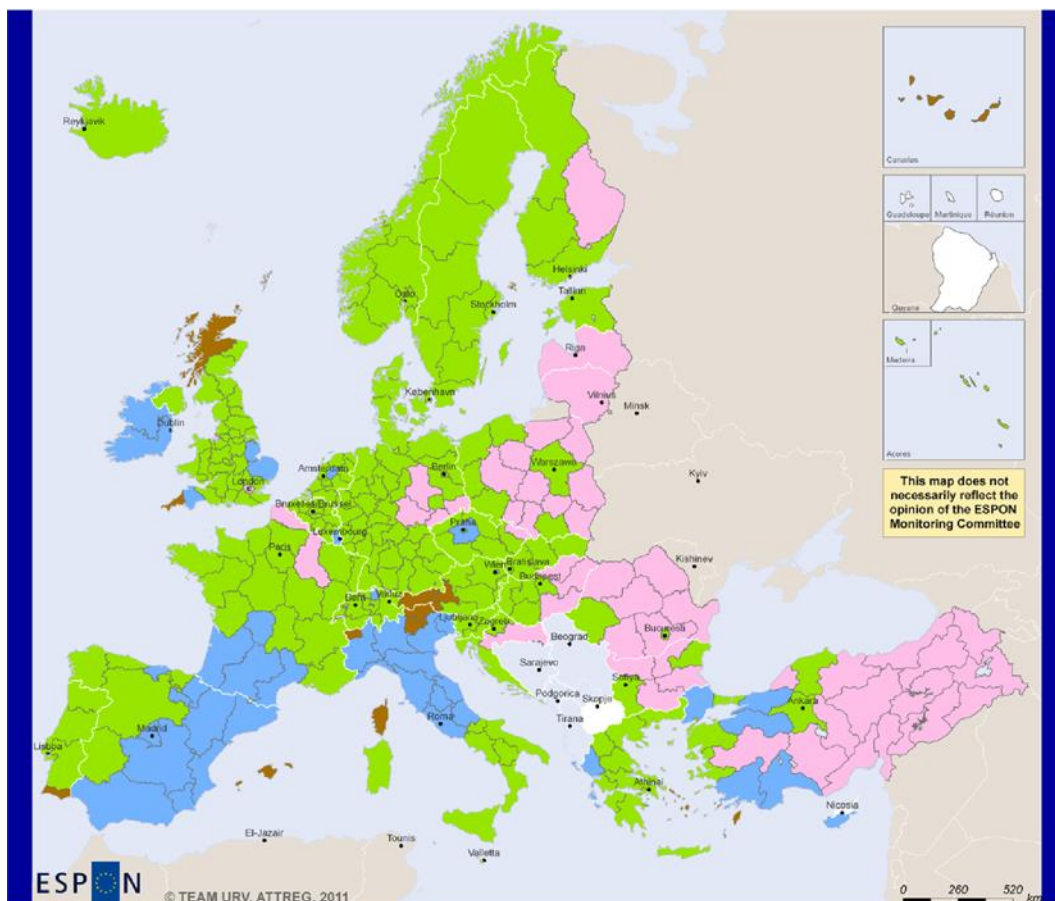
Espons analys av attraktivitet och livskvalitet (*quality of life*) utifrån ett territoriellt perspektiv visar att strategier som aktivt förstärker livskvaliteten kan ha långsiktiga positiva effekter för en region. Detta gäller speciellt när det handlar om att uppmuntra återinvandring, dvs. den process där individer återvänder till en plats efter till exempel studier eller jobb på annan ort. Återvändare till en region med upplevd hög livskvalitet bidrar starkt till att införa nya kunskaper, idéer och resurser till platsen. Det är också viktigt att långsiktigt stödja sådana processer genom att skapa samarbete mellan regioner som har olika förutsättningar. Exempelvis är vissa regioner attraktiva för utbildning eller inträde på arbetsmarknaden – medan andra kan vara attraktiva som livsmiljöer senare i livet. Goda samarbeten mellan regionerna på olika nivåer (näringsliv, offentlig sektor, kultur m.m.) underlättar rörligheten och kan vara positivt för bägge platserna.

Attraktivitet är inte ett koncept som behandlas explicit i den europeiska policydiskussionen, men regional ”diversitet” anses bidra till att skapa tillväxt, attrahera investeringar och locka migranter. Ofta finns en korrelation mellan låg attraktivitet, dålig ekonomi och hög arbetslöshet, men det omvända förhållandet gäller inte alltid. Attraktiva regioner är inte automatiskt ekonomiskt framgångsrika utan det kan finnas många andra förklaringar till att människor flyttar till dem. Det kan handla om kulturella värden eller att en region har ett gynnsamt klimat. Olika typer av territoriella tillgångar attraherar olika grupper, men generellt är det en god blandning av miljörelaterade fördelar, god ekonomi och arbetsmarknad, kulturellt kapital, socialt kapital och institutionellt kapital som skapar en attraktiv region.

Den så kallade ”kreativa klassen” har blivit målet för många regioner när det gäller att locka till sig migranter, men resultat tyder på att detta inte är det optimala för alla regioner. Man måste snarare förankra sin strategi för att locka boende och arbetskraft i regionens egna förutsättningar, fundera på vilken potential man har och vad man egentligen behöver för att utvecklas. Mer traditionella sektorer (primärproduktion eller industri) kan också vara basen för utveckling och då ser strategierna för hur man skapar attraktivitet och vad man bör attrahera med annorlunda ut.

Regional attraktivitet för boende går även att koppla samman med attraktivitet för besökare. Utifrån dessa två dimensioner placerar sig Sverige i grupp 2 – medelhög migrationstakt och medelhög besöksfrekvens – enligt typologiseringen i figur 7. Det är

emellertid svårt att dra några långtgående slutsatser av detta eftersom Sverige ligger i samma klass som (övervägande delen av) övriga Norden samt Centraleuropa.

ESPON
© TEAM URV, ATTREG, 2011

Regional level: NUTS 2
Source: Own elaboration by I. Smith
Origin of data: ATTREG database
Author: A. Magarinos
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

Typology classes *

- CLASS 1: low net migration rate (2001-07) and low visitor rate (2001-04)
- CLASS 2: mid-level net migration rate (2001-07) and mid-level visitor rate (2001-04)
- CLASS 3: high net migration rate (2001-07) and mid-level visitor rate (2001-04)
- CLASS 4: high net migration rate (2001-07) and high visitor rate (2001-04)
- NO DATA

* Ward's method hierarchical clustering algorithm based on normalised MM2_20 and MT2_43 indicators (4 cluster solution retained).

Figur 7 Typologi av attraherande flöden 2001–2007

Källa: EspoN ATTREG

Det är en sak att attrahera arbetskraft (eller det som i vidare mening definieras som human-kapital) och en annan sak att kapitalisera på detta så att inflödet genererar regional utveckling. Exempelvis måste det finnas en absorptionskapacitet inom de regionala näringarna för att ta emot de människor som kommer och en förmåga att utnyttja deras fulla potential. Det gäller att förstå både vad regionen behöver och vad arbetsmarknaden behöver, för att skapa en regional utveckling som är hållbar på lång sikt.

Det finns olika strategier för att skapa en attraktiv region. Några exempel som ofta nämns är att bygga en bra struktur runt företagande och nystartande av företag, förbättra tillgängligheten och kopplingarna till andra regioner, se till att det finns bostäder och lokaler, skapa förutsättningar för fortsatt lärande och innovationer, se till att det finns service, bygga regionens varumärke och satsa på turism, samt bygga allianser med andra regioner.

Utvalda slutsatser för Sverige:

- Sverige nämns som ett land där urbaniseringen går snabbt och där det kan uppstå problem med den samlade regionala utvecklingen om inte andra regioner i landet kan attrahera befolkningsströmmar på sikt.
- Sverige uppvisar olika möjligheter när det gäller attraktivitet och det gäller att förstå att vissa delar av landet har "miljörelaterade fördelar" medan andra har "god ekonomi och arbetsmarknad" eller t.ex. "kulturellt kapital". Detta kan bli en allt viktigare insikt i utvecklingen av regionala tillväxtstrategier.

3.4 Miljödriven näringslivsutveckling och energifrågor

För att möta klimat-, miljö- och energiutmaningarna och främja ett konkurrenskraftigt näringsliv krävs förändringar i näringslivet. Det handlar om såväl strukturella förändringar som förändringar i form av ökad resurseffektivitet genom minskad användning av energi, råvaror och ekosystemtjänster. Den nationella strategin lyfter samtidigt fram att detta utgör en möjlighet för att utveckla nya, hållbara och resurseffektiva varor, tjänster, tekniklösningar och produktionssystem i alla branscher. Miljödriven näringslivsutveckling har potential i alla branscher och kan därmed bidra till ökat företagande, ökade exportmöjligheter och ökad sysselsättning i både stads- och landsbygdsregioner. Insatser krävs på såväl utbuds- som efterfrågesidan (t.ex. i samband med offentlig upphandling).

Analysen av miljödriven näringslivsutveckling visar att innovation (speciellt med fokus på utveckling av s.k. grön ekonomi) är en process, och att regional innovation inom någon sektor självklart spiller över på andra sektorer och får en långsiktig effekt genom etablering av metoder, nätverk och företagsklimat. Alla fallstudierna i ett av Espon-projekten visar att strategiska visioner är en stark drivkraft för att utveckla grön ekonomi i regionerna. Detta gäller speciellt om den regionala strategin har utarbetats i samverkan mellan alla olika typer av aktörer i regionen (privat sektor, det offentliga och akademi, s.k. trippel helix).

För att driva på en grön utveckling inom alla sektorer i samhället är det viktigt att utveckla ny teknik och eko-innovationer. Genom att investera i ny teknik blir företagen miljömässigt bättre och kan samtidigt reducera sina kostnader, attrahera nya kundgrupper, minska sina risker och få nya möjligheter att sälja lösningar till andra företag (s.k. *first-mover advantages*). Detta ligger helt i linje med vad som inom miljöekonomin kallas för

Porterhypotesen⁷, och det är intressant att man inom Espon kunnat finna bevis för denna hypotes i praktiken eftersom detta inte är helt okontroversiellt.

Arbetskraften är en viktig faktor när det gäller att göra en sektor grönare eller att vinna fördelar genom miljödriven näringslivsutveckling. Utöver de branschspecifika kunskaperna behövs ett kunnande inom resurseffektivitet, tvärvetenskap och processledning för att göra en sådan omställning. Ur ett arbetskraftsperspektiv handlar en omställning till en grönare ekonomi mer om att förändra arbetsätt (t.ex. undvika slöseri, minska utsläpp, implementera ny teknik och vidareutbilda personal inom miljöteknik), än om att byta ut arbetskraften.

Kunskap och tillämpat kunnande inom miljö och omställningsarbete är bland de viktigaste drivkrafterna (*enablers*) för att realisera en grönare ekonomi, inte minst för att genomföra tekniskiften och utveckla nya innovativa lösningar och produkter. I vissa av de regioner som Espon studerat har problem med humankapitalet direkta kopplingar till de demografiska utmaningarna (kompetent arbetskraft har redan lämnat regionen), vilket begränsar förutsättningarna för omställningsarbetet.

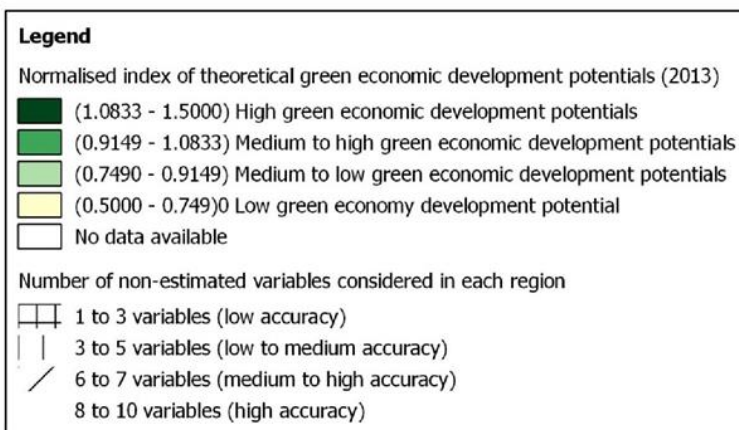
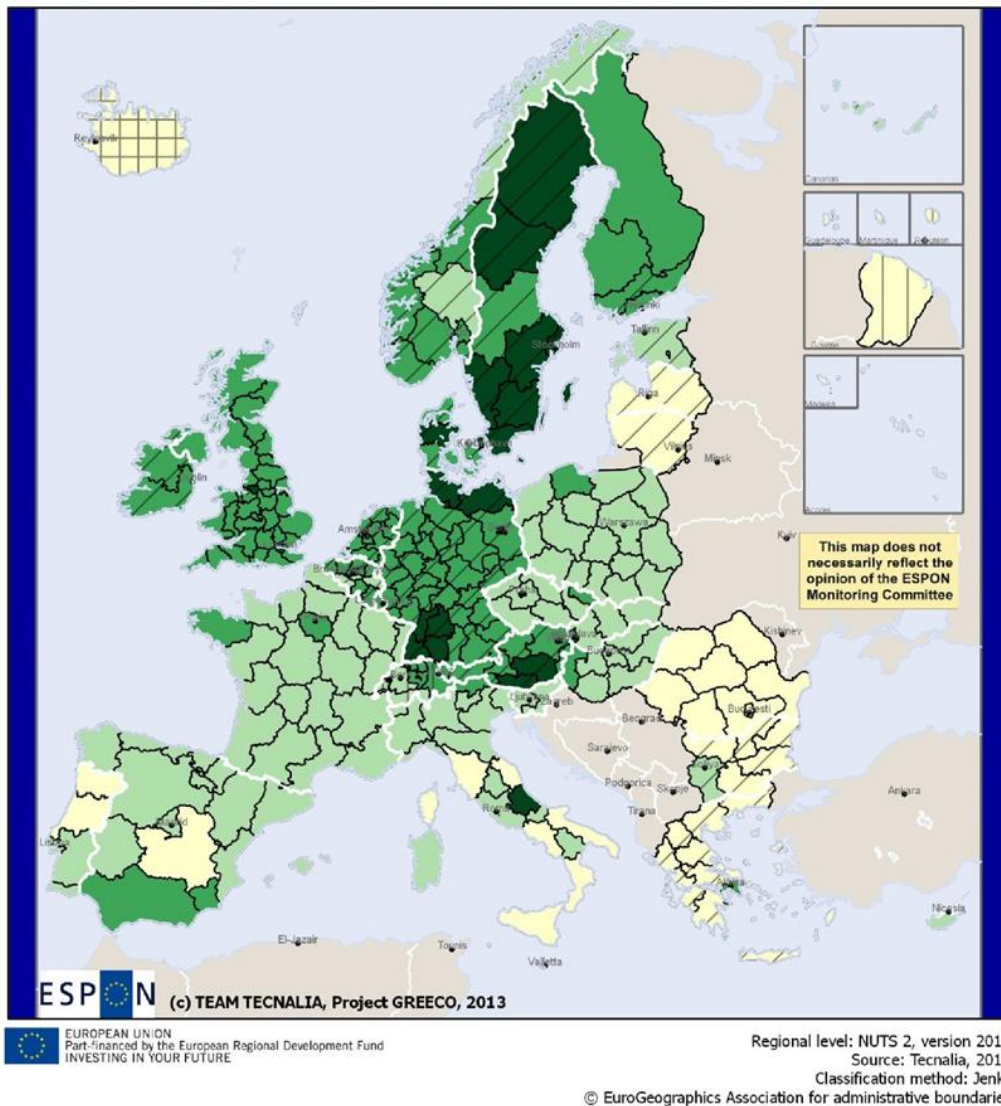
Utöver god kunskap och innovativa miljöer nämner Espon också tillgång till kapital för att kunna driva forskning och utveckling samt för att kunna skala upp nya teknologier. Även efterfrågan är viktig för grön tillväxt, och då även den stora del av efterfrågan som gäller offentlig upphandling.

Kartan på nästa sida visar olika typologier för hur länderna har utvecklat en grön ekonomi och vilka möjligheter som finns för att utveckla den ytterligare på lång sikt. Kartan visar vilka regioner som har börjat resan mot en grönare ekonomi, och vilken potential olika regioner har. Kartan redovisar en kombination av många olika indikatorer, bland annat innovation, styrsystem (*governance*), statlig upphandling, gröna kluster, utbildningsnivå, kommunalt miljöarbete och potential för förnyelsebar energi. Den visar att ur ett europeiskt perspektiv har de nordiska länderna en stor potential och goda förutsättningar att utvecklas genom grön tillväxt.

Regionala och lokala myndigheter har potentialen och ”hävstången” som behövs för att bidra till en grön ekonomisk utveckling, genom de verktyg som finns på regional nivå, till exempel strategier, fonder, upphandling och information. Regelverken ger också en möjlighet att påverka grön utveckling, även om de ibland ligger över regional nivå. Enskilda regioner kan inte göra en omfattande grön omställning själva, utan man är beroende av att arbetet fortskrider i alla regioner så att ett utbud etableras samt så att samma regler gäller överallt och man får positiva synergieffekter av gemensamt arbete.

Espon har även studerat regionala risker med energiunderskott, vilket kanske inte direkt relaterar till denna svenska prioritering. Men de policyrekommendationer man lyfter fram har bäring på utvecklingen av miljöbaserad näringslivsutveckling och integrering av olika politikområden. Regioner och kommuner skulle kunna arbeta mer med flerkärnig styrning och regional samverkan, fysisk och urban planläggning, miljömässig riskprevention och planering, utvecklande av förnybara energikällor samt förbättrad energieffektivisering.

⁷ Porterhypotesen betyder att rätt utformade miljöregleringar leder till innovationer och kostnadsbesparingar som stärker konkurrenskraften.

Figur 8 Typer av gröna tillväxtregioner

Källa: Espo GRECO

Utvalda slutsatser för Sverige:

Sverige ligger redan i framkant när det gäller omställningen till en så kallad "grön ekonomi". Landet har även goda förutsättningar för att fortsätta denna utveckling.

Sverige ligger i framkant på så gott som alla de indikatorer som använts för att mäta detta: innovationsklimat, styrning, upphandling, gröna kluster, utbildningsnivå, förnybar energi m.m.

3.5 Utmaningar och potential för Sverige

Denna genomgång av Espon-material visar att det finns ett antal utmaningar och potentiella utvecklingsområden som kan vara relevanta för det fortsatta arbetet med Sveriges nationella strategi för regional tillväxt och attraktionskraft.

	Utmaning	Potential
Kunskap och innovation	Innovationsprocesser är komplexa och behöver långsiktiga satsningar.	Höga FoU-investeringar gör att Sverige ligger i framkant för en kunskapsbaserad ekonomisk utveckling.
Entreprenörskapsinriktad regionutveckling		Omstrukturerad av den resursbaserade ekonomin i perifera regioner ger utrymme för utveckling av nya tillväxtsektorer.
Attraktivitet och migration	Sverige är det land där urbaniseringen sker snabbast, vilket leder till bostadsproblem för de regioner som tar emot människor och en besvärande avfolkning för de som tappar.	Tillgång till attraktiva naturmiljöer anses ge Sverige en fördel i att attrahera migranter.
Miljödriven näringslivsutveckling och energi	Att skapa förutsättningar för nya verksamheter som utvecklas och växer i konkurrens med etablerade verksamheter.	Omfattande naturtillgångar, samt många andra fördelaktiga förutsättningar, skapar en internationell konkurrenskraftsfördel för Sverige inom grön tillväxt.

4 Attraktiva miljöer

”Förmågan att attrahera, behålla och utveckla kompetenser, företag och kapital är avgörande för att utveckla attraktiva och konkurrenskraftiga regioner och kommuner.“
(Nationell strategi för regional tillväxt och attraktionskraft, s. 20)

Globaliseringen och digitaliseringen av samhället är två utmaningar som nämns i Sveriges nationella strategi för regional tillväxt och attraktionskraft, och de är direkt länkade till målsättningen om attraktiva miljöer. Dessa utmaningar hänger även ihop med andra utmaningar gällande Sveriges ”demografiska utveckling” och ”inkluderande tillväxt”, inte minst när det gäller tillgång till utbildning och arbetsmarknad samt tillgång till tjänster av allmänt intresse.

Espons referensprojekt

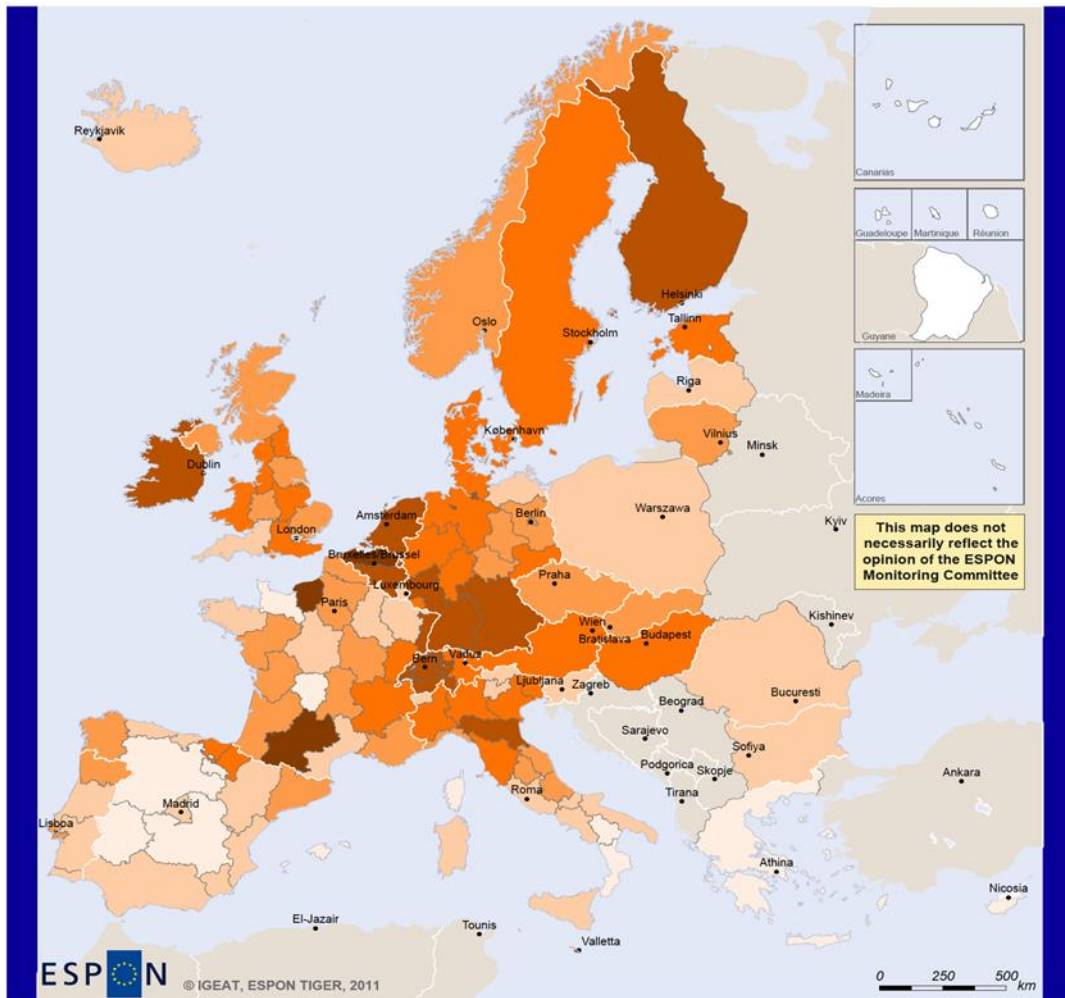
Detta kapitel bygger främst på följande Espon-projekt: TIGER, ITAN, TRACC, ATTREG, FOCI, DEMIFER, SEMIGRA, SGPTD, KIT, SEGI, EDORA, GEOSPECS, TOWN, ATLAS och SIESTA.

4.1 Globaliseringen

Europas näringsliv är väl integrerat globalt. Generellt är det storstadsområden som sticker ut i detta hänseende eftersom där finns en stor mängd företag som agerar internationellt och är viktiga transportnav för internationell flyg- eller sjötransport. I dessa sammanhang utpekade ofta Stockholm som den enda svenska ort med en betydande internationell roll inom tjänsteindustrin och finansväsendet.

Samtidigt finns det många företag även utanför huvudstadsregionerna (i Sverige och andra länder) som agerar internationellt eller t.o.m. är världsledande inom någon bransch. För att belysa denna dimension av globaliseringen har Espon tagit fram kartan ”Openness to extra-EU & neighbourhood trade”. Kartan visar att Sverige ligger i övre mellanklass ur ett europeiskt perspektiv när det gäller den globala handelns betydelse för ekonomin. (Det saknas regionalt nedbrutna data för Sverige.)

Figur 9 visar regionernas öppenhet för global handel, beräknad som andelen av BNP som utgörs av export till länder utanför EU och till EU:s grannländer (Norge, Schweiz, Island, västra Balkan, Mellanöstern, f.d. Sovjetunionen och Nordafrika). Den utomeuropeiska exporten varierar mellan 0,1 procent på Korsika och 31,0 procent i Flandern. De mest öppna ekonomierna finns i Belgien, två franska regioner (Midi-Pyrénées och Haut Normandie), Irland, Finland, Nederländerna, södra Tyskland, stora delar av Schweiz och två italienska regioner (Friuli-Venezia Giulia och Emilia Romagna).

EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regional level: NUTS0 (PL, CZ, SK, BG, RO, EL, SI, AT, NL, NO, SE, FI, IE) NUTS1 (DE, BE, UK), NUTS2 for the rest
Source: IGEAT, 2010
Origin of data: EUROSTAT, national institutes, IGEAT Calculations 2012
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

Openness rate 2007 - 2009
Extra EU Exports / GDP

- 0 - 2
- 2 - 4
- 4 - 6
- 6 - 9
- 9 - 15
- 15 - 31
- No data

Note:
Excluding EU Neighborhood to avoid border effects.

Figur 9 Öppenhet i den regionala ekonomin 2007–2009

Källa: *Espn TIGER*

Om man ökar komplexiteten går det att särskilja fem typer av regioner när det gäller globala handelsflöden:

- *Gatewaystäder.* Globala och nationella gateways är djupt involverade i olika typer av globala och europeiska nätverk. Dessa är till stor del huvudstäder eller storstadsregioner såsom Barcelona, Frankfurt och München. I Sverige kan endast Stockholm räknas till denna kategori.
- *Regioner med låg sårbarhet.* I dessa regioner finns ett tekniskt kunnande och en kapacitet som gör att de spelar en viktig roll i internationella värdekedjor. Regionerna ”profiterar” på globaliseringen även om de är mycket känsliga för förändringar i den globala efterfrågan, vilket finanskrisen visade. Vidare finns två underkategorier: Den första är regioner med stora företag och tillhörande små och medelstora företag som är beroende av de större företagen (t.ex. i södra Tyskland och Sverige). Dessa regioner bygger mycket av sin styrka på att vara framstående inom forskning och utveckling. Den andra underkategorin är dynamiska regioner som kännetecknas av väl sammankopplade små och medelstora företag (i centrala och norra Italien, västra Flanders etc.). De förefaller att vara mer sårbara, trots att de kontinuerligt förbättrar sin position i värdekedjan.
- *Mellanregioner.* Dessa regioner lockar aktivt till sig stora investeringar i det medel-teknologiska segmentet av värdekedjan. Exempel på denna kategori är regioner i norra Spanien och vissa områden i Portugal, liksom centraleuropeiska regioner.
- *Regioner med hög sårbarhet.* Dessa regioner är specialiserade inom arbetsintensiva sektorer och billig produktion av varor och tjänster. Denna grupp omfattar regioner i södra och östra Europa, framför allt på Balkan.
- *Icke-globaliserade regioner.* Många områden har fortfarande mycket få ekonomiska förbindelser utanför Europa. Dessa ”non-globaliserade” regioner är mindre utsatta för extern konkurrens eftersom deras näringslivsprofil är mest inriktad på den nationella eller lokala marknaden. De förekommer främst i Medelhavsområdet, i Spanien, Portugal, södra Italien och Grekland.

I kapitlet om internationellt och gränsöverskridande samarbete finns fler detaljer om internationella nätverk och om hur väl svenska företag är integrerade i den globala ekonomin.

Utvalda slutsatser för Sverige:

- Sveriges näringsliv tillhör inte det mest exportinriktade i Europa i fråga om öppenhet för handel med partner utanför Europa, men ligger över genomsnittet för europeiska regioner.
- Om man följer kategoriseringen ovan har svenska regioner generellt en låg sårbarhet gällande globala handelströmmar eftersom de har högt tekniskt kunnande och ligger relativt högt i den globala värdekedjan.

4.2 Tillgänglighet genom transportsystem

I internationell handel är det viktigt med tillgänglighet, i form av möjlighet att skicka eller motta varor och besöka kunder eller leverantörer, och detta har även studerats inom Espon. Vidare finns en mer lokalt eller regionalt orienterad tillgänglighet som oftast handlar om hur lång tid det tar att nå närmaste stadscentrum eller arbetsplats.

Internationell multimodal tillgänglighet

Transporter är en viktig del av en stads eller regions attraktivitet och spelar en viktig roll vid beslut om var man ska arbeta, leva och investera. Trots att vår tid är präglad av informationssamhälle och e-handel har behovet av resor inte minskat – i själva verket är det tvärtom och vi lever i ett transportsamhälle.

Tillgänglighet krävs för att tillgodose en ökad efterfrågan av transporter av varor och människor från och till Europas regioner och städer. Detta gäller inom europeiska länder, mellan europeiska länder och regioner, samt mellan EU och andra regioner eller länder i världen.

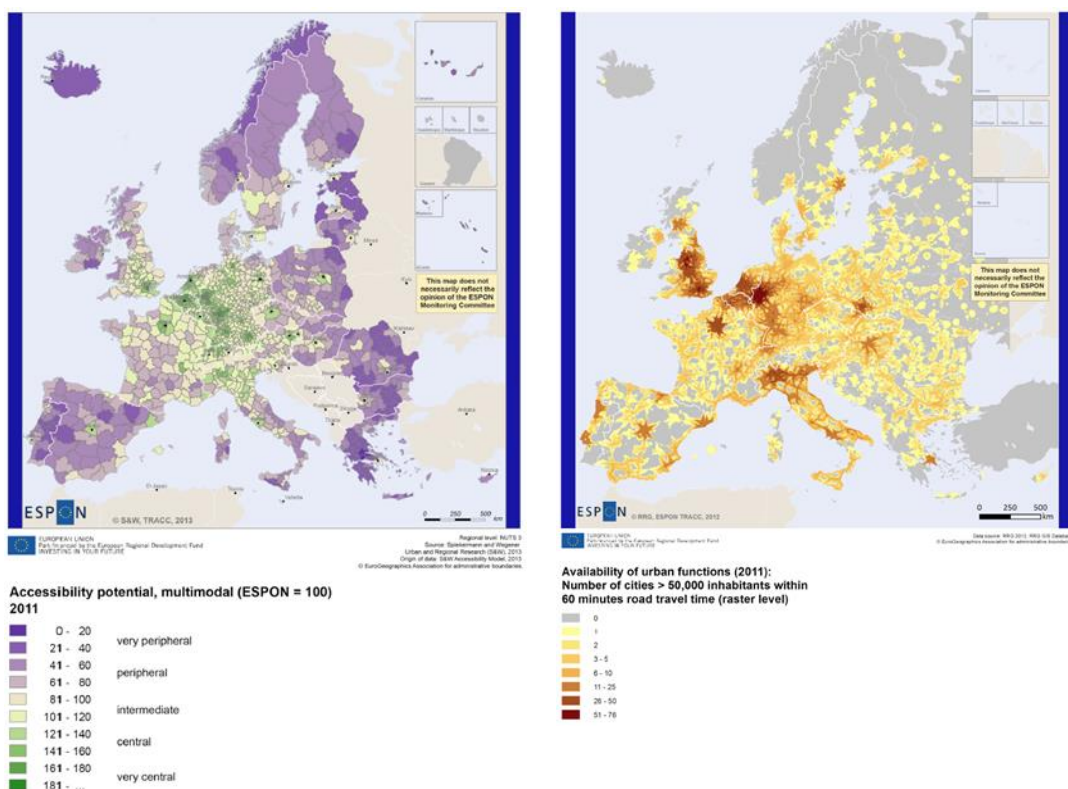
Under de senaste decennierna har tillgängligheten i Europa förbättrats påtagligt (för Sveriges del t.ex. genom Öresundsbron), samtidigt som Europa fortfarande är en mosaik av regioner med hög, medelhög och låg multimodal tillgänglighet. Det gäller inte minst tillgänglighet via höghastighetståg.

Definition av tillgänglighet inom Espon

Potentiell tillgänglighet beskriver hur många andra individer människorna i en region kan nå. Espon använder en tillgänglighetsmodell som bygger på två delar: (1) befolkningen i NUTS 3-regioner och (2) tiden som behövs för att transportera sig mellan regionerna.

Tillgänglighetsmodellen mäter den kortaste restiden mellan alla NUTS 3-regioner för järnväg, väg och flyg separat. För multimodal tillgänglighet är tillgängligheten på väg, järnväg och flyg integrerade i en indikator.

Den potentiella tillgängligheten till en NUTS 3-region beräknas genom att summera befolkningen i alla andra europeiska regioner, viktat med restiden för att transportera sig dit. För att undvika tröskleffekter omfattar beräkningen även europeiska regioner strax utanför det område som täcks av Espon, särskilt östeuropeiska regioner och västra Balkan.

Figur 10 Potentiell multimodal tillgänglighet 2011

Källa: *Espón TRACC*

Figur 11 Tillgång till urbana funktioner 2011

Källa: *Espón TRACC*

Hög potentiell multimodal tillgänglighet finns huvudsakligen inom Europas ekonomiska kärnområde, den så kallade *Pentagonen* som i grova drag avgränsas av London, Hamburg, München, Milano och Paris, samt i några huvudstadsområden utanför Pentagonen. Eftersom dessa områden är tätt befolkade kan man nå en stor mängd människor inom kort tid ifrån dessa regioner, och det ger en hög multimodal tillgänglighet. Höghastighetståg till och från Pentagonen skapar stråk med god europeisk tillgänglighet utanför det ekonomiska kärnområdet.

Inom Sverige är det främst Skåne och Västra Götaland som har en genomsnittlig europeisk tillgänglighet, främst genom närheten till Köpenhamn och Kastrup, medan Stockholmsregionens tillgänglighet är sämre än genomsnittet i Europa och lägre än för de flesta huvudstadsregioner i Europa. De största delarna av Sverige har låg eller mycket låg tillgänglighet.

Ett intressant sidospår av Espón-studien är undersökningen av tillgänglighet och tillväxt. Transportinfrastrukturens roll för den regionala utvecklingen är en av de grundläggande principerna inom regional ekonomi. I sin mest förenklade form innebär denna princip att regioner med bättre tillgång till marknader kan uppnå högre produktivitet och konkurrenskraft, vilket gör dem mer framgångsrika än mer perifert belägna regioner.

I dag har dock sambandet mellan transportinfrastruktur och ekonomisk utveckling blivit mer komplext. Det finns framgångsrika regioner i Europas kärna som bekräftar den teoretiska förväntningen, men det finns också centralt belägna regioner med industriell tillbakagång och hög arbetslöshet. I den andra änden av skalan finns välmående regioner

med låg tillgänglighet och hög BNP, och det finns många sådana i Norden. Faktum är att några av de ekonomiskt snabbast växande regionerna återfinns bland de mest perifera.

Samtidigt visar Espons resultat att tillgänglighet spelar en viktig roll för en regions ekonomiska utveckling, framför allt när det gäller tillgänglighet till närmaste stad som centrum för arbetsplatser, handel och tjänster. Ju fler städer som kan nås från en given plats inom rimlig tid, desto större möjligheter att få ekonomisk och social aktivitet. I detta avseende står områden med långa restider till närmaste stad och/eller låg befolkningstäthet inför särskilda utmaningar.

Från de flesta platser i västra och centrala Europa går det att nå minst en regional stad med 50 000 invånare inom rimlig restid (60 minuters bilfärd). Från många platser kan mer än tio sådana städer nås, men i Östeuropa är i allmänhet bara en eller två städer inom sådant räckhåll. Kartorna visar också de regioner i Europa från vilka ingen stad kan nås inom rimlig restid. Dessa regioner återfinns i Nordens glesbygd (och omfattar därmed stora delar av Sveriges inland) och stora delar av Alperna. Det finns dock även så kallade ”inre periferier” i många europeiska länder, till exempel Spanien, Italien, Frankrike och Tyskland.

Figur 11 visar tillgång till närmaste stad med bil, men ur ett hållbarhetsperspektiv är det intressant att även mäta motsvarande tillgänglighet med tåg. Espon har tagit fram en sådan karta som visar att de perifera områdena i detta fall blir något större. För Sveriges del visar kartan till exempel att människor längs stora delar av Norrlandskusten inte kan nå en stad inom 60 minuters tågresor. Detta ger i viss mån ett nytt perspektiv på debatten om tågtrafikens framtida roll för ökad tillgänglighet och minskad klimatpåverkan i en svensk territoriell kontext.

Utvalda slutsatser för Sverige:

- Svenska regioner har generellt en låg internationell och europeisk tillgänglighet; bara stadsregioner längs Västkusten ligger över det europeiska genomsnittet.
- Sveriges ekonomiska utveckling är dock bättre, ur ett europeiskt perspektiv, än vad som skulle kunna förväntas utifrån den låga tillgängligheten hos svenska regioner.
- Tillgänglighet till närmaste större regionala centrum är en mycket större utmaning för utvecklingen i Sverige än i de flesta andra europeiska länder.
- Tillgänglighet till specifika marknader kan i vissa fall ge specifika krav på infrastruktur.

4.3 Tillgänglighet genom informationsteknik

Tillgänglighet handlar inte bara om fysisk förflyttning av personer eller varor, för modern informations- och kommunikationsteknik kan ge tillgång till kunskap och humankapital var som helst i världen. It-tjänster anses utgöra en viktig stomme för Europas framtida utveckling. För en sådan utveckling behövs dock både infrastruktur och en omfattande tillgång till internet (t.ex. via bredband eller mobiltelefoner) samt konkurrenskraftiga internet-tjänster.

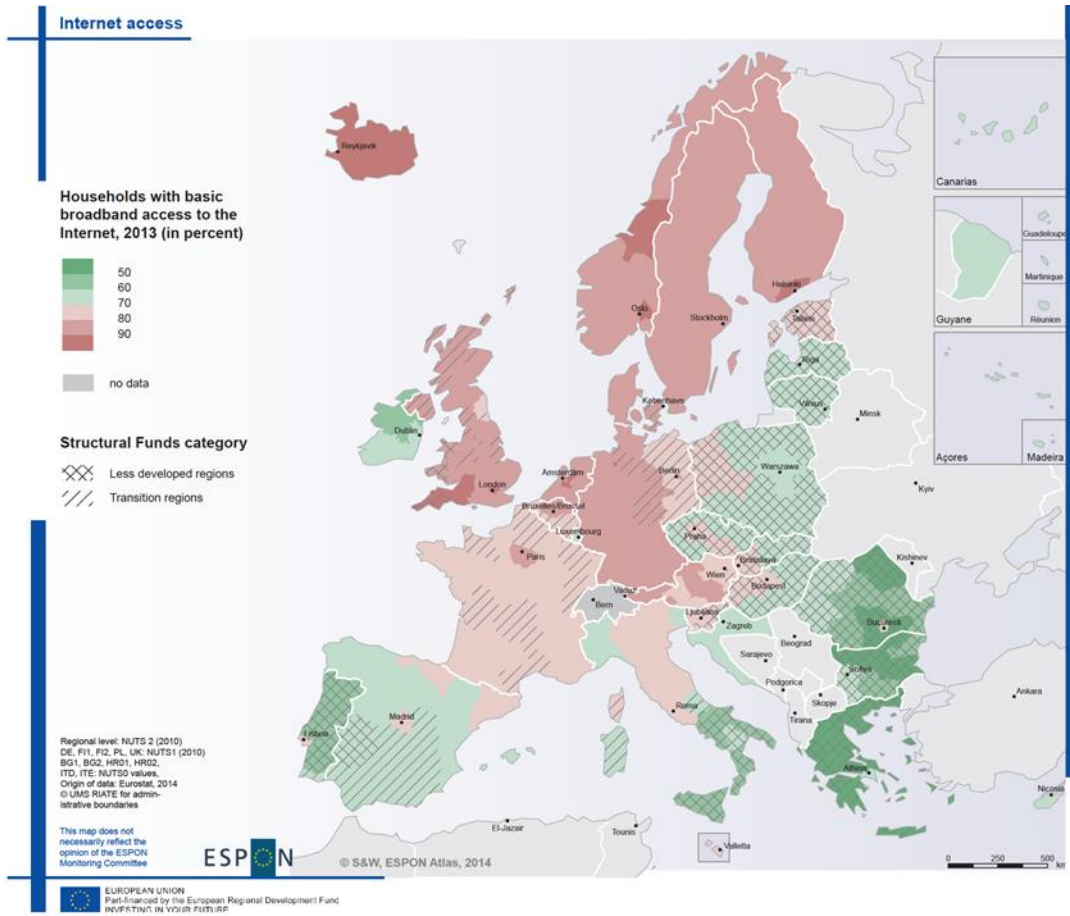
Enligt den nationella strategin för regional tillväxt och attraktionskraft har Sverige ambitionen att vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. Espon visar dock att det är en bit kvar att gå, eftersom Sverige just nu inte ens är bäst i Europa. Dessutom finns betydande regionala skillnader.

Tillgång till internet

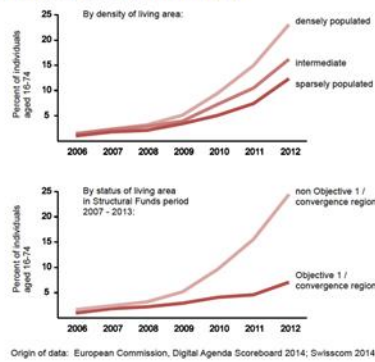
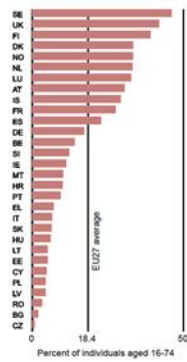
I Norden, Benelux, Storbritannien och västra Tyskland har över 80 procent av hushållen tillgång till bredband. Regionerna med bäst bredbandstillgång återfinns på Island samt i Helsingforsregionen, Osloregionen, Bergenregionen och sydöstra England. Ingen region i Sverige tillhör denna kategori.

Utbyggnaden av nästa generations internet följer samma geografiska logik som vi har sett för den aktuella tekniken, dvs. välmående länder (i synnerhet stadsregionerna) går före och resten följer efter. Tillgången till internet via mobiltelefoner är högst i ekonomiskt mer utvecklade länder och är högre i tätbefolkade områden än i andra regioner. Snabbare mobilt bredband via 4G visar samma mönster. Både när det gäller 3G och 4G är Sverige bäst i Europa – om man ser till länder och inte till enskilda regioner.

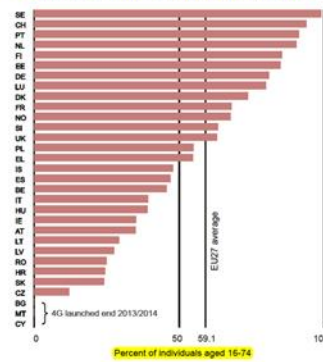
Espon har ännu inte studerat vad olika städers och regioners tillgång till och användning av internet verkligen betyder för deras utveckling, och för utvecklingen i andra delar av Europa.

Access to internet through a mobile phone via UMTS (3G)

4G mobile broadband (LTE) coverage

Figur 12 Tillgång till internet

Källa: Espo ATLAS

Användning av internet

Internet är dock inte bara en fråga om tillgång utan även om vad man gör med teknikens hjälp, dvs. hur mycket och hur internet används samt hur många arbetstillfällen som finns inom it-sektorn.

Datoranvändningen är ett exempel på tillgång till och kompetens att använda internet, och den skiljer sig väsentligt åt mellan olika delar av Europa. I länder såsom Storbritannien, Benelux, Tyskland, Sverige och de andra nordiska länderna använder nästan alla invånare dator. Det finns dock fortfarande länder där datoranvändningen alls inte är lika vanlig. I Bulgarien, Rumänien, Grekland och flera italienska, portugisiska och polska regioner är det 30–40 procent av invånarna som inte använder dator.

Detta reflekteras även på internetanvändningen. I de flesta nordeuropeiska regioner använder över 90 procent av befolkningen internet minst en gång i veckan, men i länder såsom Bulgarien och Rumänien är andelen bara 40 procent.

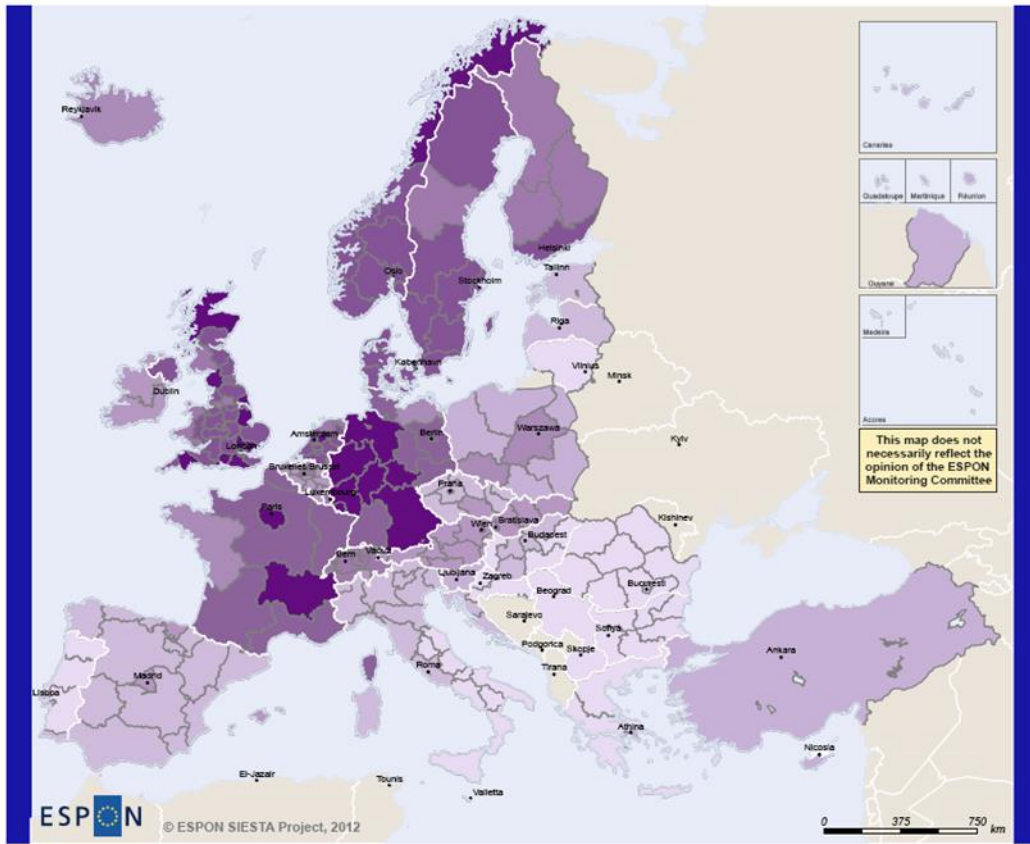
Nästan alla invånare i Norden och Beneluxländerna använder internetbank men även denna andel faller kraftigt i södra och östra Europa. I Bulgarien och Rumänien är internetbanker nästan inget alternativ. I Grekland och flera syditalienska regioner använder bara omkring 10 procent internetbank.

Ett liknande rumsligt mönster finns även för internethandel med varor och tjänster. E-handeln, dvs. handel av varor eller tjänster för privat bruk via internet, är en mätare på internets användning i kommersiellt syfte. E-handel är mer vanlig i länder i centrala och norra Europa. I dag skiljer sig användningen främst mellan länder och endast i begränsad utsträckning mellan regioner i ett land. Kartan visar en skiljelinje mellan öst och väst och mellan nord och syd, där nordvästra Europa har den högsta användningen. De flesta svenska regioner ligger i den näst högsta klassen av e-handelsanvändning, och regionerna med högst användning finns i Tyskland, Frankrike, Storbritannien och Nordnorge.

När det gäller sysselsättning inom it-sektorn ser vi att andelen i Europa är högre i storstadsregionerna. De flesta huvudstadsregionerna, samt några andra internationella storstadsområden, uppvisar hög sysselsättning inom it-sektorn. I denna bemärkelse tillhör Stockholm inte toppskiktet.

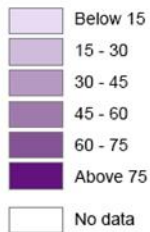
Utvalda slutsatser för Sverige:

- När det gäller tillgång till bredband ligger svenska regioner bra till, men de hör inte till toppregionerna i Europa.
- När det gäller tillgång till Internet via 3G och 4G ligger Sverige högst i Europa.
- E-handel och internetbanking är stort i svenska regioner jämfört med i många andra regioner i Europa. Svenska regioner tillhör dock inte de regioner där denna form av e-tjänster används mest.
- Stockholm, liksom många andra storstadsregioner i Europa, har en hög sysselsättning inom it-sektorn.

Regional level: NUTS0, NUTS1 and NUTS2
 Source: ESPON SIESTA Project, 2012
 Origin of data: EUROSTAT, 2012
 © EuroGeographics Association for administrative boundaries

Individuals who ordered goods or services over the internet for private use, 2010 (share of 16-74 years, %)

Notes:
 DE, FR, EL, RS and PL are shown at NUTS1 level.
 TR is shown at country level and data for this country were provided by Turkstat.
 Data for CH was provided by Swiss Statistics web site:
<http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/en/index.html>
 Data for BH11, BG12, BG13, BG21, BG22, BG23 and FI2 are not available for 2010.
 This regions are shown for 2007.
 TR data corresponds to 2011.
 UKE1 data are not available for 2010 and are shown for 2009.

Figur 13 Andel av befolkningen som använder e-handel 2010

Källa: Espo SIESTA

4.4 Kommersiell och offentlig service

För Sveriges nationella strategi för regional tillväxt och attraktionskraft är det viktigt att säkra tillgången till kommersiell service i alla delar av landet och stärka samverkan kring lokalt och regionalt anpassade innovativa lösningar. Inom Espon finns en del resultat kring tillgången till tjänster av allmänt intresse som kan visa hur Sverige står sig i Europa. Det går att åtskilja några olika typer av tjänster: å ena sidan finns högt specialiserade tjänster med en begränsad efterfrågan, och å andra sidan mer generella tjänster som efterfrågas i mycket hög grad. Vidare går det även att kategorisera tjänsterna tematiskt, till exempel sociala och ekonomiska tjänster.

Sociala och ekonomiska tjänster av allmänt intresse

Espons analys av sociala tjänster av allmänt intresse omfattar arbetsmarknadstjänster, utbildning, hälsovård, barnomsorg, äldreomsorg, social omsorg, *social housing* och socialbidrag.

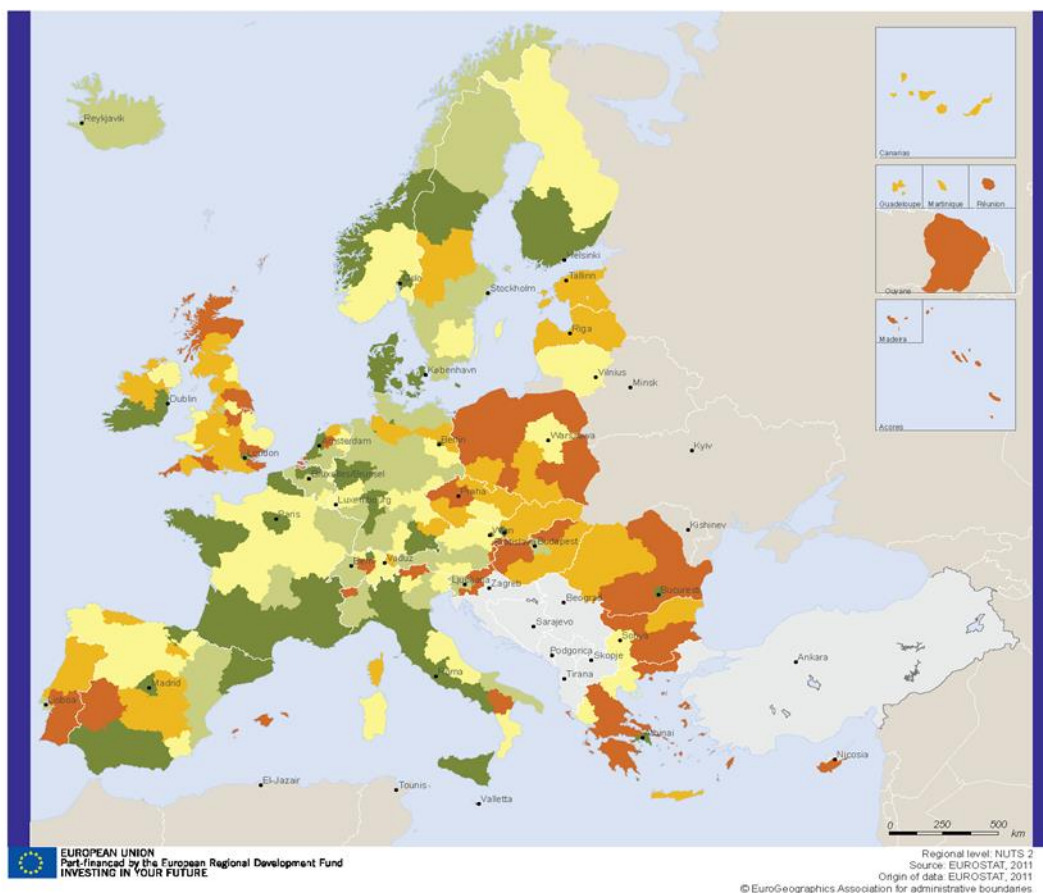
Analysen av ekonomiska tjänster av allmänt intresse omfattar teknisk infrastruktur och informationsinfrastruktur såsom gas, elektricitet, energi, transport, elektronisk kommunikation och posttjänster.

Generella tjänster används ofta och av en stor grupp människor, och det kan till exempel vara barnomsorg och grundläggande hälsovård. Dessa tillhandahålls vanligen på kommunal nivå, så nära användarna som möjligt. Specialiserade tjänster används mer sällan och efterfrågas av färre personer, och uppvisar ofta mer centraliserade regionala mönster. Typiska exempel är bland annat internationella flygplatser, högspecialiserade sjukhus och universitet.

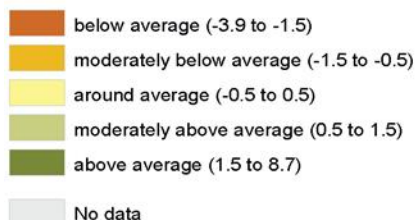
I stora drag ser man inom Europa att öar, bergsområden och glesbygdsområden ofta har fysiska eller geografiska särdrag som påverkar tillhandahållandet av dessa tjänster. Landsbygden och perifera områden kämpar ofta med långa avstånd, vilket kan betyda högre kostnader för att tillhandahålla en tjänst. Även öar kan ställas inför särskilda utmaningar när det gäller tillgången till tjänster av allmänt intresse eller kostnaderna för att erbjuda särskilda tjänster (på mindre öar).

Regionala skillnader syns till exempel när man skiljer mellan tjänster av allmänt ekonomiskt intresse och tjänster av allmänt socialt intresse. De av allmänt ekonomiskt intresse inkluderar teknisk infrastruktur och informationsinfrastruktur såsom gas, el, energi, transporter, elektronisk kommunikation och posttjänster. Sociala tjänster av allmänt intresse inkluderar arbetsmarknadstjänster, utbildning, sjukvård, barnomsorg, äldreomsorg, social omsorg, subventionerade bostäder och ekonomiskt bistånd.

När det gäller sociala tjänster av allmänt intresse är tillgången högre i västra Europa och i stadsregioner. Det finns dock undantag, exempelvis i Storbritannien och Portugal. Figur 14 visar att det finns några regioner med mycket hög tillgänglighet i Italien och Frankrike och runt nationella huvudstäder (såsom London, Köpenhamn, Prag, Wien, Bratislava och Bukarest). De flesta delarna av de västra medlemsstaterna (utom Storbritannien, Portugal och Luxemburg) och Island ligger över det europeiska genomsnittet gällande sociala tjänster av allmänt intresse. I Sverige ligger de flesta regioner måttligt över det europeiska genomsnittet, medan Småland och öarna ligger omkring genomsnittet och norra Mellansverige ligger under det europeiska genomsnittet. Enbart mellersta Norrland ligger över genomsnittet.

Standard-deviations from European average

Indicators

(Z-transformed; i.e. expresses deviation from mean in standard-deviation)

1. Attainment of lower education
(students in pre-primary edu. per 100 inh. of resp. age-group, 2009)
2. Attainment of higher education
(students in upper secondary edu. per 100 inh. of resp. age-group, 2009)
3. Attainment of tertiary education
(students in tertiary edu. per 100 inh. of resp. age-group, 2009)
4. Public finance
(national public expenditures on education per inh., 2009)
5. Availability of main health care
(available hospital beds per 100 000 inh., 2008)
6. Availability of primary health care
(physician and doctors per 100 000 inh., 2008)
7. Availability of additional care
(professional nurses and midwives per 100 000 inh., 2008)
8. Public finance
(national public expenditures on healthcare per inh., 2009)

Figur 14 Tillgång till sociala tjänster av allmänt intresse

Källa: Espon SEGI

Det finns också storregionala variationer när det gäller tillhandahållande av olika tjänster av allmänt ekonomiskt intresse. I grova drag tillhandahåller regioner med hög BNP även mera sådana ekonomiska tjänster. I det sammanhanget kan it-infrastruktur ha en viktig hävstångseffekt på andra tjänster eftersom vissa tjänster är beroende av tillgången till sådan infrastruktur och växer relativt snabbt när den väl är på plats. It-infrastrukturen blir därmed en grund för att även förbättra tillgången till andra tjänster eftersom den gör det möjligt att utnyttja en del tjänster även om de inte finns på plats fysiskt.

Utvalda slutsatser för Sverige:

- Sveriges geografi gör tillgången till tjänster av allmänt intresse till en större utmaning än i många andra länder.
- Sammantaget ligger tillgängligheten till tjänster av allmänt intresse i Sverige ungefär på det europeiska genomsnittet. Tillgången till ekonomiska tjänster av allmänt intresse är sämre än tillgången till sociala tjänster av allmänt intresse.

4.5 Kultur och fritid

Förutom tillgänglighet till service, transporter m.m. är det viktigt med livsstilsfaktorer såsom ett rikt utbud av kultur- och fritidsaktiviteter för att få en god och attraktiv livsmiljö. Dessa faktorer är svåra att mäta på ett jämförbart sätt över hela Europa men antalet turistbesök bidrar till att beskriva detta.

Turistflöden är ett annat sätt att studera hur attraktivt ett område är. Espon har tagit fram kartor som visar hur många turister från det egna landet respektive från utlandet som kommer till en region.

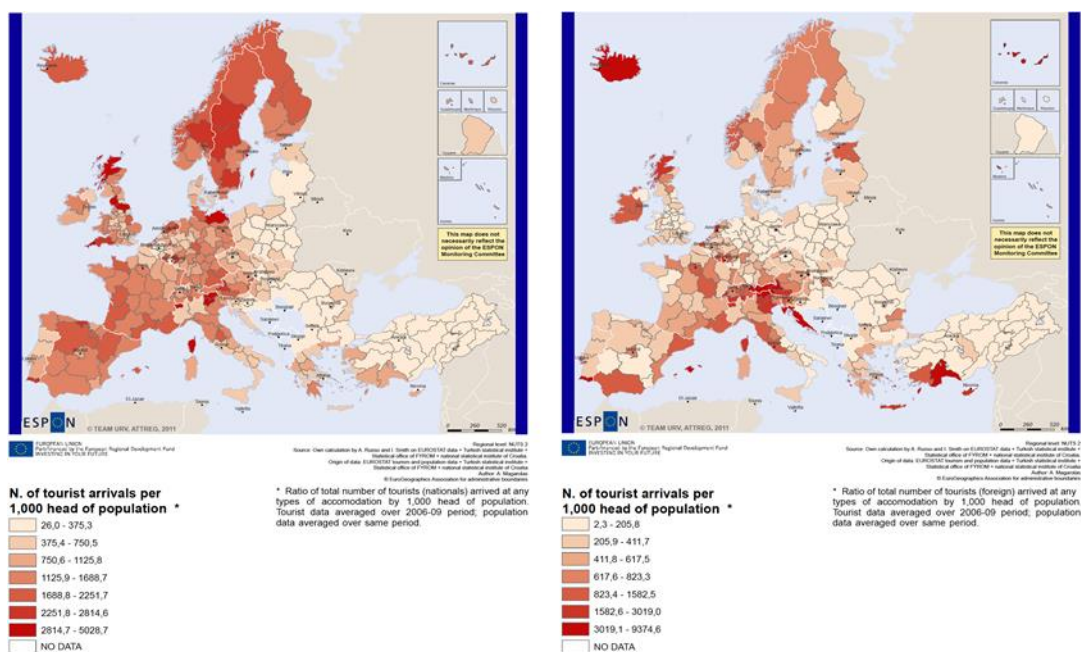
I absoluta tal har Tyskland flest turister i Europa (128 miljoner besök under en fyraårsperiod), följt av Frankrike (124 miljoner), Spanien (100 miljoner) och Italien (94 miljoner).⁸ Sett till den regionala nivån är de största turistregionerna södra Spanien, Katalonien, Paris och Rhonedalen samt norra till mellersta Italien. Vidare är Medelhavsområdet generellt en viktig turistdestination, liksom en rad större städer såsom London, Amsterdam, Berlin, Barcelona och Istanbul. Sammantaget lockar städer och regioner i Europas kärna ett stort antal besökare; de är Europas främsta besöksmål tillsammans med andra större städer, stora delar av Medelhavsområdet och vissa nordliga områden i Skottland.

Genom att jämföra besökstalen med regionens egen befolkning blir informationen jämförbar. I förhållande till den lokala befolkningen är det i Sverige främst Stockholm och norra Sverige som drar till sig många utländska turister, medan Skåne och Blekinge är mindre populära.

Sverige är inte ett viktigt internationellt turistland men den inhemska turismen är betydligt större än genomsnittet i Europa. Faktiskt har en del svenska regioner bland de flesta inhemska turisterna per invånare i Europa.

En jämförelse mellan de två turistkartorna (internationella och inhemska turister) visar att i synnerhet svenska regioner har en turistpotential som just nu används mest för inhemsk turism men som skulle kunna attrahera även internationella turister.

⁸ Alla dessa siffror avser summan av besökare under perioden 2006–2009. Notera att två av åren inföll under högkonjunktur och två under finanskrisen.

Figur 15 Nationella och internationella turister

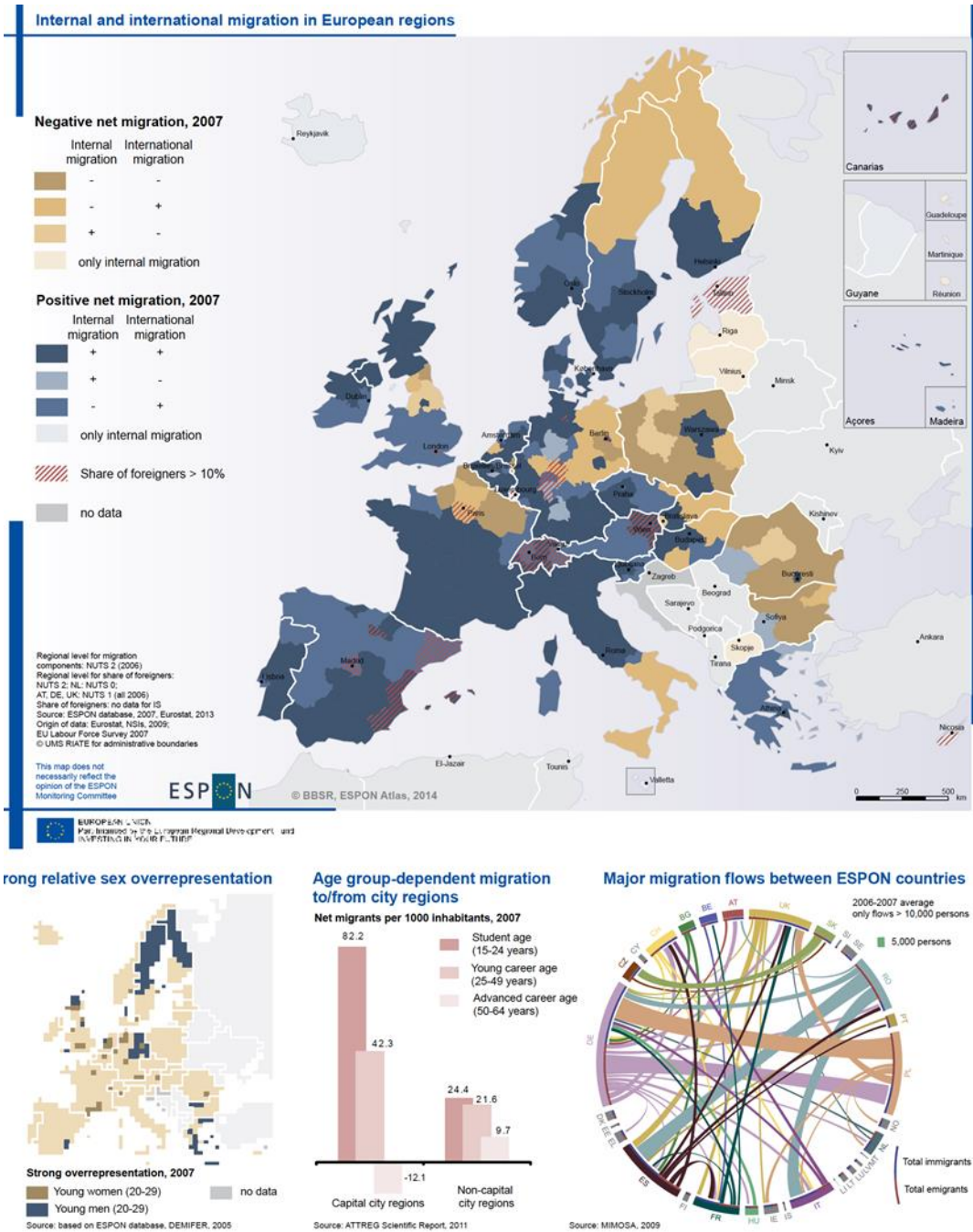
Källa: Espo ATTREG

Invandring

Utöver turister kan även den ”frivilliga” invandringen ge en indikation på en regions attraktivitet, på så sätt att en plats är tillräckligt attraktiv för att dra till sig nya invånare även från andra länder. Invandringen är viktig i Europa eftersom den naturliga befolkningstillväxten inte längre räcker för en stabil befolkningsutveckling. Norra Sverige har en negativ flyttningsbalans, i likhet med stora delar av östra Europa (inklusive östra Tyskland) och vissa delar av Storbritannien, Frankrike och Italien. Sveriges stadsregioner uppvisar däremot en positiv flyttbalans vad gäller både den nationella och den internationella migrationen.

Under 2006–2007 var det varje år ungefär två miljoner européer som flyttade från ett EU-land till ett annat. För denna grupp av inomeuropeiska migranter är Sverige mindre populärt, och under perioden fanns det inget EU- eller EFTA-land varifrån fler än 10 000 personer invandrade till Sverige. Det fanns dock andra länder, även de som är mindre än Sverige, som mottog mer än 10 000 personer från enskilda europeiska länder. Här kan nämnas migrationsströmmen från Polen till Norge, eller strömmen från Tyskland och Rumänien till Österrike.

Samtidigt var det inom EU ungefär 6,5 miljoner människor som flyttade från en region till en annan i samma land. Unga kvinnor är i allmänhet mer benägna att flytta ifrån områden där de inte ser några större utvecklingsmöjligheter, så i stora delar av mellersta och norra Sverige finns en överrepresentation av män (liksom i östra Tyskland, delar av Grekland och vissa landsbygdsregioner i andra delar av Europa). Därmed finns en risk för att den naturliga befolkningsutvecklingen i dessa regioner blir allt mer negativ.

Figur 16 Nationell och internationell omflyttning

Källa: Espon ATLAS

Utvalda slutsatser för Sverige:

- Sveriges attraktivitet för europeiska invandrare ligger, i förhållande till antalet invånare i landet, ungefär på det europeiska genomsnittet. Sverige tillhör inte – inte ens Stockholmsregionen – de största dragplåstren för inomeuropeisk migration.
- Det rådande flyttmönstret i norra Sverige (liksom i andra mindre attraktiva regioner i Europa) leder till en ökande demografisk obalans eftersom fler unga män stannar kvar jämfört med unga kvinnor.
- Sett till invånarantal ligger antalet turistbesök till svenska regioner ungefär på genomsnittet i Europa. Däremot har svenska regioner ur ett europeiskt perspektiv betydligt fler turistbesök från det egna landet.

4.6 Utmaningar och potential för Sverige

Denna genomgång av Espon-material visar att det finns ett antal utmaningar och potentiella utvecklingsområden som kan vara relevanta för det fortsatta arbetet med Sveriges nationella strategi för regional tillväxt och attraktionskraft.

Prioritet: Attraktiva miljöer

	Utmaning	Potential
Globalisering	Endast måttligt stor öppenhet för internationell handel (utanför EU/EFTA)	Låg sårbarhet
Tillgänglighet	Låg internationell tillgänglighet och många områden med låg tillgänglighet till närmste stad	Den ekonomiska utvecklingen är bättre än vad som kan förväntas utifrån den relativt låga tillgängligheten
It-infrastruktur		Bra bredbandstäckning Bäst i Europa inom 3G och 4G
It-användning	Stora skillnader mellan stad och land	Hög dator- och internetanvändning Mycket e-handel men inte i topp Hög sysselsättning inom it-sektorn
Tjänster av allmänt intresse	Ur ett europeiskt perspektiv måttligt hög tillgänglighet, i synnerhet på landsbygden	
Besökskultur	Svenska regioner är endast måttligt attraktiva sett till inomeuropeisk inflyttning och internationella besökare	Hög andel inhemska turister per invånare jämfört med övriga Europa

5 Kompetensförsörjning

Nationella strategin för regional tillväxt lyfter fram kompetensförsörjning som en av fyra prioriteringar som kan påverka Sveriges konkurrenskraft. Kompetensförsörjningens problematik gäller på både europeisk och nationell nivå samt för både regioner och kommuner. Den här problematiken tar sig dock olika uttryck i olika geografiska och institutionella sammanhang runt om i Europa.

Kompetensförsörjningen påverkas inte enbart av traditionella arbetsmarknadsåtgärder, såsom insatser för att minska arbetslösheten eller öka sysselsättningen. Ingångsfaktorer har nämligen också en stor betydelse för att skapa framtidens arbetsmarknad, till exempel tillgången till utbildning. Kompetensförsörjningsproblematiken innehåller också sociala implikationer, till exempel arbetslöshet och utanförskap, och dessa problem är oftast centraliserade till vissa regioner eller distrikt. Espons material visar att processer av ekonomiskt och socialt utanförskap leder till geografisk marginalisering. Detta kan ses på olika skalnivåer, både inom Europa i sin helhet (klyftor mellan öst och väst) och inom storstadsregioner (urban segregering och fattigdom). I Sverige kan sådana geografiska klyftor ses till exempel mellan glesbygds- och storstadsområdena, men också inom olika delar av Storstockholm.

Utmaningarna som är relaterade till kompetensförsörjning är mångsidiga. Det betyder att även de policysatser som behövs för att förbättra situationen måste utvecklas och implementeras från olika synvinklar. Det är viktigt med åtgärder inom vissa sektorer, såsom utbildnings-, arbetsmarknads- och socialpolitik, på såväl kort som lång sikt. Dessa sektorer tenderar att vara rumsligt blinda (*spatially blind*). Det innebär att det är svårt att utveckla åtgärder som täcker de mångfaldiga behov som finns i Sveriges olika delar.

Kompetensförsörjningsproblematiken ser olika ut i olika delar av landet. Det betyder att andra typer av insatser är nödvändiga för att kunna anpassa nationell politik till den varierande regionala och lokala verkligheten. Kommuner och regioner kan behöva en integrerad storstadsplanering, en mer proaktiv strategi för glesbygdsutveckling samt regionalpolitik i allmänhet för att kunna skräddarsy insatser som främjar kompetensförsörjningen lokalt och regionalt. Rekommendationer från Espon-projekt handlar särskilt om vilken roll regioner kan spela för att implementera de ”rumsligt blinda” policyinsatserna på ett sätt som är anpassat till de regionala behoven.

Utifrån den svenska nationella strategins huvudteman belyser vi här några spår som utvecklats inom Espon och som kan ha betydelse för att förbättra kompetensförsörjningen och attraktionskraften i en region.

Espons referensprojekt

Detta kapitel bygger främst på följande Espon-projekt: GEOSPECS, ETMS, TEDI, FOCl, BSR TeMO, TIPSE, KIT, ARTS, DEMIFER och GREECO.

5.1 Demografisk polarisering

Den demografiska utvecklingen har en betydande påverkan på arbetsmarknadsstrukturen. Europas befolkning har växt konstant under de senaste årtiondena, men bilden ser olika ut

för olika länder. Kortsiktigt har in- och utflyttningsmönstret stor betydelse för utbudet av arbetskraft. Stora länder som traditionellt attraherar arbetskraft, såsom Storbritannien, Italien och Tyskland, kan sägas ha en god tillgång till ett varierat och brett utbud av kompetenser. De länder som drabbats hårdast av den ekonomiska krisen hade också en negativ nettomigration 2007–2012. Detta kan leda till obalanser inom Europa när det gäller kortsiktig och långsiktig kompetensförsörjning eftersom de som flyttar ofta är unga högt utbildade vuxna. Sverige har haft en ganska positiv utveckling med en genomsnittlig nettomigration på ungefär 3 procent under perioden 2007–2012, vilket är nära genomsnittet i Europa.

Långsiktigt kan en negativ demografisk utveckling leda till arbetskraftsbrist i stora delar av Europa. Befolkningsutvecklingen är ett bra mått för att identifiera var framtida utmaningar för arbetsmarknaden finns, och under perioden 2000–2013 hade många regioner i Europa en betydande minskning av befolkningen. Dessa regioner ligger främst i Baltikum, östra Tyskland, Rumänien och Bulgarien. I Norden är det framför allt de svenska regionerna samt regioner i östra Finland som drabbats av befolkningsminskning. Län i Mellansverige och Norrbotten har visat en lätt negativ befolkningstrend, mellan 0 procent och -0,5 procent i genomsnitt, under mer än ett decennium.

I denna bild blir födelsetal en nyckelindikator för att förstå hur åldrandet påverkar kompetensförsörjningen i framtiden. Låga födelsetal ger en långsiktigt minskande folkmängd, och en åldrande befolkning på mellanlång sikt. Bilden är mycket varierad inom Europa och 2012 hade till exempel Tyskland ett födelsetal på 8,2 födslar per 1 000 invånare, medan det europeiska genomsnittet ligger runt 10 födslar. I Sverige är situationen jämförelsevis mer stabil eftersom födelsetalet 2012 var 11,9. Sverige har därmed vänt den negativa trenden från 90-talet då Sverige 1999 som lägst hade ett födelsetal på 10 födslar per 1 000 invånare.

Dessa trender kan variera mycket mellan olika regioner, till exempel när det gäller områden med särskilda geografiska förutsättningar såsom fjällområden, öar och glesbygd. Dessa regioner påverkas stort av en generell minskning kombinerad med intern polarisering. Regionala centrum i eller i närheten av de här områdena växer medan områdena runt omkring avfolkas. I Sverige har till exempel glesbebyggda inlandsområdena i Norrland haft en långvarig befolkningsminskning samtidigt som de regionala centrumen har vuxit. Detta kan gynna tillväxtpotentialen i regionen, tack vare större möjligheter för agglomerationsekonomier, men det skapar också nya problem vad gäller kompetens- och serviceförsörjning i glesbygden eftersom den kritiska massan för att utveckla ett serviceutbud av god kvalitet inte längre kan upprätthållas. Företagen i glesbygden får också mindre tillgång till kvalificerad arbetskraft i närområdet. Den här polariseringen leder till svåra klyftor mellan urbana och rurala områden vad gäller kompetensförsörjningen i Sverige.

Utvalda slutsatser för Sverige:

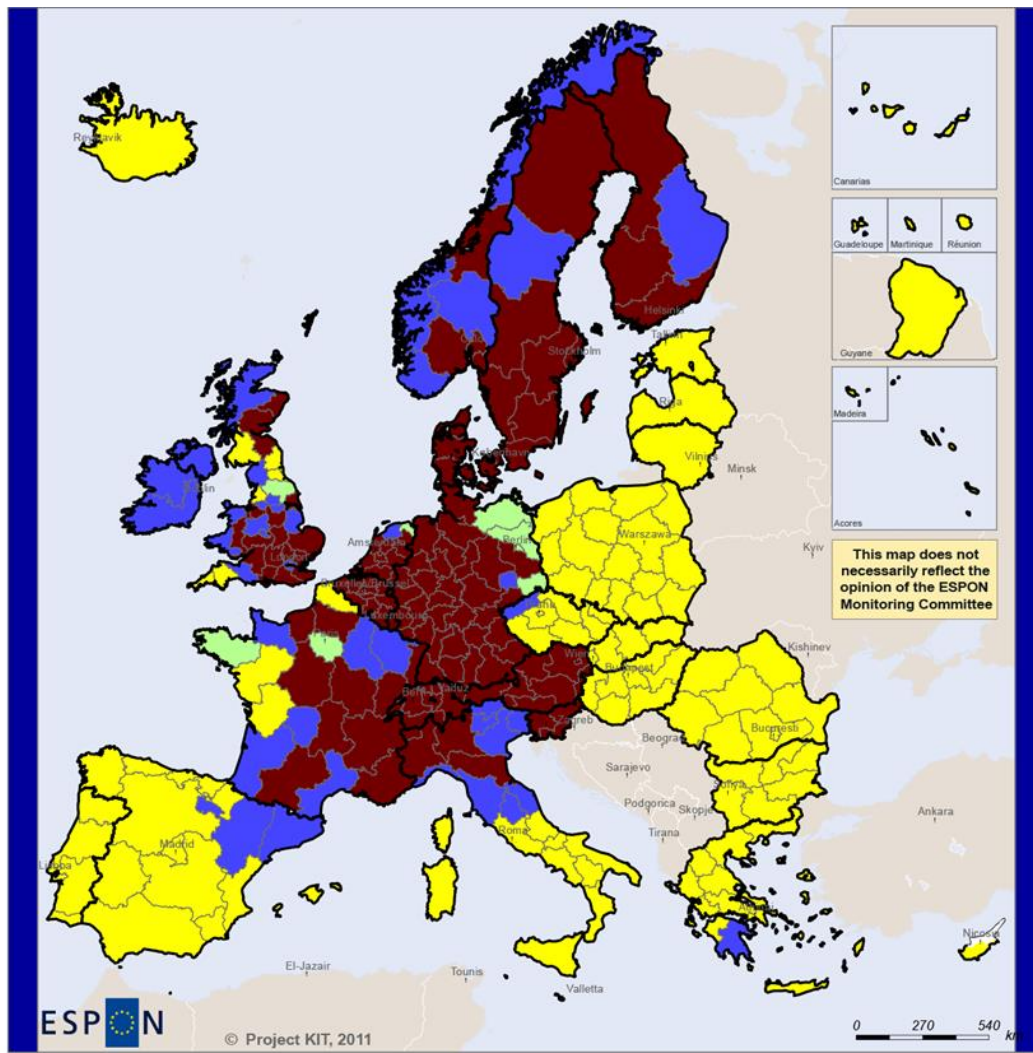
- Demografisk polarisering drabbar i Sverige mest inlandet och leder till olika förutsättningar mellan lokala arbetsmarknader.
- Utflyttning av unga vuxna från glesbygden bidrar kortsiktigt till arbetskraftsbrist samt bidrar långsiktigt till en åldrande lokal befolkning,
- Födelsetalet i Sverige är bland de högsta i Europa och det har varit stabilt jämfört med andra länder under det senaste årtiondet.

5.2 Dålig matchning mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden

Tillgång till rätt kompetenser på arbetsmarknaden är en viktig förutsättning för ökad konkurrenskraft för Sverige. Detta kan tolkas kvantitativt, dvs. att utbudet eller efterfrågan är tillräcklig stor, men också kvalitativt, dvs. att arbetskraftens kompetenser matchar behovet. Kompetensförsörjningen blir problematisk när utbudet av arbetskraft, dvs. människors utbildningsnivå och erfarenheter, inte matchar efterfrågan, dvs. de kompetenser som företagen behöver för att utvecklas och växa

Vad gäller utbudet av arbetskraft är utbildning en kärnfråga. Utbildningspolicyn är det mest relevanta instrumentet för beslutfattarna när det gäller att långsiktigt utveckla och investera i humankapitalet, inte minst inom kunskapsekonomin. Högutbildade personer och deras kunskaper ses som en tillgång som bidrar till att stärka den långsiktiga nationella konkurrenskraften, och i detta skede ligger Sverige och Norden på topp i Europa. I åldersgruppen 25–64 år är det ungefär 20 procent som har en högre utbildning i norra Europa. Espon visar även att andelen med högre utbildning ökade i hela Europa 2005–2011, från 31,0 procent till 35,7 procent i gruppen 30–34 år (+4,7 procent). Ökningen är särskilt stor i centrala och östra Europa, vilket visar att policyåtgärderna där har varit framgångsrika. Den högsta ökningen kan ses i Tjeckien, Polen, Slovenien, Slovakien och Ungern samt i Baltikum. Trots det är de territoriella skillnaderna fortsatt stora. Den allmänna utbildningsnivån är vidare betydligt lägre i Medelhavsområdet samt i Östeuropa. Det är positivt att dessa länder ”kommer ikapp” andra delar av Europa eftersom det kan leda till en mer hållbar regional tillväxt. För Sverige betyder det långsiktigt ökad konkurrens inom kunskapsekonomins område, men också nya möjligheter för utbyte och handel. I Sverige är utbildningsfrågan mer aktuell när det gäller klyftor mellan städer och rurala områden. Generellt brukar också större städer ha den högsta andelen högutbildade, samtidigt som de högutbildade är de mest geografiskt rörliga på arbetsmarknaden. Utflyttning av unga från rurala och perifera områden beror antingen på att de söker sig till högre utbildning eller att de söker ett högkvalificerat jobb som matchar deras kompetens. I båda fallen brukar utflyttningen ske till en storstad eller en universitetsstad.

Ett stort problem när det gäller kompetensförsörjning är att deltagandet i arbetsmarknaden inte är tillräckligt högt. Det betyder att en stor andel av dem som är i arbetsför ålder står utanför arbetsmarknaden. I Europa är arbetslösheten lägst i Norge, Nederländerna, Flandern (Belgien), södra Tyskland, Schweiz, Österrike och norra Italien. Alla dessa regioner har arbetslöshet på under 5 procent. År 2011 var arbetslösheten högst i Baltikum, Spanien, Grekland och Irland, med nivåer över 13 procent. Sverige, tillsammans med Frankrike och Storbritannien, hamnar i mitten med cirka 9 procent, dvs. något under det europeiska genomsnittet (9,6 procent). Sysselsättningsgraden brukar speglas arbetslösheten på så sätt att regioner och länder med låg arbetslöshet har hög sysselsättningsgrad. Sverige är dock ett undantag eftersom över 75 procent av befolkningen i arbetsför ålder deltar i arbetsmarknaden. Det gäller för samtliga delar av landet, på NUTS 2-nivå. Sverige ligger därmed i framkant och har nått den nivå som anges i Europa 2020-strategin som mål för hela EU. Nationella målet för Sverige är att 2020 nå en sysselsättningsgrad som är betydligt högre än 80 procent. Att Sverige både har en medelhög arbetslöshet och en hög sysselsättningsgrad betyder att det inte är lika många människor i arbetsför ålder som ligger utanför arbetsmarknaden.

EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regional level: NUTS 2
Source: AGR elaboration, 2011
Origin of data: OECD REGPAT Database, Cordis,
EUROSTAT, ISTAT and Institute National de la
Statistique et des Études Économiques data
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

Category	Meaning	Specialization in informal linkages	Specialization in formal linkages
1	Non-interactive regions	No	No
2	Clustering regions	Yes	No
3	Globalizing regions	No	Yes
4	Networking regions	Yes	Yes

Knowledge networking regions

- Non-interactive regions
- Clustering regions
- Globalizing regions
- Networking regions
- No data

Figur 17 Kunskapsnätverkande regioner i Europa

Källa: Espo KIT

Det är främst storstäderna som i dagsläget ligger bra till vad gäller kompetensförsörjning inom rimliga pendlingsavstånd. Det betyder att den lokala arbetsmarknaden i storstäderna har nått en kritisk massa som ger tillgång till ett stort och varierat utbud av kompetenser. Många andra regioner har emellertid en betydligt mindre och mer ensidig arbetsmarknad, där några få sektorer dominerar. I regioner där traditionella näringar varit dominerande har rationalisering och ökad produktivitet gjort att dessa sektorer fått mindre betydelse för arbetsmarknaden. För att förbli konkurrenskraftiga i en globaliserad ekonomi kräver dessa näringar betydligt mindre arbetskraft nu än för några årtionden sedan, men de behöver också mer spetskompetens som inte alltid finns i närområdet. Den här problematiken är särskilt akut för regioner med särskilda geografiska förutsättningar, såsom fjäll- och glesbygdsområden.

Även i storstäderna behövs det en förnyelse av kompetenser. Utvecklingen av kunskapsökonomi innebär att arbetsmarknaden ständigt behöver integrera nya kompetenser i sitt utbud för att upprätthålla den regionala ekonomins konkurrenskraft. Dessutom finns en stor konkurrens mellan europeiska städer för att attrahera nya talanger. I detta sammanhang är offentliga aktörer, såsom universitet och högskolor, viktiga för att förbättra kvaliteten på den lokala arbetsmarknaden. I en typologi om kunskapsnätverkande regioner (*Knowledge Networking Regions*) framgår att svenska regioner (bortsett från mellersta Norrland) klassificeras som nätverkande regioner, med ganska hög grad av formellt och informellt nätverksbyggande både inom regionen och utanför.

Utvalda slutsatser för Sverige:

- Sysselsättningsgraden tillhör de högsta i Europa, vilket visar att förutsättningarna för inkluderande tillväxt är relativt god.
- Med en arbetslöshet på runt 9 procent av den aktiva befolkningen ligger Sverige i mitten i jämförelse med andra europeiska länder.

5.3 Ökande klyftor i samhället

Ökande klyftor i samhället anses motverka målet om *inkluderande tillväxt*. Det finns inte så mycket empiriskt i Espon om just detta eftersom programmet mest fokuserar på att kartlägga utvecklingen utan att närmare undersöka konsekvenserna av ökande samhällsklyftor. I Sverige har dock utanförskap blivit en hög prioriterad policyinsats. Espons resultat är användbara för Sverige eftersom de visar den rumsliga dimensionen av dessa processer: social exkludering ser olika ut i olika geografiska sammanhang. Det betyder också att implementeringen av policyinsatser som syftar till att förbättra social sammanhållning måste ta hänsyn till de övriga geografiska nivåerna.

Många länder har problem med ökande inkomstklyftor i samhället, och storstädernas attraktion för högutbildade och höginkomsttagare kan leda till ökade klyftor mellan urbana områden och mer rurala delar av Europa. Trenden med social polarisering, i synnerhet vad gäller inkomstklyftor, har funnits i alla rika länder inklusive de nya medlemsstaterna. Det varierar däremot från land till land hur snabb processen varit.

Inkomstklyftorna är relaterade till fattigdomsfrågan, eller snarare risken för fattigdom (*at-risk-of-poverty*). Risken för fattigdom definieras som andelen av befolkningen vars inkomst understiger 60 procent av den nationella inkomstmedianen. Per definition är utfallet således annorlunda i varje land. Men EU2020-strategin lade även mycket vikt vid

denna fråga eftersom risken för fattigdom inte bara drabbar mindre rika länder utan även de rikaste. Exempelvis ökade risken för fattigdom generellt i Danmark, Island och Sverige (på länsnivå) under 2005–2011. Detta är framför allt ett tecken på att inkomstklyftorna ökar i nästan alla länder, vilket leder till högre social polarisering. Däremot har risken minskat i nästan alla norska regioner. Högsta måtten finns i länder vid Medelhavet, och de lägsta i Nord- och Västeuropa. I Sverige var cirka 14 procent av befolkningen i risk för fattigdom år 2012. På mesoskalan, dvs. inom varje land, kan man se att många stora städer i Nord- och Västeuropa har distrikt som ligger i toppen av fattigdomsskalan, medan siffrorna för de urbana områdena i Syd- och Östeuropa är något lägre än för de rurala områdena. Rurala områden som ligger i närheten av större städer brukar visa en låg risk för fattigdom, medan mer perifera regioner brukar ha högre risk.

Social exkludering och utanförskap brukar leda till ökad marginalisering av *vissa grupper* i de lokala samhällena. Ungdomar, äldre, kvinnor och invandrare har lyfts fram i många rapporter som särskilt sårbara eftersom de ofta är mindre integrerade på arbetsmarknaden. Sysselsättningsgraden bland män och kvinnor skiljer sig med upp till 14 procent i Europas urbana områden (74,2 respektive 60,0 procent) och skillnaden är nästan 20 procent i rurala områden (71,2 procent mot 51,4 procent). Åldersgruppen 55–64 år har högst sysselsättning i nordeuropeiska regioner. Två svenska regioner (NUTS 2-regioner) ligger bland de tio främsta: mellersta Sverige, där 75,2 procent av befolkningen i gruppen arbetar, samt Småland och öarna med 74,4 procent. Vad gäller arbetslösheten bland ungdomar finns skillnader i Europa. De länder som har högst ungdomsarbetslöshet är de som har drabbats hårdast av krisen: Spanien, Portugal, Italien, Grekland, Irland, Litauen och Lettland. Arbetslösa yngre är en sårbar grupp eftersom det blir svårare för dem med liten arbetslivserfarenhet att komma in på arbetsmarknaden senare. I Sverige är det bara Stockholmsregionen, Småland och öarna samt Västsverige som har en ungdomsarbetslöshetsgrad som understiger EU-genomsnittet (23 procent).

Invandrades integration på arbetsmarknaden är en utmaning i många länder och oavsett utbildningsnivå har de flesta låginkomstjobb. Det visar att arbetsmarknaden inte till fullo utnyttjar de kompetenser som finns. Dessutom brukar invandrare, inklusive andra och tredje generationens invandrare, tillhöra de fattigaste i samhället och är ofta geografiskt koncentrerade till vissa distrikt i de större städerna. I det fallet leder invandring och fattigdom till ökad territoriell och social segregering.

En sista punkt är de digitala klyftornas betydelse för tillväxten. I ett kunskapssamhälle blir tillgång till internet ett måste för att aktivt kunna delta i samhällsbyggandet, och med internet kan man snabbt få tillgång till kunskap som annars kanske inte är tillgänglig i närområdet. I det sammanhanget är tanken att minskade digitala klyftor på sikt kan leda till en bättre territoriell sammanhållning, dvs. mindre klyftor mellan olika delar av Europa när det gäller tillgång till kunskap. Utvecklingen av mobil- och bredbandsinfrastrukturen förenat med en ökad digitalisering av tjänster gör det också möjligt att nå de flesta i samhället. Områden där sådan infrastruktur inte är tillgänglig har dock ett underläge vad gäller att delta i kunskapsekonomin. De länder som har högst tillgång till bredband ligger i Nordeuropa: Storbritannien, Tyskland, Nederländerna och de nordiska länderna. Men skillnaderna är stora mellan urbana och rurala områden i respektive land. Sverige har dock, trots sina stora glesbygdsområden, en hög bredbandstäckning i en europeisk jämförelse.

Utvalda slutsatser för Sverige:

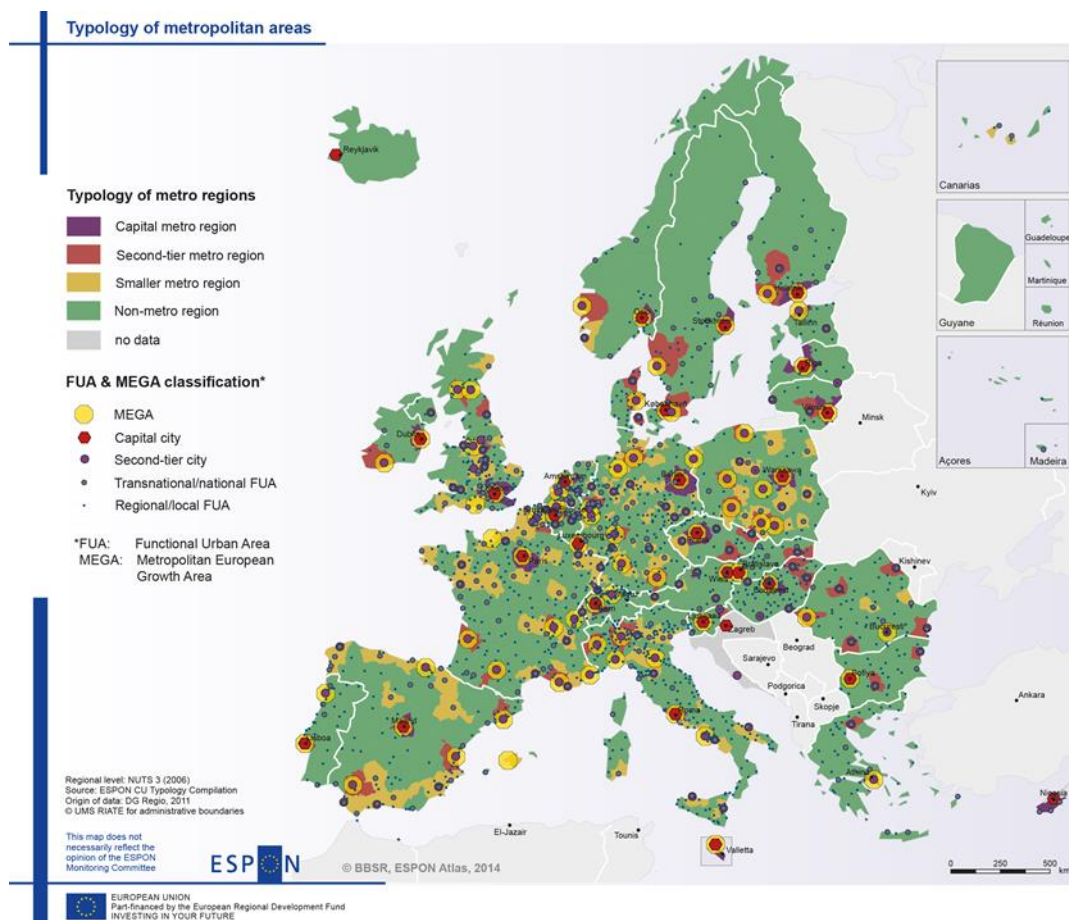
- Inkomstklyftorna är tydligast mellan urbana och rurala områden, men också inom olika distrikt i storstäderna.
- Endast tre svenska NUT2-regioner har en ungdomsarbetslöshet som är lägre än det europeiska genomsnittet.
- Sysselsättningen för äldre (55–64 år) är hög, och två svenska regioner tillhör Europatoppen.
- De digitala klyftorna mellan urbana och rurala områden är relativt små i Sverige, men nya satsningar behövs för att kunna anpassa samtliga delar av Sverige till nya kommunikationsmedel.

5.4 Regionförstoring

Regionförstoring är ingen nyhet i svensk regionalpolitik. I många andra länder förekommer också att kompetensförsörjningen i lokala arbetsmarknader förbättras genom ökad pendling. Espon ger en differentierad bild på pendlingens geografiska dimension och har därför visat på behovet att se på funktionella geografier i olika territoriella sammanhang. Ett sätt att nå bättre kompetensförsörjning kan vara genom regionförstoring, dvs. att integrera lokala arbetsmarknader i större funktionella enheter.

De mest synliga exemplen på regionförstoring är funktionella urbana regioner (*functional urban regions*). Denna integrering är baserad på ökad sammankoppling av kommuner främst genom transportsystemet men även genom intensivt samarbete mellan myndigheterna i de orter som tillhör den funktionella regionen för att gemensamt planera framtida behov. De lokala arbetsmarknaderna blir alltmer integrerade genom pendling mellan orterna. Varje ort har sin specifika roll i detta funktionella system: vissa orter fungerar som arbetscentrum med stor ekonomisk aktivitet, medan andra mer är bostadscentrum. Med regionförstoring avses den process som leder till en ökad och utvidgad integrering av orter inom en funktionell region. Det finns faktorer som gör sådana regioner mer attraktiva, exempelvis en välfungerande service, god tillgänglighet och attraktiva boenden. Genom regionförstoring blir kompetensutbudet större, vilket ger lokala företag en större chans att hitta de kompetenser som de behöver inom den regionala arbetsmarknaden. Bättre möjligheter för dagspendling ger alltså en större och mer diversifierad arbetsmarknad med bättre matchning av arbetskraften.

Espons typologi för stadsregioner har utarbetats som en hierarki mellan europeiska städer, mest beroende på deras storlek. I Sverige är det bara Stockholm, Göteborg och Malmö som klassas som MEGA (*Metropolitan European Growth Area*). Många stora städer växer på bekostnad av närområdet, och möjligheten att pendla längre avstånd leder också till en polarisering där nya ekonomiska aktiviteter centreras till stadskärnorna. Espon drar slutsatsen att det krävs en hög grad av samarbete mellan offentliga aktörer för att kunna samordna utvecklingen av sådana storstadsregioner på det mest effektiva sättet. Med en sådan samverkan minskar risken för att en del av storstadsregionen utvecklas på bekostnad av andra delar. I Sverige har man uppmärksammat integreringen av lokala arbetsmarknader i Mälardalsregionen, och samarbetet mellan kommunerna och länsstyrelsen kräver till exempel en gemensam vision för hela området. Denna vision blir då grunden för en effektiv koordinering av olika insatser både lokalt, regionalt och nationellt. Därför måste regionförstoring kopplas till en ökad regionintegrering.

Figur 18 Typologi av metropolregioner

Källa: *Espón ATLAS*

Frågan om regionförstoring kan också vara relevant i andra territoriella sammanhang än kring storstäder. Områden med särskilda geografiska förutsättningar samt de flesta småstadsregioner har ett gemensamt problem i att de lokala arbetsmarknaderna är små och relativt isolerade. Det betyder att kompetensförsörjningen i dessa lokala arbetsmarknader är sårbar. Ett sätt att förbättra situationen är att gynna integrering av de lokala arbetsmarknaderna för att bygga en större kritisk massa, samt att utveckla relationen till de närmaste regionala centrum, till exempel relationen mellan Luleå och Umeå i Sverige. Eftersom det är långt mellan orterna behövs nya sätt att tänka kring regionförstoring som inte baseras på pendling utan på utökade relationer och samarbete mellan offentliga och privata aktörer med gemensamma intressen och målsättningar. Projektet identifierar till exempel intrasektoriell integrering som ett möjligt spår för framtiden; företag och aktörer som tillhör samma industribransch kan få större möjlighet att klara sitt behov av specifika kompetenser genom att utveckla en gemensam arbetsmarknad. De kan också minska sina transport- och transaktionskostnader genom att samarbeta kring logistiska frågor. Initiativet Nordic Business Link är ett bra exempel eftersom det gynnar småföretag i Norden som jobbar med förnyelsebar energi och it-tjänster, för att utöka deras synlighet på internationella marknader.

Utvalda slutsatser för Sverige:

- Stockholm, Göteborg och Malmö är Sveriges enda städer i Europaklass.
- Regionförstoring innebär högre samverkan mellan lokala och regionala aktörer i den funktionella regionen.
- I glesbygdssområden kan utökad samverkan mellan offentliga och privata aktörer leda till att man når en kritisk massa, genom att sammanföra isolerade lokala arbetsmarknader.

5.5 Utökad anpassningsförmåga av lokala arbetsmarknader

Lokala arbetsmarknader måste kontinuerligt anpassa sig till nya förutsättningar. Företagens kompetensbehov förändras både i tid (nya tillväxtsektorer leder till behov av nya kompetenser och färdigheter) och rum (vissa branscher växer eller avvecklas i olika delar av landet och jobben följer med företagen). Utbudet kan också variera eftersom nya utbildningar och högre utbildningsnivå leder till att arbetstagarna vill ha ”bättre” jobb. Vad gäller kompetensförsörjning blir utmaningen för offentliga aktörer att tillgodose de nuvarande behoven samtidigt som man planerar för framtida behov. Lokala arbetsmarknader är också alltmer integrerade med varandra. Det är alltså viktigt att förstå rörligheten på arbetsmarknaden för att kunna utveckla en sådan anpassningsförmåga.

På många små arbetsmarknader är mångsysselsättning en viktig komponent, särskilt inom turism men också jordbruk. Det innebär att de som jobbar i sådana branscher oftast måste säkra sin försörjning genom aktiviteter i andra branscher också. Större möjligheter för mångaktiviteter skulle kunna förbättra kompetensförsörjningen i kommuner där sådana branscher har en stor betydelse för det lokala näringslivet. I den svenska fjällvärlden betyder det exempelvis att utveckling inom turismen inte kan ersätta de traditionella näringarna, men att den bör ses som ett komplement till dem.

Espon lyfter fram tre möjliga spår för att förbättra kompetensförsörjningen inom EU: genom att utöka arbetsproduktiviteten, genom att öka sysselsättningen eller genom att öka internationell invandring. Internationell invandring ses som en nyckelfråga för att säkra framtidens kompetensförsörjning i många regioner. Läget varierar mycket i Sverige. Övre Norrland kännetecknas av en negativ flyttningsbalans eftersom en positiv internationell flyttningsbalans inte kan kompensera migrationer till andra delar av Sverige. Andra svenska regioner har ett positivt migrationssaldo, men bara Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionen visar både ett positivt nationellt och internationellt migrationssaldo.

Utvecklingen av tvärgående kompetenser blir troligen en kärnfråga i framtiden eftersom den främjar regionala ekonomiers övergång till effektivare energianvändning och anpassning till klimatförändringen. Övergången till grön tillväxt kräver nya kompetenser eftersom den är beroende av ett nytt sätt att tänka kring begreppet tillväxt. Bioekonomi ses också som en ny tillväxtsektor i hela EU. En fallstudie om Jämtland visar att en ökad ”grön” transportsektor är en förutsättning för en grönare turismsektor. Ett grönt tillväxtindex (*green economic performance*) visar att svenska NUTS 2-regioner ligger högre än det europeiska genomsnittet. De sydliga regionerna är t.o.m. bland Europas främsta när det gäller grön tillväxt.

Utvalda slutsatser för Sverige:

- Nya tillväxtsektorer i den gröna ekonomin kräver nya kunskaper och kompetenser på arbetsmarknaden.

5.6 Utmaningar och potential för Sverige

Denna genomgång av Espon-material visar att det finns ett antal utmaningar och potentiella utvecklingsområden som kan vara relevanta för det fortsatta arbetet med Sveriges nationella strategi för regional tillväxt och attraktionskraft.

	Utmaning	Potential
Demografisk polarisering	Glesbygden blir glesare och befolkningen äldre. I små lokala arbetsmarknader försvagas utbudet av kompetenser, både med avseende på volym och inriktning.	Regionala centrum och storstäderna i Sverige växer och de får större möjligheter att utnyttja skalfördelar i de urbana ekonomierna.
Dålig matchning på arbetsmarknaden	Högutbildade tillhör den del av befolkningen som är mest rörlig på arbetsmarknaden. De flyttar ofta till större städer för att hitta ett jobb som matchar deras kompetenser.	En väl fungerande utbildningspolitik är kärnan, och dess roll i det regionalutvecklingsarbetet är att se till att företag hittar rätt kompetenser i hela Sverige. Sverige har så här långt en fördel ur ett europeiskt perspektiv men denna fördel kan snabbt erodera om inte utbildningssystemet levererar.
Klyftor i samhället	Processer med social exkludering och utanförskap är mångsidiga och kan observeras på olika nivåer i Sverige: gentemot andra länder, från ett urban-ruralt perspektiv, och lokalt inom vissa segregerade storstadsområden.	Trots en hög sysselsättning finns det en stor outnyttjad potential i att främja inkluderingen på arbetsmarknaden av sårbara grupper i samhället (unga, seniorer, immigranter etc.) i Sverige.
Regionförstoring	Regionförstoring medför ofta att utbudet av arbetskraft i de lokala arbetsmarknader som ligger runt stora metropoler försvagas. Behovet av ökad funktionell integration och koordinering av policyer och insatser utmanar det institutionella systemet i Sverige, baserat på en traditionell sektorisering på statlig, mellankommunal och kommunal nivå (fysisk planering, grundutbildning, ekonomisk utveckling m.m.).	Transportinfrastruktur och ökad regional pendling möjliggör att bo och arbeta på olika platser, något som kan gynna små orter. I glesbygden måste nya styrformer (<i>governance</i>) utformas för att mer effektivt kunna möta de utmaningar som kommuner i glesbygden möter.
Anpassningsförmåga	Traditionella näringar tappar sin betydelse som primär arbetsgivare i landsbygdsområden.	Nya tillväxtsektorer i den gröna ekonomin kan förnya traditionella näringar genom ökad integration i olika globala marknader.

6 Internationellt och gränsöverskridande samarbete

”Globaliseringen skapar ökade behov av internationella kontaktnät, omvärldsbevakning och kunskapsutveckling inom det regionala tillväxtarbetet samt ökade behov av internationalisering i näringslivet och insatser för Sverigefrämjandet.” (Nationell strategi för regional tillväxt och attraktionskraft, s. 34)

Utmaningarna inom internationellt och gränsöverskridande samarbete är i viss mån desamma som beskrivits i det tidigare kapitlet om attraktiva miljöer. I detta kapitel behandlas både privat och offentlig sektor, och de behandlas separat eftersom det internationella samarbetet inom privat sektor skiljer sig väsentligt från det inom offentlig sektor.

Espons referensprojekt

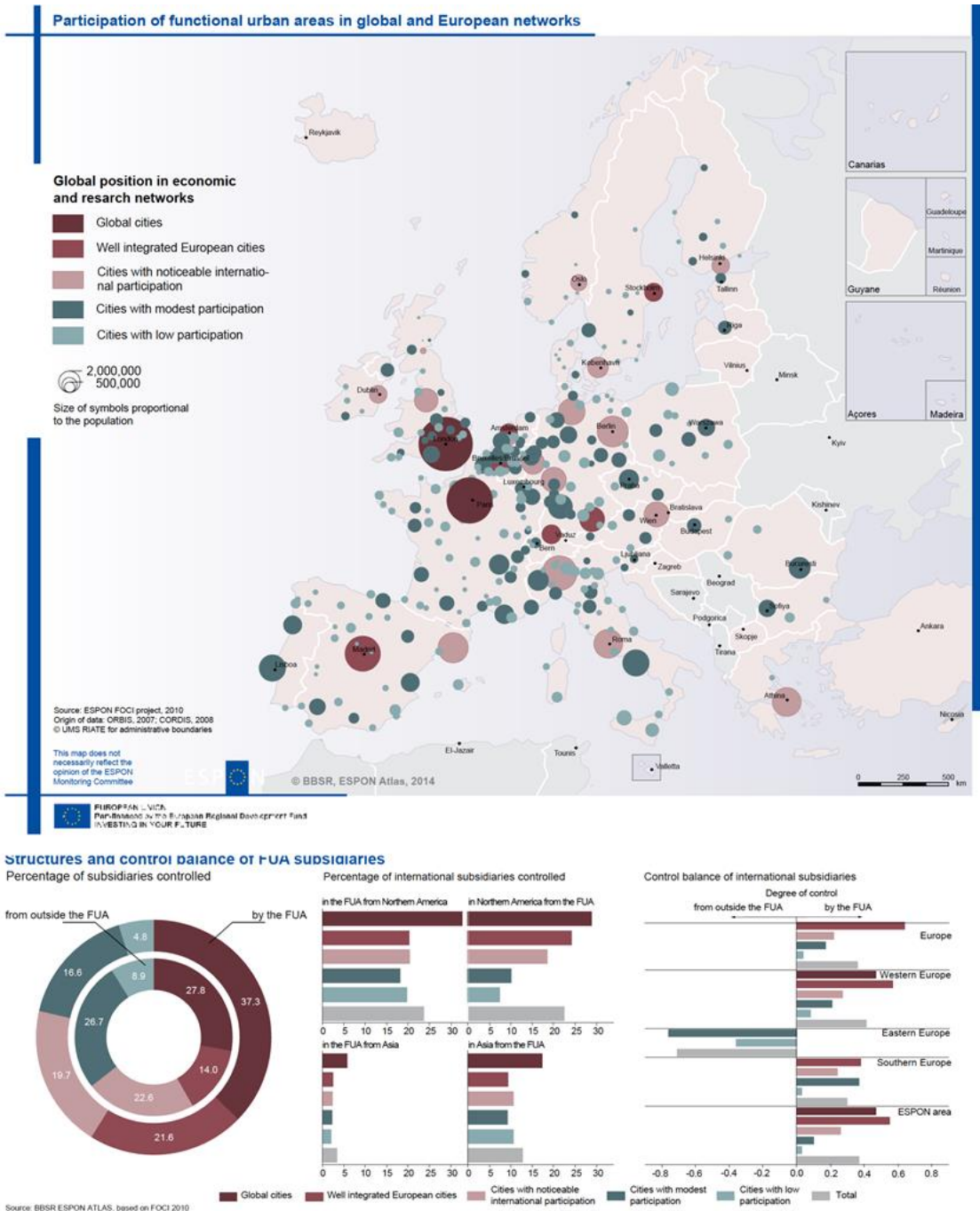
Detta kapitel bygger främst på följande Espon-projekt: TIGER, ITAN, FOCI, TERCO, ATLAS och SIESTA.

6.1 Internationellt samarbete i den privata sektorn

Tidigare har vi diskuterat betydelsen av internationell export från Europas regioner, men det går även att se olikheter när det gäller deltagandet av företag i olika nätverk och internationella ägarstrukturer av företag inom regioner. Dessa aspekter har vidare betydelse för samarbetet inom den offentliga sektorn.

Stora städer och huvudstäder har en viktig roll för att skapa ekonomiska band mellan Europa och resten av världen. Dessutom är informationsutbyten och investeringar inom ledande ekonomisk verksamhet viktiga för att förstå städernas integration och sårbarhet i ett globalt sammanhang.

Den globala och europeiska dimensionen av integration mellan städerna framgår till exempel av (a) deltagande i nätverk av multinationella företag och deras system av dotterbolag, eller (b) deltagande i europeiska forskningsnätverk, såsom EU: s sjunde ramprogram (FP7) och det efterföljande Horisont 2020. Utifrån antalet nätverk som företag eller institut i en region deltar i går det att urskilja globala städer såsom London och Paris, europeiska städer som är väl integrerade i globala nätverk för ledande verksamheter, till exempel Stockholm, Amsterdam, Bryssel och München, och städer med märkbar internationellt deltagande såsom Oslo, Köpenhamn och Helsingfors. Dessutom finns det städer med mer modest deltagande i globala nätverk, till exempel Göteborg, Lissabon, Tallinn, Riga och ett stort antal sekundärstäder i Europa (se kartan).

Figur 19 Global integration av europeiska städer

Källa: Espo ATLAS

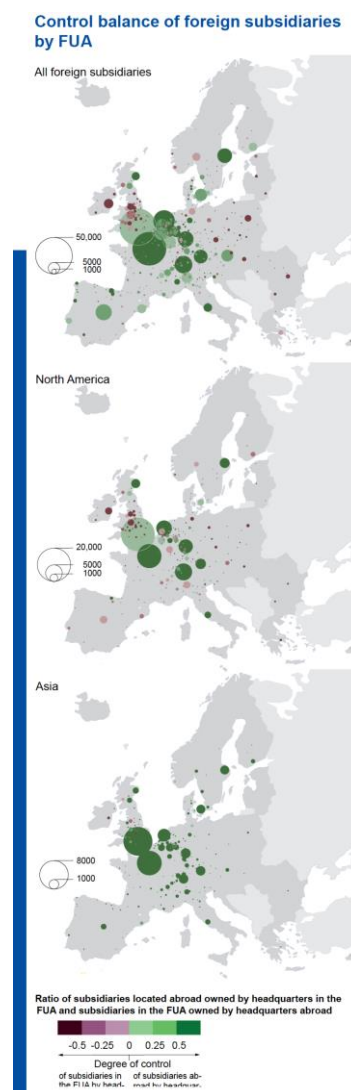
Med Espon-resultaten går det även att skilja mellan olika typer av globala nätverk.

- *Avancerade företagstjänster:* Europas främsta städer i globala nätverk rörande avancerade företagstjänster är Berlin, Barcelona och Rom. När det gäller Sverige är det främst Göteborg samt några mindre stadsområden som sticker ut.
- *Finans med försäkring och fastigheter:* Europas dominerande städer i globala nätverk rörande finans, försäkring och fastigheter är London och Paris. I Sverige är det endast Stockholm som spelar i en internationell liga tillsammans med städer såsom Dublin, Oslo, Warszawa, Prag och Porto.
- *NBIC (nano-, bio-, informations- och kognitivteknik):* Aktörer som specialiserar sig inom framtida högteknologisektorer finns i synnerhet i London och Paris samt i de flesta huvudstadsregionerna i Europa (inklusive Stockholm). Det finns även andra större centrum med särskilda profiler inom kunskapsökonomi och som tycks kunna dra till sig ytterligare teknisk utveckling, till exempel Barcelona, Glasgow, Edinburgh, Göteborg, Hannover, Stuttgart, München och Milano. I Sverige ligger även Uppsala, Lund och Umeå i paritet med många andra universitetsstäder i Europa.

Utöver samarbete inom högspecialiserade nätverk visar även ägarstrukturerna hur företag i en region är integrerade i den globala ekonomin. Vikten av huvudkontoret bestämmer i hög grad städernas betydelse i internationella nätverk. Relationen mellan huvudkontor och dotterbolag kan också användas för att belysa skillnader inom stads-systemet.

En bra indikation på detta är kvoten mellan kontrollerade dotterbolag i en stad och dotterbolag i samma region som kontrolleras i andra regioner. Dessutom visar *närvaro* av externt kontrollerade dotterbolag också den strategiska betydelsen av städer och dess dynamik.

Ur ett globalt perspektiv brukar företag i europeiska städer styra dotterbolag, snarare än att vara dotterbolag som styrs från andra länder utanför Europa. Stockholmsregionen finns i gruppen som i större utsträckning har företag som styr dotterbolag i andra länder. Stockholm ligger i samma nivå som till exempel Frankfurt. Sett till var i världen dotterbolagen finns har många europeiska städer tydliga profiler mot antingen Nordamerika eller Asien, vilket även gäller för Stockholms del (figur 20).

Figur 20 Kvoten mellan av företag kontrollerade dotterbolag i andra regioner och dotterbolag i regionen som kontrolleras av företag i andra regioner

Källa: Espon ATLAS

Utvalda slutsatser för Sverige:

- I Stockholm finns många företag som är väl integrerade i globala nätverk, och de styr snarare över företag i andra länder än är styrda utifrån.
- Även Göteborg och en rad mellanstora svenska städer har en – om än blygsam – position i globala företagsnätverk. I andra länder spelar sekundärstäder oftast en större roll än vad fallet är i Sverige.

6.2 Internationellt samarbete i den offentliga sektorn

Aktörer i den offentliga sektorn har också internationella samarbeten. Relevanta Espon-resultat bygger främst på analyser av vänortssamarbeten mellan städer, deltagandet i Interreg-projekt samt deltagande i Europeisk gruppering för territoriellt samarbete (EGTS).

Vänortssamarbete

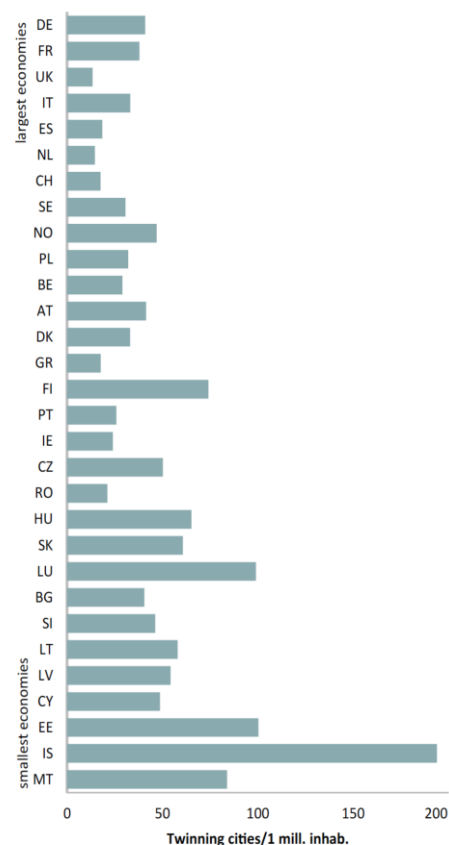
Twinning eller vänortssamarbete är ett flexibelt instrument för samarbete mellan samhällen, städer, län och storstäder. För det mesta handlar det om att utbyta kunskap, erfarenheter och god praxis, dela verktyg för att hantera gemensamma problem och ta fram gemensamma åtgärder för att lösa lokala problem.

Antalet avtal om vänortssamarbete beror på ett lands storlek och antalet städer. I de flesta europeiska regioner har endast några få städer vänortsavtal, och den mest aktiva samverkan finns i Norden och Benelux-länderna. Sett till antalet invånare ligger Sverige i nedre medelklassen för vänortssamarbeten och är jämförbart med Danmark, Polen och Bulgarien. Länderna med flest samarbeten per invånare är Island, Estland, Luxemburg, Malta och Finland. Minst samarbeten har Storbritannien, Nederländerna, Grekland och Rumänien. Det som mäts är formella samarbeten, vilket inte nödvändigtvis speglar hur aktiva dessa samarbeten är.

När det gäller den geografiska orienteringen är vänortssamarbete med städer i USA betydligt vanligare i Västeuropa, i synnerhet i Irland. När det gäller Latinamerika är Spanien och Portugal särskilt aktiva, vilket visar vikten av kulturella rötter och gemensam historia. Samarbetet med länder som Ryssland och Ukraina avgörs i mindre grad av den kulturella dimensionen, och framför allt av geografisk närhet.

Figur 22 visar regionernas andel av vänortssamarbete med andra städer inom Espon-området. De flesta svenska regioner har huvudsakligen samarbeten inom Europa, och det

Relative number of twinning cities cooperations

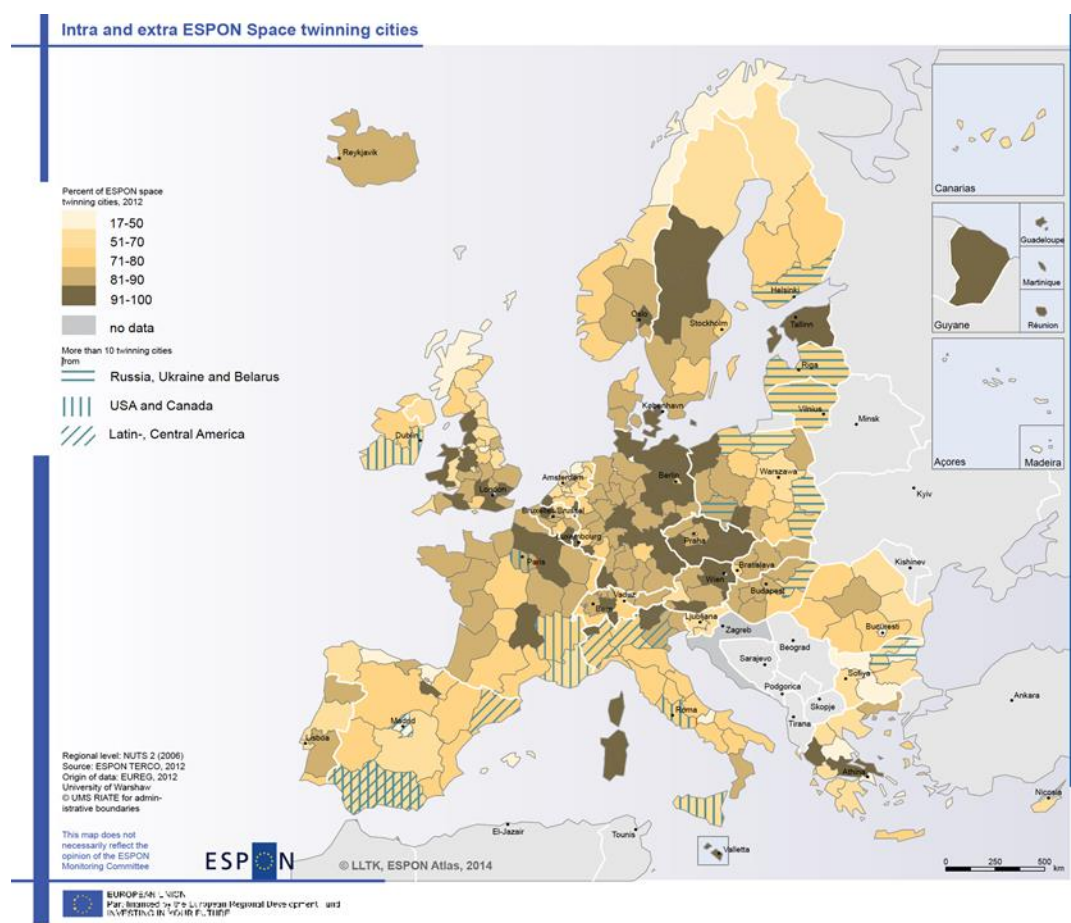
Source: ESPON TERCO, 2012

Figur 21 Vänortssamarbeten per en miljon inv.

Källa: Espon TERCO

är enbart norra Norrland som har 30–50 procent av sina samarbeten med städer utanför Europa. Norra Norrland följs av Småland och öarna samt Stockholm ur denna aspekt. I norra Mellansverige och mellersta Norrland har städerna nästan alla sina samarbeten med andra städer i Europa.

Det svenska mönstret är relativt vanligt för stora delar av västra, centrala och norra Europa. Finland och Norge särskiljer sig dock väsentligt genom att de har ett större fokus på samarbeten utanför Europa.

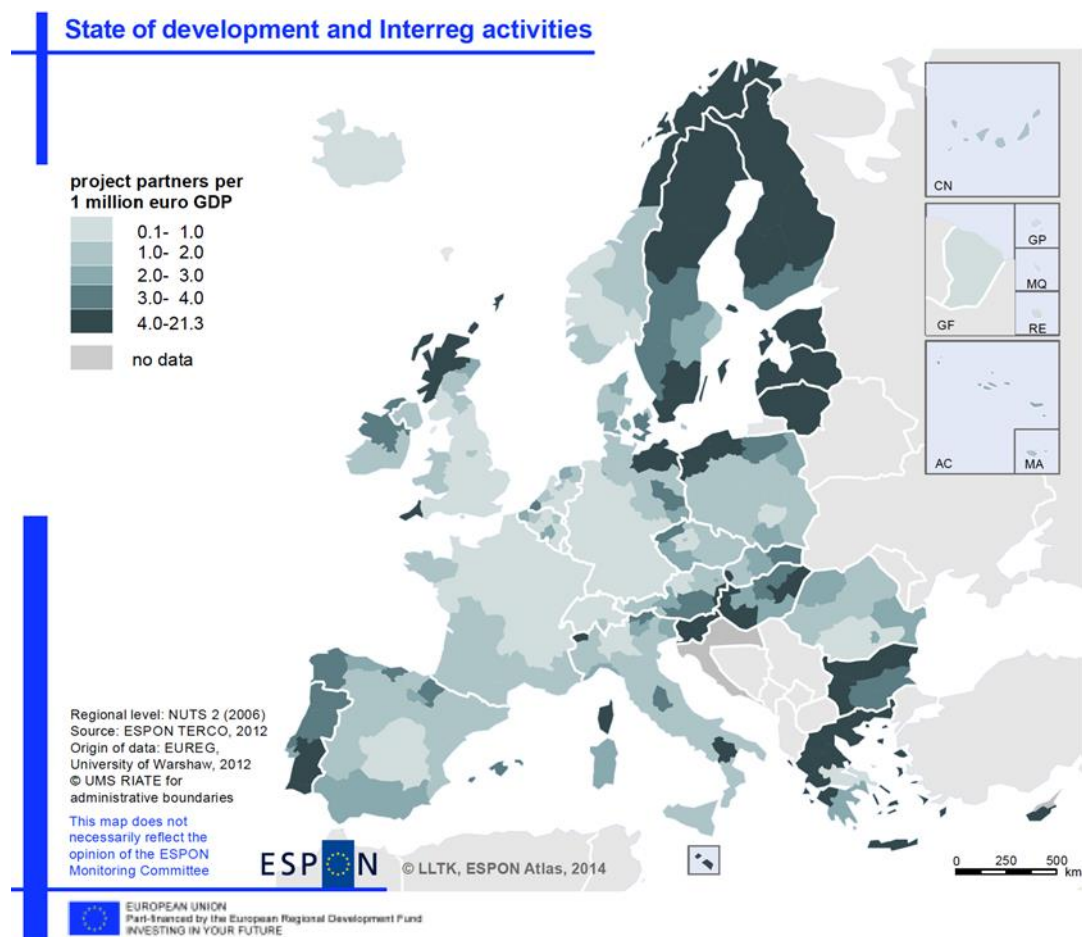
Figur 22 Vänortssamarbete inom och utanför Espo-området

Källa: Espo ATLAS

Interreg

Ett populärt samverkansinstrument för den offentliga sektorn är Interreg-programmen. För att bättre förstå den rumsliga mångfalden i samarbetet går det att undersöka hur många projektpartner som finns i en region i relation till befolkningen i dessa regioner. Detta kan visa intresset för samarbete mellan regioner. De högsta värdena har områden med många projekt, men det finns även regioner med liten befolkning som sticker ut såsom de perifera nordiska regionerna. I Europas ekonomiska kärna, dvs. den så kallade Pentagonen, är deltagandet i Interreg-projekt jämförelsevis lågt i relation till (den höga) befolknings-tätheten.

En liknande bild visas när antalet Interreg-projekt jämförs med BRP. Ur ett ekonomiskt perspektiv är det central- och östeuropeiska regioner och Iberiska halvön som sticker ut (figur 23). Kartan visar tydligt att Sverige liksom hela Östersjöregionen har ett mycket intensivt Interreg-samarbete.

Figur 23 Deltagandet i Interreg-projekt

Källa: Espo ATLAS

EGTS – Europeisk gruppering för territoriellt samarbete

När det gäller nya möjligheter till samarbete kan EU:s medlemsstater inrätta s.k. europeiska grupperingar för territoriellt samarbete (EGTS), vilka är organ med status som juridisk person. Dessa grupperingar är alltså samarbetsinstrument på gemenskapsnivå, och de ska underlätta för olika samverkansgrupper att övervinna de administrativa hindren för territoriellt samarbete. De flesta EGTS-regionerna deltar i gränsöverskridande samarbete och många länder är också involverade i nätverksliknande grupperingar. Folkrika länder såsom Frankrike eller Spanien och några nya EU-medlemmar (Ungern, Estland och Slovakien) har högst aktivitet i grupperingarna. Sveriges deltagande i denna typ av internationellt samarbete är dock mycket lågt.

Utvalda slutsatser för Sverige:

- Svenska kommuner och regioner har en högre aktivitet än genomsnittet i projektrelaterade samarbeten med offentliga aktörer från andra länder, t.ex. inom ramen för Interreg. Här skiljer sig Stockholmsregionen från övriga landet med relativt sett färre samarbeten än andra svenska regioner.
- Den svenska offentliga sektorn har däremot hittills varit återhållsam (faller inom lägsta kategorin i Europa) när det gäller att etablera permanenta samarbeten i form av EGTS.

6.3 Utmaningar och potential för Sverige

Denna genomgång av Espon-material visar att det finns några utmaningar och potentiella utvecklingsmöjligheter som kan vara relevanta för det fortsatta arbetet med Sveriges nationella strategi för regional tillväxt och attraktionskraft.

Prioritet – internationellt- och gränsöverskridande samarbete

	Utmaning	Potential
Internationalisering av den privata sektorn	Sveriges sekundärstäder och mindre städer har en svagare profil än städer i många andra länder	Stockholm har en stark profil
Internationalisering av den offentliga sektorn	Permanent samarbeten i form av EGTS är lite, om inte alls, utvecklat i Sverige	Svenska aktörer är mycket starka när det gäller deltagandet i Interreg-projekt

7 Hur Espon kan användas i Sverige

Globaliseringen innebär att Sverige blir mer och mer integrerat i komplexa internationella handelsmönster, såväl globalt som inom Europa. Mycket av utvecklingen utanför Sveriges gränser kan därför påverka tillväxtpotentialen i Sverige, både direkt och indirekt.

Sveriges inträde i EU 1994 och processen med Europabyggandet – genom mer integrerade och gränsöverskridande initiativ – innebär också att policysatsningar i Sverige påverkas av satsningar som görs utanför Sveriges gränser. Därför behöver nationella, regionala och lokala aktörer förstå hur Sverige ligger till gentemot andra delar av Europa. På så sätt går det att identifiera vad Sverige har lyckats bra med, förstå vad som kan göras bättre samt lära sig från policyinitiativ i andra europeiska länder. Det är viktigt att regionalpolitiken och den rumsliga planeringen är dynamiska policyområden.

Sverige är dessutom ett relativt stort land som är geografiskt diversifierat, och därför är det viktigt för Sveriges olika regioner och kommuner att jämföra sin utveckling med liknande territorier i Europa. Det är till exempel svårt att jämföra utvecklingen i Stockholm med utvecklingen i andra svenska städer, även Göteborg eller Malmö. Det är i stället mycket intressantare att jämföra Stockholm med andra huvudstäder i Europa, och då särskilt huvudstäderna i de andra nordiska länderna. Även för de svenska glesbygdsområdena finns det områden i Europa som har liknande utmaningar och utvecklingsmöjligheter, och de har större nytta av att jämföra sin utveckling med liknande områden i andra länder än med storstadsområdena i Sverige.

Det är nyttigt att analysera den regionala tillväxten i Sverige i relation till trenderna i Europa, för att hålla debatten om regionalpolitik levande. På så sätt kan man också få inspiration och utveckla nya sätt att tänka kring till exempel transportinfrastruktur, boendemiljö, sysselsättning och innovation. Inom rumslig planering framhävs ofta att en högre samverkan mellan offentliga aktörer från olika institutionella nivåer (EU samt nationell, regional och lokal nivå) samt mellan övriga sektoriella policyområden kan leda till ett mer effektivt utnyttjande av territorialkapitalet och tillväxtpotentialen som finns runt om i landet. På det sättet är det intressant med lärdomar från arbetet inom de olika Espon-projekten.

7.1 Verktyg och analysmetoder

Espon har utvecklat olika verktyg och analysmetoder som kan vara användbara i Sverige för olika aktörer som arbetar med territoriella frågor. De olika verktygen och metoderna har dock olika målgrupper och användningsområden. De är framför allt användbara för nationella aktörer och de som arbetar direkt gentemot Europa, men det finns även verktyg och metoder som passar regionala och kommunala aktörer. Den gemensamma nämnaren i Espon är den territoriella dimensionen som dock är tvärspektoriell, mer eller mindre per definition. Således kan verktygen och analysmetoderna vara användbara inom olika politiska fält och fackområden, till exempel regional och urban utveckling, entreprenörskap och innovation, landsbygdsutveckling och turism, demografi och migration.

Olika verktyg har framför allt utvecklats inom de så kallade plattformprojekten (*scientific platform*), medan olika typer av analysmetoder har utvecklats inom tillämpade analysprojekt (*targeted analyses*). De är ofta tillämpningar av koncept och metoder utvecklade inom s.k. tillämpade forskningsprojekt (*applied research*). Den stora skillnaden mellan tillämpade analysprojekt och tillämpade forskningsprojekt är i detta sammanhang att de

förstnämnda utvecklats och genomförts tillsammans med lokala och regionala partner, vilket innebär att metoderna och analyserna är mer praktiskt orienterade och tillämpbara. De tillämpade forskningsprojekten bidrar dock med det teoretiska och metodologiska fundamentet och kan vara intressanta för fördjupningar kring koncept och analyser. För att underlätta användandet av Espon har det tagits fram olika guider (hittills tre stycken):

DeTeC-projektet (Detecting Territorial Potentials and Challenges) har analyserat hur olika analysmetoder inom de tillämpade analysprojekten kan vara användbara för regioner och kommuner. De tio analysmetoderna med störst potential finns sammanställda i en e-handbok som också innehåller ett ramverk bestående av fem så kallade territoriella tillvägagångssätt, och direkta länkar till andra Espon-verktyg. De territoriella tillvägagångssätten är ett försök att konkretisera kunskap som tagits fram inom Espon.⁹ Användbarheten av de olika analysmetoderna illustreras genom fem regionala exempel där bland annat Skåneregionen ingår.

De tio analysmetoderna fokuserar på frågor kring regional utveckling men spänner över olika tematiska nyckelområden inom Espon:

1. Gränsöverskridande institutionell kartläggning (Cross-border Institutional Mapping)
2. Analys av flernivåstyrelse (Multilevel Governance Analysis)
3. Bedömning av funktionell integration (av policy/insatser) (Assessing Functional Integration)
4. Bedömning av flerkärnighet (Assessing Polycentricity)
5. Flertematisk territoriell analys (Multithematic Territorial Analysis)
6. Förståelse av differentierad tillväxt (Understanding Differential Growth)
7. Urban tillväxtmodellering (Urban Growth Modelling)
8. Spatiala scenarier (Spatial Scenarios)
9. Territoriell konsekvensanalys (Territorial Impact Assessment)
10. Effektoppföljning av territoriell utveckling (Territorial Performance Monitoring).

Dessa tio analysmetoder ger sammantaget en ganska bra bild av vad Espon har att erbjuda. Metoderna är framför allt kvantitativa men har även vissa kvalitativa inslag. Det finns både metoder för analys av nuläget och metoder kring scenarier, utvärderingar och uppföljningar.

I det s.k. Tango-projektet tog sig Espon an uppdraget att analysera territoriella styrningssystem på ett systematiskt sätt. Analysen struktureras genom fem dimensioner:

- samverkan mellan aktörer och institutioner
- integration mellan olika politikområden
- mobilisering av nyckelaktörers deltagande
- anpassningsförmåga till förändrade kontexter
- genomförande av platsbaserade strategier.

⁹ Smas, Lukas and Schmitt, Peter, Making ESPON Knowledge more tangible for detecting regional potentials and challenges: five territorial approaches. *Europa XXI: Applicability of ESPON knowledge in regional and local context*, Volume 25, pp. 37-50

Dessa dimensioner analyserades genom att utveckla tolv kvalitativa indikatorer som användes för att sätta poäng och mäta vägen till goda styrformer i olika territoriella styrningssystem.

Tabell 1 Indikatorer för att bedöma territoriell styrning

Fem dimensioner av territoriellt styre	Tolv indikatorer för bedömning av förmågan av territoriellt styre
1. Koordinering av aktörers och institutioners insatser	1.1 Styrningsförmåga 1.2 Ledarskap 1.3 Subsidiaritet
2. Sammankoppling av politik-/ämnesområden	2.1 Samordning av politik på olika nivåer 2.2 Tvärsektoriell synergi
3. Mobilisering av aktörernas deltagande	3.1 Demokratisk legitimitet 3.2 Offentligt ansvar 3.3 Öppenhet
4. Anpassningsbarhet till förändrade sammanhang	4.1 Reflexivitet 4.2 Anpassningsförmåga
5. Uppmärksammande av platsbaserade/territoriella särdrag	5.1 Territoriell relationalitet 5.2 Tillvaratagande av territoriell kunskap

Källa: Espon TANGO

En tredje guide handlar om Territorial Impact Assessment (TIA), dvs. den territoriella påverkan av olika policyer och EU-direktiv. ESPON-TIA projektet har även utvecklat en webbaserad version där användaren på ett enkelt sätt kan gå igenom checklisten ”TIA quick check”, till exempel i samband med ett seminarium. Verktöget gör det möjligt att kombinera expertkunskap med ett antal kvantitativa indikatorer som beskriver regionala egenskaper.

USE Espon är ett annat projekt som fokuserade på hur kunskap från Espon kan användas, genom att bland annat tillhandahålla ett elektroniskt bibliotek med kompletterande material kring territoriell utveckling från olika europeiska länder. Biblioteket inkluderar Regeringens nationella strategi för regional konkurrenskraft och entreprenörskap (*A national strategy for regional competitiveness, entrepreneurship and employment 2007–2013*), men projektet hade inga svenska partner och är därmed mindre relevant i detta sammanhang. Strategin är heller inte aktuell, vilket belyser en svårighet i användandet av Espon: mycket av materialet (såväl policydokument som data) tenderar att snabbt bli inaktuellt.

Det finns svårigheter med att använda och tillämpa de olika Espon-metoderna och -verktygen på regional och lokal nivå. Ett underliggande problem är att de flesta analyserna har gjorts på en aggregerad regional nivå och är baserade på regionala data (dvs. NUTS 2). Detta kan vara utmärkt för att jämföra regioner men hjälper inte de regionala och lokala aktörerna att undersöka eller analysera skillnaderna inom den egna regionen eller kommunen. Analysmetoderna kan dock ofta anpassas till olika skalnivåer och har även använts på mer detaljerad nivå genom de många fallstudierna i de tillämpade analysprojekten. Detta understryker också betydelsen av att inte se NUTS-indelningen som enbart en administrativ åtgärd utan som ett redskap för att följa upp regional utveckling, vilket understryker behovet av en ökad koppling mellan NUTS-indelning och funktionell geografi.

De mer generella verktygen och analysmetoderna vänder sig å ena sidan till specialister och analytiker och å andra sidan till beslutsfattare och generalister. För den senare kategorin finns *Online MapFinder*, ett sökverktyg för att finna och ladda ner kartor producerade inom Espon. Ett annat praktiskt verktyg är *HyperAtlas* som är mer analytiskt. Genom det är det möjligt att interaktivt jämföra olika regioner utifrån olika kriterier såsom BNP per invånare och arbetslöshet. Resultatet visualiseras direkt med en Europakarta.

Ett annat interaktivt kartverktyg är *Citybench*, ett webbaserat kartverktyg som gör det möjligt att jämföra socioekonomiska trender och strukturer mellan de största städerna i Europa. Genom verktyget kan användaren jämföra en viss stad med den stad som är ”mest jämförbar”, dvs. en stad som har liknande karaktärsdrag. På så sätt kan man kontextualisera och dra störst möjlig nytta av den statistiska jämförelsen. Verktyget har utvecklats i samarbete med European Investment Bank (EIB) och Eurostat.

Onlineverktyg i urval

Online Mapfinder

Detta verktyg gör det möjligt att snabbt och enkelt ta del av Espon-resultat via en serie kartor. Det är möjligt att söka efter kartor via fritext men också utifrån teman, projekt och publikationer. Användaren kan ladda ner och skriva ut kartorna men också direkt zooma in och ut i verktyget. Det finns även information om tolkningen av kartorna och hur de relaterar till regional policy.

<http://mapfinder.espon.eu/>

Hyper Atlas

Detta verktyg kan användas för att jämföra och analysera en utvald regions relativa position på olika skalnivåer (europeisk, nationell och lokal) utifrån olika indikatorer såsom BNP, arbetslöshet, demografi och tillgänglighet. Även detta verktyg har två olika lägen: ett för mer standardiserade analyser och ett expertläge med mer avancerade funktioner.

<http://hypercarte.espon.eu/HyperCarte/validLicense>

RIMAP (Rich Internet Mapping Tool)

Detta är ett interaktivt verktyg genom vilket det är möjligt att skapa egna skräddarsydda kartor och diagram. Användare kan välja att kombinera olika indikatorer från Espons databas, visualisera detta och även göra animationer med hjälp av tidsserier. Verktyget har både ett standardutförande och ett expertläge, som det är enkelt att byta mellan. I expertläget, som främst vänder sig till analytiker och forskare, finns större möjligheter att välja indikatorer och justera visualiseringen.

<http://rimap.aidico.es/>

CityBench Webtool

Verktyget kan användas av såväl politiker och tjänstemän som investerare och forskare för att göra benchmarking-studier som direkt visualiseras i kartor och grafer. I dag innehåller verktyget indikatorer för 171 städer (eller närmare bestämt ”larger urban zones”), och är strukturerat i åtta olika teman. <http://espon.geodan.nl/citybench3/>

European Monitoring System System (ETMS Tool)

Det så kallade ETMS-verktyget gör det möjligt att kontinuerligt bevaka, utvärdera och kommunicera olika territoriella trender i relation till policyer inom sammanhållningspolitiken. Verktyget kan användas för att hämta kartor, grafer och animationer för att jämföra och analysera regioner utifrån fem olika kategorier av indikatorer. Det innehåller en tidsdimension, vilket gör det möjligt att bevaka utvecklingen kontinuerligt och göra tidsdiagram och trendanalyser.

<http://81.47.175.201/etms-project/>

7.2 Indikatorsarbete

Ett viktigt uppdrag för hela Espon-programmet är att utveckla indikatorer som gör det möjligt att bevaka de territoriella trenderna i Europa. Arbetet med indikatorer är en viktig del i varje projekt eftersom det gör det möjligt att konkret mäta utvecklingen i olika regioner och jämföra denna utveckling såväl inom som mellan medlemsstaterna. Ett viktigt begrepp som ofta driver arbetet inom Espon-projekt är ”evidensbaserat beslutsfattande” (*evidence-based policymaking*). Espon-programmet lägger stor vikt vid att ”hitta bevis” för att skapa ett underlag för policybeslut inom EU, och för att förstå varför, måste man ta hänsyn till hur Espon har utvecklats historiskt. Från början skulle programmet vara ett observationsnätverk i Europa kring frågor som rör fysisk planering (*spatial planning*). EU kan dock inte styra utvecklingen politiskt eftersom fysisk planering egentligen inte är ett ansvarsområde för EU utan för de enskilda medlemsstaterna. Rollen för Espon blir då i stället att komma fram till *vetenskapliga* eller *empiriska bevis*, både kvantitativa (baserat på indikatorer) och kvalitativa (baserat på fallstudier), som kan användas som faktaunderlag och som alla medlemsstater kan vara eniga om. På detta sätt kan medlemsstaterna och EU få en gemensam uppfattning om vilka trender som för närvarande finns i Europa. Förhoppningsvis kan de även enas om vilka satsningar som behövs i framtiden för att stödja en regional utveckling som gynnar de gemensamma målsättningarna på EU-nivå.

7.2.1 Uppföljning av EU-målsättningar

Territoriell sammanhållning (*territorial cohesion*) har kanske varit det mest grundläggande begreppet som har styrt arbetet inom Espon-programmet. I nästan alla Espon-projekt har det varit praxis att relatera beskrivningen av socioekonomiska trender till det begreppet. Bakom territoriell sammanhållning ligger tanken att ökande socioekonomiska klyftor mellan europeiska medlemsstater, regioner och städer kan få negativa långsiktiga konsekvenser för tillväxten i EU.

Projektet INTERCO fick uppdraget att utveckla en rad indikatorer som gör det möjligt att mäta territoriell sammanhållning. Begreppet är dock mångfacetterat och man har inte kunnat hitta en entydig definition av det, så Espon valde att bygga upp sex indikatorpaket för att kunna följa upp sex olika policyinriktade territoriala mål. För varje mål har ett antal indikatorer valts genom en deltagarstyrd process kombinerad med ett analytiskt ramverk.

De senaste åren har Espon-programmet gjort betydande satsningar på att få fram indikatorer som gör det möjligt att mäta implementeringen av Europa 2020-strategin. Kvantitativa målsättningar för strategin finns bara på medlemsstats- och EU-nivå, men tanken är att alla regioner i Europa ska bidra till att uppnå målen. Det är viktigt att kunna mäta vilka regioner eller länder som ligger i framkant när det gäller att uppnå de olika delmålen – smart tillväxt, inkluderande tillväxt och hållbar tillväxt – och för det behövs en helhetssyn på nya indikatorer. Espon vill alltså framhäva indikatorer som har en tydlig policyrelevans.

Alla Espon-projekt bidrar till att bygga en databas av regionala indikatorer genom att samla de data som behövs för att utveckla territoriella bevis. Den främsta datakällan är Eurostat eftersom det är Eurostats uppdrag att utveckla jämförbar statistik inom EU.

För att undvika att samma indikatorer samlas av olika projektteam gång på gång har databasarbetet strukturerats genom ett databasprojekt. Detta projekt har systematiskt sammanställt alla indikatorer och byggt en databas av dessa.

Espon *DataBase* är en databas som innehåller en stor mängd regionala data som producerats inom Espon-programmet. En stor fördel med datamaterialet är att det i princip täcker

hela EU plus Schweiz, Norge, Island och Lichtenstein, samt att det innehåller en del unika indikatorer som utvecklats inom Espon. För närvarande innehåller databasen 734 indikatorer kring 12 teman och 33 policykategorier. Indikatorerna är på olika skalnivåer – från global till lokal data. Den regionala nivån (NUTS 2 och NUTS 3) är dock den mest omfattande och bäst utvecklade.

Målet med datainsamlingen i Espon är att kunna använda indikatorer för att identifiera ökande eller minskande klyftor mellan europeiska regioner. För att fullt ut kunna utnyttja databasen har Espon-projekten lagt mycket vikt på att utveckla regionala typologier. Projektet Espon Typology Compilation fick uppdraget att utveckla en rad territoriella typologier som kan användas på ett konsekvent sätt i samtliga Espon-projekt. Dessa typologier innefattar: urbana regioner, landsbygds- och glesbygdsregioner, gränsöverskridande regioner, fjäll- och kustområden samt öar och regioner i ekonomisk förvandling.

7.2.2 Integrerade territoriella uppföljningssystem

På senare tid har Espon-programmet satsat på projekt som har fått i uppdrag att utveckla integrerade territoriella uppföljningssystem.¹⁰ Målet med dessa uppföljningssystem är att systematisera relationen mellan policymålen, deras implementering i regionerna och kvantitativa indikatorer för att följa den regionala utvecklingen över tid. Särskilt efter den ekonomiska krisen, med dess konsekvenser på ländernas offentliga budgetar, finns ett ökat behov av att effektivisera användningen av de offentliga medlen. Man behöver alltså göra mer för mindre pengar. Byggandet av ett territoriellt baserat uppföljningssystem kan främja denna process genom att

- följa upp och analysera hur olika typer av regioner och territorier utvecklas i relation till olika policymål
- bygga en databas med jämförbar statistik som kan användas i olika tematiska eller geografiska kontexter
- fungera som ett varningssystem som kan identifiera långvariga negativa socio-ekonomiska trender i regioner trots betydande policysatsningar
- utvärdera olika policysatsningars och programs effektivitet när det gäller att bidra till en förbättrad regional utveckling
- erbjuda en gemensam informationsplattform för att stödja transnationella och gränsöverskridande initiativ.

I detta sammanhang kan två projekt uppmärksammas: ETMS och BSR-TEMO.

ETMS är det projekt som erbjuder det mest kompletta integrerade övervakningssystemet, och det täcker flera olika tematiska områden (konkurrenskraft, humankapital, social inkludering, miljö och tillgänglighet). Det har också olika territoriella ingångspunkter som kan användas för att fullt ut analysera de trender som finns: urbana och rurala regioner, områden med särskilda geografiska specificiteter, transnationella områden (t.ex. Östersjöområdet), strukturfondsregioner m.m. Detta integrerade system kan analysera socio-ekonomiska trender på olika geografiska nivåer. ETMS försöker också koppla ihop indikatorer och typologier för att bevaka utvecklingen inom olika policyområden, främst baserat på EU 2020-strategin och Territorial Agenda 2020. En mer interaktiv version av

¹⁰ Territorial Monitoring System på engelska

ETMS har utvecklats som ett webbaserat verktyg. Detta verktyg innehåller en användarvänlig meny med både territoriella (olika regiontyper) och tematiska ingångar, ett interaktivt kartverktyg, hierarkiska träd med administrativa regioner (NUTS-regioner), en beskrivning av relevansen för regionalpolitiken samt länkar till andra produkter inom Espon.

BSR-TEMO-projektet har tagit fram ett uppföljningssystem som beskriver utvecklingen i Östersjöområdet. Systemet har utvecklats i nära samarbete med organisationen VASAB som är ett officiellt samarbete mellan de myndigheter i Östersjöländerna som är ansvariga för fysisk planering (Näringsdepartement i Sverige). BSR-TEMO kan därför ses som en direkt uppföljning av de strategiska dokument som under senare tid har anammats i Östersjöregionen: VASAB:s *Long-Term Perspective for the Territorial Development of the Baltic Sea Region* (2010) och inte minst EU:s *Strategy for the Baltic Sea Region* (2009). Indikatorsystemet i TEMO-projektet gör det möjligt att följa utvecklingen i de olika delarna av Östersjöregionen och att identifiera policysatsningarnas effekt på den regionala utvecklingen. Via det interaktiva online-systemet är det möjligt få direkt tillgång till olika indikatorer inom fem olika domänområden som belyser regionernas utveckling inom makroregionen, men också gentemot det övriga Espon-territoriet. Webbplatsen innehåller såväl analyser och handböcker som statistik i form av kartor och tabeller (se: <http://bsr.espon.eu/>).

7.3 Användningen av Espon för svenska regionala och lokala aktörer

Många av de frågor som analyseras i Espon-sammanhang verkar inte vara relevanta för det som sker i Sverige. Resultaten, verktygen och metoderna som har utvecklats under de två första Espon-programmen erbjuder en bred palett som ibland kan vara svår att tolka. Espon-programmet tillgodoser huvudsakligen behoven hos beslutfattare på EU- och medlemsstatsnivå. Men Espon försöker också mer och mer att förankra sina metoder och resultat lokalt och regionalt.

Svenska regioner och kommuner kan jämföra sig med motsvarande territorier på kontinenten. Bredden i Espoens tematiska utgångspunkter (miljö, arbetsmarknad, ekonomi, tillgänglighet etc.) gör det möjligt att jämföra nästan alla policyområden som berör regionalutveckling. Den största utmaningen är att navigera genom den omfattande mängden av material. Denna rapport kan ses som en utgångspunkt för att komma närmare ”Esponvärlden”.

Espon-material gör det också möjligt för svenska regioner och kommuner att koppla samman utmaningar och prioriteringar på EU-nivå med de lokala och regionala förutsättningarna. Genom detta blir EU-debatten om rumslig planering och regional politik mer konkret för svenska aktörer. Detta kan ha stor betydelse för att förbättra kongruensen mellan överskridande europeiska mål, nationella strategier och regionala och lokala utvecklingsplaner.

Espon-material ger inte nödvändigtvis alla svar om hur man kan främja regional tillväxt, men det gör att lokala och regionala aktörer kan ställa de rätta frågorna och gemensamt leta efter det bästa sättet att främja regional tillväxt i sin egen region. Espon främjar ett lärande i det regionala och lokala utvecklingsarbetet, genom att tänka strategiskt och identifiera framtida behov, samt genom att finna nya internationella goda exempel (*good practices*) som kan hjälpa och inspirera svenska regioner och kommuner att anpassa sig till framtidens utmaningar.

SCALES

En tydlig målgrupp för Espon är regionala och lokala beslutfattare och offentliga aktörer. För att göra Espon mer synligt och användbart för denna målgrupp måste resultaten tolkas, omformas och anpassas till mer detaljerade geografiska nivåer, så att de passar bättre till dessa aktörers behov.

SCALES-projektet är ett samarbetsprojekt mellan olika nationella knutpunkter (Espon Contact Points). Fokus är att utveckla en verktygslåda som är inriktad mot andra knutpunkter för att hjälpa dem att sprida Espons resultat, analysmetoder och verktyg till nationella beslutfattare. Ett problem som har uppmärksammats är att NUTS-regioner har olika betydelse ur ett policyperspektiv och varierar i storlek mellan länder. I Sverige har t.ex. NUTS 2-regioner ingen eller liten betydelse för utformningen av regional utvecklingspolitik och ses mest som en praktisk (inte funktionell) statistisk indelning. NUTS 3-regioner tar på samma sätt inte hänsyn till regional funktionalitet utan bygger enbart på den administrativa indelningen i län.

Projektet utvecklar några enkla steg för att hjälpa regionala aktörer att använda Espon-resultat på ett bra sätt. Materialet kan fungera som ett underlag för att utveckla egna, skräddarsydda omvärldsanalyser som kan ge värdefullt underlag till utvecklingsarbetet i olika regioner.

Bilaga 1 Lista över alla Espon-projekt

Av 66 projekt som genomfördes av Espon täcker 49 Sverige eller omfattar åtminstone en svensk fallstudie. Det är dessa projekt som varit utgångspunkten för denna rapport.

	Projektnamn	Projekttema	Länder som täcks
Applied Research	ARTS	Impacts of EU directives	EU27+4
	ATTREG	Attractiveness	EU27+4
	CLIMATE	Climate change	EU27+4
	DEMIFER	Demography	EU27+4
	ECR2	Economic crisis	EU28+4
	EDORA	Rural areas	EU27+4
	ESaTDOR	Seas	EU28+4
	ET2050	Scenarios	EU28+4
	EU-LUPA	Land use	EU27+4
	FOCI	Cities	EU27+4
	GEOSPECS	Specific types of territories	EU27+4
	GREECO	Green economy	EU27+4
	ITAN	European neighbourhoods	EU28+4
	KIT	Innovation	EU27+4
	ReRISK	Energy	EU27+4
	SeGI	Services of general interest	EU27+4
	SGPTD	Growth poles	EU27+4
	SIESTA	EU 2020 Strategy	EU27+4
	TANGO	Governance	EU27+4
	TERCO	Territorial cooperation	EU27+4
	TIGER	Globalisation	EU27+4
	TIPTAP	Territorial Impact Assessment	EU27+4
	TIPSE	Poverty and exclusion	EU28+4
TOWN	Towns	EU27+4	
TRACC	Transport	EU27+4	
Targeted Analysis	ADES	Airports	IT, GR, FI
	AMCER	R&D	IT, ES, FR, UK, BE, DE, FI, FR
	BEST METROPOLISES	Metropolitan regions	PL, DE, FR
	CAEE	Agglomeration economies	UK, ES, IE, FR
	EATIA	Territorial Impact Assessment	UK, PT, SI
	EUROISLANDS	Islands	GR, MT, SE, ES, CY, DK, IT, EE, FI
	GROSEE	Growth poles	RO, GR, BG
	KITCASP	Territorial cohesion indicators	UK, IE, LV, IS, ES
	METROBORDER	Metropolitan regions	CH, LU, FR, DE, BE
	NSS	Energy	North Sea
	POLYCE	Metropolitan regions	AT, SK, SI, CZ, HU
	PURR	Rural regions	NO, LV, UK
	RISE	Integrated strategies	UK, SE, DK, NL
	SEMIGRA	Rural migration	DE, HU, FI, SE
	SMART-IST	Territorial governance	IT, FR
	SS-LR	Scenarios	ES, IT, FR
	SURE	Convergence regions	IT, PL, ES, GR
	TeDi	Territorial diversity	NO, FI, CH, CY, SE, MT, RO
	TPM	Territorial performance	BE, ES, DE, ES, IE
	TranSMEC	European cooperation	North-West Europe
ULYSSES	Cross-border development	FR, CH, GR, FI, ES, SE, AT, PL, DE, IT, NL, LT	

	Projektnamn	Projekttema	Länder som täcks
Scientific Platform	Espon DB (I)	Database	EU27+4
	Espon DB (II)	Database	EU28+4
	INTERCO	Territorial Indicators	EU27+4
	Typology compilation	Territorial typologies	EU27+4
	Atlas	Atlas	Eu28+4
	Hyperatlas	Multiscalar analysis	EU27+4
	RIMAP	Mapping Tool	EU28+4
	TerrEvi	Territorial Evidence	EU27+4
	BSR-TeMo	Territorial Monitoring	Baltic Sea
	ETMS	Territorial Monitoring	EU28+4
	DeTec	Territorial potential	EU27+4
Transnational Networking Activities	Citybench	Urban benchmarking	EU27+4
	ENECON	Capitalisation	DK, ESS, FI, IS, LV, LT, NO, SE
	CaDEC	Capitalisation	BE, FR, IT, LV, NL, RO, SK, ES
	EsponTrain	Training	EU28+4
	Espon on the Road	Dissemination	EU28+4
	Scales	Dissemination	LU, HU, CH, AT, DE
	INTERSTRAT	Capitalisation	IR, UK, BE, IT, SL, PL, RO, BG, GR
	NORBA	Dissemination	FI, IS, NO, SE, EE, LV
USESPO	Dissemination	EU28+4	

Bilaga 2 Lista över Espon-fallstudier

Ett antal Espon-projekt har genomfört olika typer av fallstudier. I sammanlagt 17 projekt finns det fallstudier som även rör platser i Sverige.

Tema	Fallstudier	Länder som täcks	Projektname
Agriculture and Fisheries / Environment and Energy	Öresund, Eurocity Basque Bayonne - San Sebastián, Chelmsko-Zamojski, Jeleniogórski	DK, ES, FR, PL, SE	EU-LUPA
Economy, Finance and Trade	Vienna, Ljubljana, Bratislava Prague, Budapest, Gibraltar, Western Balkans, Black Sea, Baltic Sea , Arctic Sea	AT, CZ, HU, SI, SK BG, DE, DK, EE, EL, ES, FI, FR, IE, LT, LV, PL, RO, SE , UK, IS, NO	POLICE ITAN
	Tampere, Munich, Cork, Lyon, Turin, Katowice, Timisoara, Barcelona, Leeds	DE, ES, FI, FR, IE, IT, PL, RO, UK	SGPTD
	Eastern Austria, Ruhr area, Dél-Alföld, Northeast Iceland, Finmark, Mazowsze, Romania, Navarra, South	DE, ES, HU, PL, RO, UK, IS, NO	SeGI
	Pomorskie, Uusimaa, Stuttgarts, Wales, Puglia, Western Macedonia, South West Ireland, Estonia	DE, EE, EL, FI, IE, IT, PL, UK	ECR2
	Notodden, Amata, Cambrian Mountains, Dumfries and Galloway, North Yorkshire	LT, UK, NO	PURR
	City of Jysässkylä, Western Greece, Province of Savona	EL, FI, IT	ADES
	Attiki, Sofia, Bukarest	BG, EL, RO	GROSEE
	Kökar, åland, Mallorca, Saaremaa, Kalymnos, Lipsi, Dodecanesa, Samsø, Malta, Liparia, Aolian islands, Cyprus, Sardegna	CY, DK, EE, EL, ES, IT, MT, IS	EUROISLANDS
	Upper Rhine, Greater Region	FR, DE, LU, BE	METROBORDER
	Environment & Energy	Alpine Space, Tisza River, North Rhine Westphalia, Coastal Mediterranean Spain, Bergen, the Netherlands, Coastal Zone Aquifers	AT, DE, ES, FI, FR, HU, IT, NL, RO, SK, UK, NO, CH
Samsø, Navarra, Kaloudborg / Sandskrona, Freiburg		DE, DK, ES	RERISK
Various projects in TNC North Sea area 2007-2013		BE, DE, DK, NL, SE , UK, NO	NORTH SEA STAR
Catalonia, Flanders, Dublin, Navarra, North Rhine Westphalia		ES, BE, DE, IE	TPM
Various sea projects		BE, BG, CY, DE, DK, EE, EL, ES, FI, HR, IE, IT, LT, LV, MT, NL, PL, PT, RO, SE , SI, UK, IS, NO	ESaTDOR
Burgenland, Sjaeland, Southern Estonia, Ruhr area, Southern Transanubia, Puglia, Malta, Navarra, Jamtland , Cornwall		AT, DE, DK, ES, HU, IT, MT, SE , UK	GREECO
Governance	West Midlands, The Randstad, Zealand, Västerbotten	DK, NL, SE , UK	RISE
	Baltic Sea Region , Stockholm , Southern Randstad, Rhine Basin, Lombardy, South Loire, Greater Manchester, North Shields Fish Quay, Southern Transdanubia, Pécs, Ljubljana, Trilateral Nature Park	AT, DE, DK, EE, FI, FR, HU, IT, LT, LV, NL, PL, SE , SI, UK NO	TANGO
	Alsace, Aquitaine, Rhone-Alpes, Toscana, Puglia, Sicily, Lubelskie, Dolnoslaski	FR, IT, PL	SMART-IST
	Ireland, Scotland, Basque country, Latvia, Iceland	IE, UK, ES, LT, IS	KITCASP
	Basque country, Navarra, Ljubljana, Offenburg, Midden Delftland, Thy National Park	DE, DK, ES, NL, SI	LIVELAND

Tema	Fallstudier	Länder som täcks	Projektnamn
Population & Living Conditions	Various city areas in Europe	AT, BE, BG, DE, DK, EE, EL, ES, FI, FR, HU, IT, LT, LU, LV, NL, PL, RO, SE , SK, UK	FOCI
	Jihovychod, Oberbayern, Mecklenburg-Vorpommern, South-East Ruhr area, Catalonia, Thessalia, Piemonte, Molise, Nord-Est and Sud-Est Romania, Sydsverige , West Yorkshire, London	CZ, DE, EL, ES, IT, RO, SE , UK	DEMIFER
	Dortmund, Attiki, Albacete, Lieksa, Nograd, Porto, Botkyrky, Banskobystricky kraj, Izmir, Eilean Siar	DE, EL, ES, FI, HU, PT, SE , SK, UK	TIPSE
	Kainuu, Västernorrland, Sachsen-Anhalt, Eszák-Anföld, Eszák-Magyarország	DE, FI, HU, SE	SEMIGRA
	Paris, Berlin, Warsaw	DE, FR, PL	BEST METROPOLIS
Science and Technology	UK, Lombardy, Tuscany, Bratislava, Kostice, Piedmont, Slovakia, Italy	IT, SK, UK	KIT
	Zeeland	NL	TranSMEC
	Tuscany, Andalusia, Brittany, Catalonia, East of England, Flanders, Lower Saxony, Ostrobothnia, Provence-Alpes-Côte	BE, DE, ES, FI, FR, IT, UK	AMCER
Territorial Structure	Finland-Russia, Poland-Ukraine-Slovakia, Poland-Germany-Czech Republic, Scotland-Sweden-Norway, Belgium-France, Greece-Bulgaria-Turkey, Spain-Argentina, Spain-Uruguay, Spain-Morocco	BE, BG, CZ, DE, EL, ES, FI, FR, PL, SE , SI, UK, NO	TERCO
	Lille-Kortrijk-Tournai, Bornholm, Trento, Lubelskie, Algarve, Slovenia, Istanbul, Cornwall & Isles of Scilly	DK, FR, IT, PL, PT, SI, UK	ATTREG
	Highland council area, Jura, Outer Hebrides, Sicily, Tornedalen , Spain, Belgian Coast, Irish Sea, Black Triangle, Polish-Ukrainian border, Geneva, Luxembourg, Werra-Meisner-Kreis, Parkstad, Canary islands, French Guyana	BE, CZ, DE, ES, FI, FR, IE, IT, LU, NL, PL, SE , UK, CH	GEOSPECS
	Flanders, Cyprus, Catalonia, Central Region, North West Italy, Mazovia, Northern Sweden, Slovenia, Wales,	BE, CY, ES, FR, IT, PL, SI, UK	TOWN
	Greater Manchester, Dublin, Barcelona, Lyon	ES, IE, FR, UK	CAEE
	East Macedonia-Thrace, Podlasie, Campania, Valencia	EL, ES, IT, PL	SURE
	Jura, Valais, Alba, Azeava, Malta, North Iceland, North Calotte , Marathesa and Tylliria	CY, FI, MT, RO, SE , IS, NO, CH	TeDi
	Sydsverige-Eastern Denmark , Piedmonte, Thessalia	DK, IT, SE	INTERCO
	EU27+4 and Turkey	EU27+4	EDORA
	Barcelona province	ES	SS-LR
	UK, Slovenia, Portugal, the Netherlands	PT, NL, SI, UK	EATIA
	Wide range of cross.border regions	AT, BE, BG, DE, DK, EL, ES, FI, FR, HU, IT, LT, NL, PL, RO, SE , SI,	ULYSSES
	Three countries park	BE, DE, NL	LP3LP
Transport & accessibility	West Mediterranean, Northern Italy, Bavaria, Czech Republic, Poland, Baltic States, Finland	CZ, DE, EE, ES, FR, IT, LT, LV, PL,	TRACC

Tillväxtanalys, myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, är en gränsöverskridande organisation med 60 anställda. Huvudkontoret ligger i Östersund och vi har verksamhet i Stockholm, Brasilia, New Delhi, Peking, Tokyo och Washington D.C.

Tillväxtanalys ansvarar för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser och därigenom medverkar vi till:

- stärkt svensk konkurrenskraft och skapande av förutsättningar för fler jobb i fler och växande företag
- utvecklingskraft i alla delar av landet med stärkt lokal och regional konkurrenskraft, hållbar tillväxt och hållbar regional utveckling

Utgångspunkten är att forma en politik där tillväxt och hållbar utveckling går hand i hand. Huvuduppdraget preciseras i instruktionen och i regleringsbrevet. Där framgår bland annat att myndigheten ska:

- arbeta med omvärldsbevakning och policyspaning och sprida kunskap om trender och tillväxtpolitik
- genomföra analyser och utvärderingar som bidrar till att riva tillväxthinder
- göra systemutvärderingar som underlättar prioritering och effektivisering av tillväxtpolitikens inriktning och utformning
- svara för produktion, utveckling och spridning av officiell statistik, fakta från databaser och tillgänglighetsanalyser

Om rapportserien:

Rapportserien är Tillväxtanalys huvudsakliga kanal för publikationer. I rapportserien ingår även myndighetens faktasammanställningar.

Övriga serier:

Statistikserien – löpande statistikproduktion.

Svar direkt – uppdrag som ska redovisas med kort varsel.

PM – metodresonemang, delrapporter och underlagsrapporter är exempel på publikationer i serien.

Foto: Birger Lallo/Scandinav Bildbyrå